

157427

T.C.
ONDOKUZMAYIS ÜNİVERSİTESİ,
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR
ANABİLİMDALI

TÜRKİYE FUTBOL LİGLERİNDEKİ ŞİKE OLGUSUNUN
İNCELENMESİ ve TÜRK FUTBOLUNA YANSIMALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

Faruk ALBAY

Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL

Samsun
Ocak-2004

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

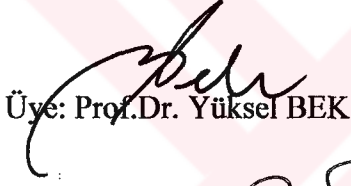
Bu çalışma jürimiz Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof.Dr. Atilla TEKAT

Üye: Prof.Dr. Gazanfer DOĞU

Üye: Prof.Dr. Yüksel BEK

Üye: Yrd.Doç.Dr. M. Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL (Danışman)

Üye: Yrd.Doç.Dr. Mürsel AKDENK

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulu'na belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof.Dr. Süleyman ÇELİK

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Doktora tezi çalıőmam boyunca, her zaman ilgi ve desteğini gördüğüm danıőmanım Yrd.Doç.Dr. M .Yalçın TAŞMEKTEPLİGİL' e, Prof.Dr. Yüksel BEK ve Teknik Direktör Ercan ALBAY' a teőekkürlerimi sunarım. Özellikle de çalışmaya katılmak suretiyle, anketde yer alan soruları tüm samimiyetleri ile cevaplandıran futbolculara çok teşekkür ederim.

ÖZET

TÜRKİYE PROFESYONEL FUTBOL LİGLERİNDEKİ ŞİKE OLGUSUNUN

İNCELENMESİ ve TÜRK FUTBOLUNA YANSIMALARININ

DEĞERLENDİRİLMESİ

Faruk ALBAY, Doktora Tezi

Ondokuzmayıs Üniversitesi Samsun, Ocak 2004

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Profesyonel Futbol Liglerindeki şike olgusunun incelenmesi ve Türk Futboluna yansımalarının değerlendirilmesidir.

Anket yöntemi ile yapılan bu çalışmaya farklı liglerden toplam 824 futbolcu katılmıştır.

Araştırma, idareci(%34.6) ve hakemlerin(%29.7) başlıca olarak şike eylemleri içinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Şike yapma konusunda bu iki unsur ile antrenör, futbolcu ve müşterek bahisçi seçenekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır($p<0.05$). Ayrıca denekler, şampiyonluk ve ligden düşmede şikenin çok etkili olduğuna inanmaktadırlar(%83.1).

Futbol sektöründe, şike yapanların sıkça kullandıkları, metot “hakeme ulaşma(%36)” ve “teşvik pirimi verme”(%34) olarak belirginleşmektedir. Ayrıca bu iki metot ile diğer yöntemler arasında istatistiksel olarak da anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$).

Çalışmada bir başka önemli nokta; futbolcuların ligde iddiasız duruma düştüğünde kalan maçları gerçek güçleri ile oynayamamasıdır(%82.8). Futbolcular bunu daha çok motivasyon eksikliğine bağlamaktadırlar(%71.8). Bununla beraber deneklerin teşvik pirimi ile bu eksikliğin giderilebileceğini belirtmesi de, bu çalışmanın dikkat çekici diğer bir sonucudur(%77.5).

Sonuç olarak, şike Dünya futbolunda olduğu gibi, Türkiye futbolunun da bir gerçeğidir. O yüzden şike olaylarını engellemek maksadıyla alınacak bütün önlemler tam anlamıyla bu tür suçların ortadan kalkmasını sağlamasa da asgariye indirilmesinde faydalı olacaktır.

ABSTRACT**INVESTIGATING THE FIX-GAME SUBJECT AND EVALUATING ITS
REFLECTION ON TURKISH PROFESSIONAL FOOTBALL LEAGUES****Faruk ALBAY, Ph. D. Thesis****University of Ondokuzmayıs Samsun, January 2004**

The purpose of this study was to investigate the fix-game subject and evaluate it's reflection on Turkish Professional Football Leagues.

824 players participated to the study where questionnaire method was used.

This study was indicated that, managers (%34.6) and referees (%29.7) played main roles in fix-game events. Their roles in fix game were significantly different than others (trainer, player and gambler)($p < 0.05$). On the other hand subjects believed that; the fix game situations were very effective for teams to be champion or to drop out of their leagues(%83.1).

Main two methods of fixed game made by the conspirators were reaching referee (%36), and giving players an incentive bonus to encourage them before a match (%34). And these methods were significantly different than others statistically($p < 0.05$).

The subjects also indicated that when a team remains unclaimed position in the league, they could not perform a real performance in the match of the rest of the league (%82.8). They determined that its reason was lack of motivation(%71.8). However, they pointed out that their motivation was increased with an incentive bonus (%77.5), which was the most considerable result of this study.

Consequently, fix-game was a reality of the soccer in Turkey just like the rest of the world. In addition by taking all measurements to prevent this type of sports crimes can't be enough completely. They can only be minimized by all measurements.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
I. GİRİŞ	1
II. GENEL BİLGİLER	6
A. AHLAK KAVRAMI ve SPOR	6
1. Genel Ahlak Felsefesi	6
2. Spor ve Ahlak	8
3. Fair Play	10
B. SPORDA BAŞARI ve MOTİVASYON	14
1. Motivasyon	15
1.1. Korku ve Kaygı	19
1.2. Stres	22
1.3. Saldırganlık	23
1.4. Ödül ve Ceza	25
C. SPOR ve BAHİS	27
D. FUTBOLDA ŞİKE OLGUSU	29
E. SPOR HUKUKU	40
1. Uluslararası Spor Hukuku	41
2. Türk Spor Hukuku	42
2.1. Türkiye Futbol Federasyonunun Hukuki Statüsü	44
2.1.1. Tahkim Kurulu	46
2.1.2. Şike Araştırma Kurulu	46
2.1.3. Futbol Liglerindeki Şike İle İlgili Federasyon ve Yargı Kararları	49
III. MATERYAL ve METOD	55
IV. BULGULAR	57
V. TARTIŞMA	89
VI. SONUÇ ve ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR	
EKLER	
Ek 1.	
Ek 2.	
ÖZGEÇMİŞ	

1. GİRİŞ

Günümüzde futbol, uluslararası futbol birlikleri FIFA'ya bağlı 204 ülke, bu ülkelerin özerk federasyonlarına bağlı yaklaşık 32000 takım ve bu takımların yöneticileri, futbolcuları ve diğer çalışanları ile 2.5 milyonu aşan aktif insan gücü ve mesaisi ile, haftada 15 bin ulusal maçta, 60 bin hakemin görev aldığı dev bir sektör görünümündedir. Dünya ticaretinin % 3' ünü oluşturan global sporun içinde futbol, ülke başına düşen ortalama 1.5 milyar dolar ile yılda yaklaşık 300 milyar dolar civarında olduğu belirtilen bir para dönüşümüne sahiptir(Sarıbrahimoğlu,2002; İker,2002).

Genel olarak futbolun dünyadaki bu hızlı gelişim çizgisi, Türkiye açısından da benzer veriler sunar. Nitekim, 1996 rakamlarına göre, Türk futbolundaki sezonluk cironun yaklaşık bir milyar doları aştığı belirtilmektedir. Gerçekten Türkiye erkek nüfusunun büyük çoğunluğu futbol tutkudur. Ayrıca son yıllarda bayan seyircilerin katılımıyla birlikte, izleyici oranlarında da anlamlı artış gözlenmektedir. Bu değişimin sonucu olarak, 1996 verilerine göre, Türkiye'de statlara maç izlemeye giden insan sayısı 5 milyara yakındır(Döşyılmaz,1998).

Hayatın bir parçası olan spor, politika, ekonomi ve kültürün yanında insanların yoğun bilgilene ihtiyacı hissettiği bir alandır. Bu manada spor, bilginin bir jeneratörü olarak görülmekte, televizyonlarda, gazetelerde ve diğer yayınlarda sürekli insanların bilgi edinme ihtiyaçlarını karşılamak için dokümanlar yayınlanmaktadır(Haag,1994).

Aslında spora aktif ya da pasif katılımı sağlayan faktörlerden birisi uluslararası alanda kazanılan başarılarıdır. Çünkü spor, devletlerin ve milletlerin imajlarına ve gençlerin global topluma uyum sürecinde önemli bir etkidir(Allison,Monnington, 2002). Elit spordaki bu başarı profili bütün ülkelerde benzer bir seyir izler. Bu durum Türkiye açısından da farklı değildir. Ancak bu katılımı motive eden başarının spor dalları itibariyle değişik nispetlerde gerçekleştiği söylenebilir. Bu manada futbolun diğer spor branşları arasındaki üstünlüğü açıkça gözlenmektedir. Zira futbolun toplumda yer alan her insana hitap etme özelliği vardır. Nitekim, kazanılan ulusal ya da uluslararası bir başarıdan sonra insanların sokaklara dökülmesi bu görüşü destekleyici mahiyettedir.

Bugün ulusal ya da uluslararası futbol müsabakalarını dünyada her hafta yaklaşık bir milyar seyirci, tribünlerden ve medyadan ilgiyle takip etmekte(İker,2002)ve böylece

tarafı olduğu takımın veya ülkenin başarısını kendi başarısı gibi algılayarak yüksek moral değerlerine ulaşmaktadır.

Bu sektörün baş aktörleri konumunda bulunan profesyonel futbolcular, bu hareketliliğin yaşam kaynağıdır. Çünkü futbol seyircileri onların futbol becerilerini görmek için statları doldurmakta ve para ödemektedirler. Özellikle de bu oyuncular, dünya çapında yıldızlaşmış futbolcular ise, taraftarlar onları görmek için hiçbir maddi kaygı duymadan statlara akın ederler. Kuşkusuz bu süreç, profesyonel futbol idarecilerini harekete geçiren bir etkiyi de beraberinde getirir. Bunun neticesi, yöneticiler takımlarına bütçeleri nispetinde yıldız oyuncular kazandırmak için büyük çaba sarf ederler. Örneğin; Real Madrid 2000 yılında Figo'yu 54.13 ve 2001 yılında da Zidane'ı 67 milyon dolara renklerine bağlamıştır(Talimciler,2002). Aslında bu uygulama çift taraflı çalışan bir yöntemdir ve asla ekonomik bir kayıp olarak düşünülmez. Nitekim bu yıldızların getireceği reklam, naklen yayın ve gişe hasılatları türünden pek çok gelir vasıtasıyla onlara verileden daha fazlasını kazanmak söz konusudur. Kısaca artık futbolda ekonominin kuralları işlemektedir.

Her takımının lig öncesi belirlenen hedefleri vardır. Yüksek hedeflere oynayan kulüpler için başarı, öncelikle ulusal ligde şampiyon olmak ve daha sonra uluslararası arenada başarı elde etmektir. Bu hedefler diğer kulüpler için de, kendi ulusal liginde Avrupa kupalarına katılabilecek bir dereceyi yakalamak veya bulunduğu ligden küme düşmemek biçiminde tanımlanabilir.

Bir lig statüsünde oynanan müsabakalarda, takım içindeki tüm elamanların yeteneklerini bir uyum içerisinde kullanarak başarının gerçekleştirilmesi beklenir. Ancak her zaman bu beklentiler istenildiği gibi neticelenmez. Bu durum bir çok sebepten kaynaklanabilir. Başarısızlığın sebeplerini aramak ve bir daha aynı hataları yapmamaya çalışmak en doğru yoldur. Fakat her şeye rağmen futbol aynı zamanda sürprizlerle dolu bir oyundur ve bütün şartları kontrol altına almak mümkün değildir. Kaldı ki futbol bu yönüyle de heyecan vericidir.

Esasen futboldaki anlayış bu çizgide olmalı ve söz konusu gerçek herkes tarafından benimsenmelidir. Bahsedilen yaklaşım zaten spordaki temel felsefe ile de örtüşmektedir. Ancak günümüz koşullarında bu düşünce sisteminin her zaman uygulanabildiğini söylemek zordur. Gerçekten lig devam ederken, olası bir başarısızlığın gelmekte olduğunu veya gelebileceğini düşünen bazı takımların idarecileri

veya bu sonuçtan etkilenecek kişiler, bunun önüne geçmek için futbolun dışındaki tüm güçlerini kullanmaya çalıştıkları ve durumu tekrar lehlerine çevirmek adına her yola başvurdukları söylentileri öteden beri dile getirilmektedir.

Öyle ki günümüzde futbol takımının başarısı, aynı zamanda ilin ve kulüp başkanının siyasi ve ekonomik başarısı olarak algılandığından, şampiyon olmanın veya küme düşmenin ötesinde değerlendirilmektedir. Hatta bazen kulüp idarecilerinin ve siyasilerin sporu kendi amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak kullandıkları da söylenebilir. Öte yandan bu konudaki diğer bir gerçek; başarısızlık durumunda, kulüplerin borç bataklarına düşmeleri ve rakipleri ile araları bir daha zor kapanacak ekonomik zararlara uğramalarıdır. Bilindiği üzere, bir başarısızlık halinde o kulübün seyirci hasılatları ve benzeri bir çok ekonomik girdileri azalmaktadır. Sonuçta başarı her şeyin ötesinde değerlendirildiğinde takımın menfaatleri açısından futbolda başarısızlığa tahammül etmek oldukça zordur.

Bir başka noktadan yani futbolcu tarafından başarısızlığa baktığımızda, durum farklı değildir. Çünkü başarısız bir takımda yer almakla, futbol piyasasında değerinin azalacağı farkında olan oyuncu, başarılı olmak için var gücü ile çalışsa da bu her zaman yeterli olmayabilir. Hatta şampiyonluk bile son anda kaybedilebilir veyahut mensup olduğu takım küme düşebilir. Bu gibi durumlarda sporcu ya da yöneticilerin müsabakaların kaderini değiştirebilecek nitelikteki olaylara tevessül etmesi muhtemeldir. Nitekim hemen müsabaka sonrasında futbolcular ve yöneticilerle yapılan röportajlarda, "haklarının yendiği" gibi düşünceler sıkça dile getirilmektedir. Burada belki de açıkça söylenemeyen husus, bahsedilen müsabakada bir çeşit şike yapıldığı şeklindedir. Kuşkusuz başarının bu denli önemli görüldüğü bir sektörde, böylesi olumsuz hadiselerin yaşanması da kaçınılmazdır. Örneğin, İtalya'da doping skandalının yaşandığı ve İtalya Olimpiyat Komitesi Başkanı Mario Pescante'nin istifa etmek zorunda kaldığı dönemde teknik çalıştırıcı Zeman'ın (Fenerbahçe Spor Kulübünde de çalışmıştır) "*...spor imajı üzerine kurulu çok uluslu şirketlerden ecza laboratuvarları ve televizyonlara kadar, ortada bir sürü çıkar söz konusu. Gerçek doping anabolizan değil, paradır. Ne yazık ki spor öyle bir boyuta geldi ki, pek çok kişi meşru olmayan yollara baş vurarak kazanç sağlamaya uğraşiyor*"(Berktay,1985) biçiminde yaptığı açıklama konuyu açıklar mahiyettedir.

Aslında futbol dışındaki diğer sektörlerde de rüşvet, kayırma veya değişik tanımlamalarla ortaya çıkan ve genel toplum ahlaki ile yakından ilişkisi bulunan bu tür davranış şekilleri mevcuttur. Bu manada bütün dünya futbolunda var olduğu düşünülen şike iddiaları, futbol camiasının başlıca sorunları olarak ortada durmaktadır. Fakat şike iddialarının kanıtlanması oldukça zordur. Ne var ki bu zorluk şike yapılmadığı anlamına gelmez. Zira futbolda yaşanan pek çok şike olayının tanıklarca ifade edilmesi bu durumun zaman zaman gerçekleşebildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu konuda sayısız örnekler vermek mümkündür.

Çağımızda futbol, zaman zaman hükümetler için; toplumsal gerilimi düşürmek, siyasiler ve iş dünyası için; politik ve ekonomik rant sağlamak, vergi kaçırmak ya da mafya ilişkileriyle maç sonuçlarına bahis oynatmak gibi pek çok amaçla gündeme gelmektedir. Özellikle son yıllarda mafya üyelerinin bir takım futbolcu ve hakemlere göz dağı vermek suretiyle, müsabaka sonuçlarını etkilemeye çalıştığına ilişkin haberler medyaya yer bulmaktadır.

Öte yandan, futbolun zaman içinde ana ekseninin dışına taşıdığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Hakikaten Türkiye’de geçtiğimiz dönemlerde bazı doğu takımlarının ligde olmasının terörü önleyeceği fikri bazı kesimlerce öne sürülmüştür. Bu fikirlerin olgunlaşmadığı bir zeminde, söz konusu yörelere ait bazı takımlara, müsabakalarda bir ayrıcalık tanındığı ve bu takımların lige çıkma veya ligden düşürülmeme konusunda devletçe bir takım önlemler alındığı şeklinde düşünceler ortaya atılmıştır(Üçışık,1999). Şüphesiz bu söylemlerin mağdurlarca dile getirilmesi anlamlıdır ve konu bu haliyle tartışılmaya açıktır

Bütün bu realiteler yanında, şirket kulüpleri, kulüp başkanlığı yapan belediye başkanları ve devlet memuru hakemler bazı özel ilişkilerini kaybetmemek veya sağlamlaştırmak için, sporda olmaması gereken aykırı davranışlar içerisine girebilirler.

Özellikle sıkça rastlanan bu davranış türlerinden bazıları; “iki takım arasındaki bir müsabakada, üçüncü bir takım olarak kendi çıkarları doğrultusunda teşvik primi vermek”, “rakip takımın oyuncusuna/oyuncularına veya maçın hakemine, maddi veya manevi teklifte bulunmak” ve yine son zamanlarda gündeme gelen ve “üzerinde bahis oynanan müsabakalarda hakem yahut futbolculara ahlak dışı tekliflerde bulunmak” şeklinde sıralanabilir. Şüphesiz şike olarak tanımlanan bu davranış örnekleri, spor kamuoyunda sıkça gündeme gelmesine karşın, kolayca çözümlenebilecek meseleler

olarak değerlendirilemez. Çünkü konu hukuki bir boyut taşımakta ve bu olaylarla ilgilenen denetçi kurumlara da her zaman ikna edici kanıt sunulamamaktadır. Aslında söz konusu olaylarda yeterli delil sağlanamaması meselenin kişilerden daha çok kurumları etkiliyor olması ve tesir sahasının büyük bir kitleyi içine alması biçiminde izah edilebilir. Zaten çoğu kez olay, bu yönüyle takipsiz kalmakta ve failleri de cezasız bırakılmaktadır. Bu manada adaletli olanlar herkese karşı bu kurallara uydukça ve kötü davranışta bulunanlar cezalandırılmadıkça, bu durum kötülerin yararına, adaletlilerin zararına olur(Rousseau,1989).

İşte bütün bu bahsedilen ve sporun ruhuyla bağdaşmayan olayların Türk Futboluna yansımalarının değerlendirilmesi Türk Futbolu açısından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü futbol liglerinde sıkça gündeme gelen şike olgusunun incelenmesi ve gün ışığına çıkarılması, sporcu ve idarecilerin başarı ya da başarısızlıkları daha iyi değerlendirmelerine yol açacaktır. Kaldı ki bu sektöre gerek alt yapı gerekse futbolcu transferi olarak trilyonlarca para akıtan idarecilerin, bunun karşılığını sportif bir mücadele sonucunda almak istemeleri kadar doğal bir sonuç düşünülemez. Bu yüzden eldeki çalışmada, futbol oyununun en önemli unsuru olan futbolculara şike ile ilgili bir takım sorular yöneltmek suretiyle, ahlaki olmayan bu olaylar üzerinde derinleşmek ve böylece ülke futbolunun gelişim çizgisine olumlu yönde bir ivme kazandırmak amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

A. AHLAK KAVRAMI VE SPOR

1. Genel Ahlak Felsefesi

Her insan bir toplum içinde doğar. Bireyin topluma alışması, toplumun bir üyesi olması, belirli bir süreç içinde gerçekleşir. Yeni doğan bir çocuk, içinde bulunduğu toplumda yaşayabilmek için gerekli bilgileri, kuralları, alışkanlıkları, değerleri, inançları öğrenmek ve öğrendiklerini benimsemek, uygulamak zorundadır. Bunun için toplumdaki kişilerle, guruplarla iletişimde bulunur, çeşitli ortamlara katılır ve toplumsal bir varlık olur. Böylece belli bir toplumda yaşamasını sağlayacak davranışları edinir(Kocacık,1986).

Bu değerlerden biri olan ahlak, genel anlamda; “iyi” veya “doğru”, “kötü” veya “yanlış” olarak nitelendirilen değerler ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde benimsenen, uymak zorunda bulunulan davranış biçimleri ve kurallardır(Daştan,2001). Moor’ a ve diğer ahlak felsefecilerine göre de ahlak felsefesinin konusu; “iyi” nin ve zıddı olan “kötü” nün ne anlama geldiğini araştırmaktır(Gürkan,1997).

Aristoteles’ e göre tek tek bireylere, yaptıkları işten ve işlevlerden dolayı iyi denilmektedir. Ancak bir iş kendine özgü erdeme göre iyi yapılırsa, iyi gerçekleştirilmiş olur. Yani bir iş yapılırken kendine özgü erdeme göre yapılıp yapılmadığına bakılmalıdır. İnsanın işi, ruhun akla uygun etkinliğidir. Aslında bu konu “etik” kelimesi ile de açıklanmaktadır. Etik kişi için insanın işi, ruhun yalnızca akla değil, aynı zamanda erdeme uygun etkinliğidir(Özcan, 2001). Bu yüzden “etik” erdemsiz olamaz(Malloy ,Ross,2002).

Bu manada etik ve ahlak kavramı birbirleriye yakından ilişkilidir. Çünkü ahlaksal olanın özünü ve temellerini araştıran etik bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışlar ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır(Çaldağ,1994) ve başka türlü olmaya elverişli davranışlarla uğraşır. Bununla beraber, “etik” sözcüğü karakter bilimi ve toplumsal bir olgu olarak değerlendirilmekte, bu kavramın politikası ise ahlakla ilişkilendirilmektedir(Akarsu,1982).

Ahlaklılığın kökü ve kaynağı ne olursa olsun, insanı tehlikeli ve fena bir varlık olmaktan kurtaran, her çağın inandığı ve inandırmaya çalıştığı erdemliliklerdir. Aslında ahlaki olmayan bir eğilim, ahlaksızların kendileri tarafından da olumlu karşılanmaz.

Yani hiçbir insan, kendi yapmış olduğu kötülükleri beğenmez ve bunları bir erdemlilik olarak insanlığa tavsiye etmez(Sena,1970).

Genel olarak evrensel ahlak kurallarını bir bütünlük içinde ortaya koymak zordur. Fakat toplumsal yaşamdaki insan ilişkilerine bakıldığında, tüm insanlık tarafından bir takım ortak tutum ve davranışlar vardır ve bunlar; “iyi”, “kötü”, “doğru” ve “yanlış” şeklinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle, her ne kadar insanlar farklı inanç ve hukuk sistemlerine sahip olsalar da, genel olarak ahlaka uygun davranışlarda benzerlik sergilerler. Örneğin; iyi niyetli olma, sözünde durma, güvenilir ve dürüst olma vb. gibi değerler tüm insanlığın önemseydiği ahlaki davranışlar olarak göze çarpmaktadır. Aslında dürüstlük düşüncesi, bir hakkaniyet içerisinde toplum aktörlerinin yaşam olasılıkları arasında adaletli olmayan uyumsuzlukları elemeye çalışır. Ama önceden insanların fikir ve düşünceleri hakkında hüküm vermez(Fraser,2001).

Ancak yine de, gerek aynı toplum içinde yaşayan bireyler ve gerekse toplumlar arasında ahlaka aykırı davranışlara rastlamak mümkündür. Bunun sebebi, bireyin kendi ahlak kuralları ile toplumda kabul görmüş olan genel ahlak kuralları arasındaki farklılıktan veya kendi bencilliğinden kaynaklanabilir(Daştan,2001). Ya da bu durum, toplumların yapılarında meydana gelen değişikliklerin, genel toplum ahlakına olan etkilerin sonucu olabilir(Kösemihal,1993).

Örneğin, rüşvet herkes tarafından genel ahlaka aykırı bir davranış olarak bilinir. Fakat rüşvetin yoğun olarak yaşandığı bir sahada çalışan kişi, bu davranışa tepki gösterir ve karşı koyarsa işini kaybetme tehlikesi yaşar. Bu yüzden bireyler söz konusu durumlarda bu tür bir fiile göz yumabilir. Gerçekten insan, temel ihtiyaçlarını karşılayamadığında ahlaki yönden pek çok ikilem yaşayabilir. Nitekim ekonomik durumu müsait olmayan bir insanın, acil hastası için eczaneden ilaç çalması bu ikilemi açıklayan bir örnektir.

Toplumlarda var olan bir çok ahlaki ikilemin çözümünde aşağıdaki yöntemin faydalı olacağı söylenmektedir(Daştan,2001);

- Ahlaki ikilemin yaşandığı davranışın belirlenmesi
- Davranış içinde ahlaka uygun kısmın tespit edilmesi
- Ortaya çıkan bu ahlaki ikilemden kimlerin etkilendiğinin tespit edilmesi
- Ahlaki ikilem arasında kalan insan için mevcut alternatif davranışların teşhis edilmesi

- Belirlenen her bir alternatifin olası sonuçlarının gözden geçirilmesi
- Doğru davranışa karar verilmesi

Sonuç olarak, ahlaki yargılar, somut durumlarda bireyin karşılaştığı, birbiriyle çelişebilen değerler arasında üstün olarak görülenin seçilmesiyle oluşur. O nedenle söz konusu yargıların sağlıklı bir şekilde oluşabilmesi, bireye dışardan gelebilecek zorlamaların engellenmesine ve serbestçe düşünüp davranabile imkânının tanınmasına bağlıdır(Yüksel,2002).

2. Spor ve Ahlak

Spor ahlakının felsefesi ahlakla ilgili spor uygulamalarının bir kuramıdır. Bundan dolayı spor faaliyetlerinin ahlaksal itici güce sahip insancıl bir uygulama olarak değerlendirilmesi gerekmektedir(Şahin,1998).

İnsanlık tarihine bakıldığında, insan ilişkilerinin söz konusu olduğu her dönemde, sporun da sürekli toplum ile bir etkileşim içerisine girdiği görülür. Öyle ki spor ile toplumun geçmişi arasında sıkı bir bağ vardır. Çünkü spor özellikle toplumdaki ilişkiler yolu ile ortaya çıkmakta ve biçim kazanmaktadır. Bu manada toplumsal süreçler sporun şekillenmesinde önemli rol oynar. Günümüzde genel toplumbilim içinde incelenen sosyal davranış ve sosyal etkileşimlerin sayısı ve karmaşıklığı artarken, sporun da sosyal bilim içerisinde özel bir alan olarak ele alınıp değerlendirilme zorunluluğu doğmuştur. Çünkü spor zamanla daha çok kişi tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi görmeye başlamış, daha organize hale gelmiş ve uluslararası bir saygınlık kazanarak, ulusları sevinç ya da üzüntüye sürükleyen bir etkiyi beraberinde getirmiştir(Öztürk,1998).

Bugünkü haliyle sosyolojik açıdan spor; “ferdin tabii çevresini beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içerisinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı, sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur”(Erkal,1981). Bireysel bir çaba olan sporun sosyalleşmesinin temelinde “kitlese ilgi”, ilginin altında da önemli bir etken olan işten uzaklaşma aracının giderek işin kendisi olması, yani sporun meslekleşme süreci yatmaktadır(Fişek,1983).

Esasen spor olayında katılımcıların hiç unutmamamsı gereken olgu centilmence davranmaktır(İşçan,1988). Ancak spor ve ticari ilişkiler iç içe girmeye başlayınca spor ahlakında da nispeten olumsuzluklar yaşandığı görülür. Çünkü meslekleşme sürecinde sporda amaç para ve diğer bireysel çıkarlardır(Şahin,1998). Dolayısıyla bu yeni haliyle artık spor fair-play kültüründen çıkmış ve yerini şan, şöhret ve paraya bırakmıştır. Nitekim, Arjantinli ünlü futbol yıldızı Diego Armando Maradona'nın, "bana ihtiyaç duyulmasına ihtiyacım var" sözü onun şöhret bağımlısı olduğunun açık delilidir (Yılmaz,2002).

Sporu belirleyen ilkeler ve özellikler aynı zamanda bu ahlakı ya da yaşama biçimini de belirlemektedir. Çünkü insan yaşamında genel olarak ahlak, birkaç kısımda ele alınmaktadır. O çok yönlüdür ve yaşamın her anında kendine özgü bir şekilde; meslek ahlakı, ödev ve sorumluluk ahlakı, örgütsel ahlak, sistem ahlakı ve toplum ve ahlak anlayışı olarak ortaya çıkmaktadır(Daştan,2001).

Her toplumun kendine özgü bir yaşam tarzı vardır. Bu, yaşanan sosyal ve ekonomik çevreden kaynaklanmaktadır. Bunu kişinin bir çok davranışında görmek mümkündür. Dolayısıyla bu farklılıklardan biri olan ahlak anlayışı, onun çeşitli olaylar karşısındaki ahlaki değerlendirmelerini de farklı kılmaktadır.

Farklı yaşam standartlarından gelen bireylerin bir arada ya da karşı karşıya spor faaliyetlerinde bulunmaları, onların aynı olaylar karşısında farklı tepkiler vermesi sonucunu doğurabilmektedir. Öyleyse bir toplumsal olgunun, bütün toplumsal türlerdeki tam gelişimi izlenmedikçe, o olgunun açıklaması yapılamaz.. Bu yüzden karşılaştırılan toplumların gelişme dönemlerinin benzerliklerine bakılması gerekir. Sportif ahlak anlayışını da bu şekilde değerlendirmek mümkündür. Çünkü insanların yaşantılarını sürdürdükleri sosyal çevrede gördükleri ve uyguladıkları davranışları bu alana taşımaları söz konusu olabilmektedir(Kösemihal,1993). Bu anlamda ahlaksızlığın yoğun olarak yaşandığı bir toplumda yetişen bireyin, bir grup içinde sportif faaliyet yapmaya başladığında, arzu edilen bir ahlaki davranış sergilemesi güçtür.

Spor, insanların fiziksel ve psikolojik performans sınırlarını zorlayan bir olgudur. Çünkü insan sporda başarmak, yenilmemek ve rekor kırmak gibi neticelere ulaşmak için sürekli kendi zihin ve fiziki gücünü geliştirmek çabası içindedir. Ancak başarı pek çok unsurun etkisi altında ortaya çıktığından her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu durumda yenilgi ve rakibinin üstünlüğü anlayışla kabullenilebilmelidir. Elbette

böyle bir hoşgörünün sporcuda bulunması bireyin daha önceleri küçük yaşlarda aldığı eğitimle ilişkilidir.

Spor olaylarındaki koşullar normal yaşamda sıkça rastlanamayacak şekilde insanı bir gerilime ve strese sokmaktadır. Burada sporcu tüm hareketlerini belli ahlaki ölçüler içerisinde başkalarına ve kendine zarar vermeden eşit şartlar altına yürütmeye gayret etmelidir. Her ne kadar sportif olaylarda kişinin sinirli ve gergin olmasından veya haksız davranışlarla maruz kalmasından kaynaklanan sebepler, onun olağan düşünmesini engellese de, bu şartlar altında sporcunun ahlaki davranışı sergilemesi çok önemlidir ve bu bir sportif erdemdir(Erdemli,1996).

3. Fair - Play (Sporda Erdemlilik)

Eski Yunan'da vücut kültürü büyük yarışma şenlikleriyle ulaştığı gelişiminin bu son basamağında çöküşünün de ilk belirtileriyle karşılaşmıştır. Bu sonucun asıl nedeni galipler için düzenlenen ölçsüz gösterilerdir. Bu kültür uğruna harcanan amatörce çabalar artık değerini yitirerek, yerini kazanç tutkusuna bırakmış ve öyle ki bu tutum fertleri de aşarak siteleri sarmıştır. Şampiyonlar, kendileri için ölümsüzlüğü, ün ve onuru sağlayan başarılarıyla, yurtlarında da ötekiler karşısında üstünlük kazanmışlardır. Siteler, bir defa elde ettikleri bu üstünlüğü koruyabilmek için her çareye baş vurmuşlar ve atletlerini bir takım maddi olanaklarla donatmaya başlamışlardır. Bu durum karşısında kendilerini güçlü, becerikli ve seçkin bulan kimseler gerçek mesleklerini bırakarak bu kabiliyetlerinden yararlanma yoluna giderek kendilerini bu işe vermişlerdir. Böylelikle Yunanlılar arasında, bugün adına profesyonellik denilen sporculuk mesleği doğmuştur(Alpman,1972).

Profesyonelliğin doğuşu ile beraber, eski Yunan'da stadyumlarda antrenörler nezaretinde çalışmaya başlayan ve belli sportif yarışmalarda başarılı olan sporcular toplumsal statüler kazanarak önemli sayılmışlardır. Bu durum amatörlük kavramını geri plana iterek, sitelerin ünlü sporcuları kendi adlarına yarıştırmak ve üstünlüklerini korumak için her türlü çareye başvurmalarına neden olmuştur. Böylece sitelerin başarılı sporcuları kendi kütüklerine yazdırma çabaları, hile, danışıklı müsabaka ve rüşvet gibi pek çok ahlak dışı olaylar yaşanmıştır(Lumpkin, Cuneen, 2001. Örneğin; Kalipso adında bir atlet, pentatlonu kazanmak için rakiplerini para ile satın almış, İsthmia oyunlarında da bir yarışçı rakibine 300 drahmi(Yunan para birimi) vaat ederek yarışı

kazanmayı amaçlamıştır. Bunun gibi, Eski Yunan' da şövalye vuruşmalarında, mevki olarak aşağı olan bir kimse, daha yüksek bir şahsiyeti mağlup ettiği takdirde, bu netice kendisi için adeta bir talihsizlik olur ve yendiği adamdan özür dilemek zorunda kalırdı. Hatta sadece bu yüzden, bazen karşısındakinin hatırı için yenilenler dahi olurdu(Alpman,1972). Yine Olimpia oyunlarında Roma İmparatoru Neron, bu düşüncenin ürünü olarak Yunanlılardan olimpiyat oyunlarında kendisinin şampiyon ilan edilmesini istemiş ancak bu istek kabul görmemiştir. Bunun üzerine Neron korumalarıyla birlikte olimpiyatlara gitmiş ve oyunlara atlı araba dalında katılmıştır. Yarışmayı devamlı önde götüren Neron, bir dönemeci dönerken arabası devrilmiş, fakat diğer yarışmacılar onun arabasını düzelterip yarışa yeniden başlayıncaya kadar beklemişler ve Neron' un yarışı birinci bitirmesini sağlamışlardır(Şahin,1998).

Dünya spor tarihindeki bu tür ahlaksız olayların spor alanlarında yaşanması, kuşkusuz, günümüzde olabilecek aynı davranış şekillerinin yaşanma ihtimaline karşı bir takım önlemlerin alınması zaruretini ortaya çıkartmıştır.

17. yy ikinci yarısında, sporun İngiltere'de hızla yayılmaya başlamasıyla bu tür olayların yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Fakat, İngiltere halkının yaşam tarzı ile insanların yalnız başarılı sonuca ulaşmayı hedefleyen ve bu yolda kuralları yok sayan hırslı sportif davranışları bağdaşamazdı. Ayrıca tüm dünyaya yayılmış ulus birlikteliklerinin, dayanışma tavır ve davranışlarının zedelenmesini istemiyorlardı. Bu nedenle İngilizler okullarda spor yapan gençlerin, rakip takımlara saygı göstermesini, dürüstçe mücadele etmesini, "fair-play" kavramı ile yerleştirmeyi amaçlamışlardır (Erdemli,1996).

Bu kavram ilk kez 18.yy sonu 19.yy başlarında, İngiltere'de okul sporu bağlamında, spora ilişkin ve sporla sağlanan bir eğitim ilkesi olarak bir yaşam ülküsü için kullanılmıştır. Daha sonraları Dr. Thomas Arnold adındaki bir beden eğitimi, 1928' den ölümüne kadar yönettiği Londra yakınlarındaki Rugby kolejinde, bu çalışmaları devam ettirerek, bu kurumu adeta İngiliz eğitim reformunun merkezi haline getirmiştir. İngiltere'de bu Fair Play filozofisi "Arnoldism" diye adlandırılmaktadır. Dr. Thomas Arnold'a göre bu felsefe; sporun, rakibe karşı sıkı bir mücadeleye girerek fair play içinde, ahlaki, saygılı ve takım ruhuna inanır bir şekilde yapılması anlamına gelir(Siedentop,1990). Bu yöntemle öğrencilere, gelenek ile yeniliğin, barış ile uğraşın

birbirine bağdaştırılmasının öğretileri verilmiş ve böylece, genç kuşaklar sporun ideal erdemlerini kendi iş hayatlarında da uygulamaya başlamışlardır(Alpman,1972).

Kapitalizmin gelişmeye başladığı ilk dönemlere paralel spor da yükselen bir değer olmaya başlamıştır(Rowe,1999). Böylece İngiltere' de doğan spor kavram ve anlayışı, Amerika'da daha başka nitelikler kazanarak yayılmıştır. Bu anlayışa göre başarı, işin sonucu ile ölçülür. Burada Amerikan liberalizmindeki serbest rekabet sisteminin spora da intikal ettiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Amerikalı, iş kavramını spora adapte etmiş ve en az güç harcayarak en kısa yoldan sonuç elde etmeyi amaçlamıştır. Böylece Amerikan sporunda, yarışma ve mücadeleye biraz da mübalağa unsuru girmiştir. Bunun sonucu olarak sporun, ideal düşüncelerin ve toplum yapıcı değerlerin itibar görmediği yerlerde bu tarafı ile de tutulduğu söylenebilir. Böyle bir atmosferde şampiyonların ve yetenekli sporcuların çok fazla yüceltilmesi ve abartılı bir şekilde ödüllendirilmesi bir taraftan meslek sporunu yani profesyonelliğin ortaya çıkmasını sağlarken diğer taraftan sportif manada etik dışı davranışların yaşanmasına zemin oluşturmuştur(Alpman,1972).

Öyle ki bu tür olumsuz olaylar amatör ruhun özenle yaşatılmaya çalışıldığı olimpiyat oyunlarında dahi yaşanmaktadır. Örneğin, 1904 ABD, Saint Louis Olimpiyat oyunlarında, Amerikalı maratoncu Lorz, yarışın 10 kilometresini otomobille kat ederek birinci olur ama sonra birinciliği iptal edilir. Bir başka yaşanan ilginç olay da, 1912 Stockholm Olimpiyat Oyunlarında, Amerikalı bir antrenörün ırkçı yaklaşımından dolayı finalde yarışacak favori siyah atlet Hovard Drew'i, bir beyaz atlet olan Craig' i şampiyon yapmak için soyunma odasına kilitlemiş ve yarışlara girmesini engellemiştir(Şahin,1998).

Spor ister zevk için, isterse mesleki bir faaliyet içinde düşünülün, o rekabet ve yarışma motifinden çıkarılamaz(Erkal,1992). Sporda amaç, insanı dürüst ve centilmence mücadele yolu ile nefsin egemenliğinden kurtarmak, şerefli bir arkadaşlık faziletine ulaştırmak, onu bütün toplumun değerli bir uzvu haline getirmek, gereğinde zorluklarla dolu kişisel amaçlara ulaşabilecek güç ve yetenekle donatmaktır. Zaten sözü edilen hedefler yazılmamış ve söylenmemiş olarak sporun bünyesinde vardır(Alpman,1972). Ancak ne var ki mücadele sporlarında, sporcunun etik bir davranışı, bazen antrenörü, takım arkadaşları ve seyirciler tarafından, müsabaka sonucuna tesir edeceği

düşünüldüğünden olsa gerek hiç de hoş karşılanmadığı anlar yaşanmaktadır(Lumpkin, 2001).

Günümüzde bütün dünyada ortak anlamları çağrıştıran, “fair-play” sözcüğü ile ifade bulan bu hedeflerin, Türkçe karşılığı “sportif erdem” sözcüğü ile açıklanır. Aslında fair-play kelimesi bütün dillerde ortak bir kullanıma sahiptir. Bu bileşik sözcüğün kökeni fairness’ den gelmektedir. Fair; düzgün kurallara uygun, töreden sapmayan, iyi güzel gibi bir çok olumlu anlamlarda kullanılmaktadır. Fairness sözcüğü de, yapılan bir işte hak gözeterek dürüstçe davranmak anlamına gelir. Fairness’ in sporun dışında, günlük yaşamda ticari işlerde uzlaşma ve anlaşmalara uyma gibi kullanım alanları da vardır.

Sportif alanda “ fair “ oyunu düzenleyen kuralların üstünde bulunan, fakat oyuna ait ve onun güzelliklerinden doğan bir kuraldır. Oyun kuralları dahilinde kavranamayan, ancak kişinin spor yapanları dikkate alarak, onların ihtiyaçlarını bir onur olarak hissedip kabul ettiği, sözcüklerle dile getirilemeyen bir bütünlük içerisinde eşit görme isteğidir (Erdemli,1996).

Bu spor ilkesi bugün özellikle yarışmalarda sık sık görülen ahlaki sapma ve yozlaşmalara insani bir başkaldırıyı simgeleyen ve uluslararası bir çağrı olan. “fair-play“; kendine, rakibine, takım arkadaşlarına, müsabakanın hakemlerine, seyirci ve kamuoyuna saygıya dayanan, bir hayat görüşü olarak tanımlanmaktadır. Bu görüş “her şeye rağmen“ kazanmayı, başarılı olmayı reddetmektedir. Ancak ne var ki bugün bu anlayışın ruhuna uygun sporcu, antrenör ve yönetici statüsünde insan bulmak zordur. Çünkü dünyada yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel değişimlerden spor da büyük ölçüde etkilenmiştir(Şahin,1998).

Uluslararası Olimpiyat Komitesi bünyesinde kısa adı CIFP olan (Comitte International Fair Play) bir komite vardır. Bugünlerde yalnız yılda bir kez toplanan bu komite, fazla faal olmamakla birlikte, ülkelerin sporcularını örnek davranışlarından dolayı ödüllendirmektedir. Buna ilaveten, Türkiye’nin de kurucu üyesi olduğu, Avrupa Fair Play Hareketi (European Fair Play Movement -EFPM-) daha etkin çalışmalarda bulunmaktadır. Her yıl sergi ve seminerler düzenlemekte ve yılda bir kez yayınlanan *Play Fair* adında bir yayın çıkartmaktadır. Ayrıca 2002 yılında Avrupa Olimpiyat Komitesi(EOC) de fair-play’e örnek olaylara ve fair-playi’ i destekleyen kurum, kuruluş ve kişilere ödüller vermeye başlamıştır. Türk basını da bu manada, ulusal ve uluslar

arası fair-play tanıtımında pek çok ödül kazanmıştır(Arıpınar,2002). Bu anlamda dünya futbolunda her yıl bir çok olay Fair Play'e aday gösterilmekte ve içlerinden en güzelleri ödüllendirilmektedir.*

B. SPORDA BAŞARI ve MOTİVASYON İLİŞKİSİ

Sportif anlamdaki başarı, sporun yapılış amacına göre değişmekle birlikte, sporcunun hareketi icra etmesi veya spor faaliyetinin sonucu üzerinden değerlendirilmektedir.

Sporda başarı iç ve dış faktörler tarafından etkilenir. Dış faktörler çevreden iç faktörler ise kişinin bütün organizmasından kaynaklanır ve bunlar fiziksel ve psikolojik olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Özellikle psikolojik faktörlerin en önemlilerinden olan motivasyon, bir takımın kısa veya uzun vadeli hedeflerine ulaşmasında ve bu başarıyı sürdürebilmesinde son derece etkilidir.

Esasen insan duygusal bir varlıktır. Her insan çevresinde gelişen bir çok olaydan etkilenir ve değişen koşullara göre de tepki gösterir. Düşünme ve öğrenme süreçleri, çevre koşulları gibi çeşitli etkenlerle yakından ilişkili olan bu zihinsel işlevler duygusal durumları açıklar. Bir kurama göre; çevre koşullarındaki değişikliklerden etkilenen bireyde, önce vücutta fizyolojik değişiklikler görülür ve ardından duygusal durum oluşur(Doğan,1999). Böylece kişinin duyguları harekete geçer ve bu duygular da belirli zihinsel tepkileri oluşturarak hareketleri yönlendirir. Örneğin, bir sporcunun güçlü bir rakibe karşı mücadelede daha dikkatli olması yahut rakibinden çekinmesi veya onu hafife alması türünden zihinsel süreçler sporcunun hareketlerine etki eden hislerdir. Bütün bunlar iç faktörlerin istem dışı devreye girmesi ile de izah edilebilir.

Bazen iyi oyuncuların kurulmuş bir futbol takımının saha neticeleri beklenildiği gibi olmamakta, veya ulaşılan başarı uzun süre devam ettirilememektedir.

* 1969'da Real Madrid ile Sabadell takımı arasındaki maç 0-0 devam ederken, Sabadell forvetlerinden Pedro ZABALLA gol pozisyonuna girdiğinde Real Madrid' in kalecisi ile çarpışarak her ikisi de baygın halde yere düşerler. Kısa bir tereddütten sonra Zaballa, yüzde yüz gol ile sonuçlanabilecek pozisyonda olmasına rağmen topu eliyle iterek kasıtlı elle oynamaya sebebiyet verir. Maçı Real Madrid 1-0 galibiyeti ile sonuçlanır. Karşılaşmadan sonra Zaballa' nın yöneticileri, kendisini cezalandırmak için toplarken, İspanya basını Zaballa' yı mükemmel "sporcu olarak" tanımlar, Akabinde Uluslararası Komite de(IOC) Zaballa' yı zafer kupası ile ödüllendirir(Olimpik Hareket,1988).

Yine 1983 yılında Konya mahalli kümesinde, kümede kalma mücadelesi yapan bir takımın kalecisi, kalesine atılan bir golün nizamiliğinin tartışıldığı bir esnada, İsmet Karaba golün nizami olduğunu söyler ve takım arkadaşlarının itirazını önler. TMOK Fair Play Komisyonuna bu olayı Türkiye Fair Play ödülüne layık görür. Sonrasında bu olay Uluslararası Fair Play Komitesine ulaştırılmış ve Uluslararası Fair Play Komitesi' de bu olayın kahramanı İsmet Karaba' ya ,1983 yılının en büyük Fair Play Ödülü' nü vermiştir(Olimpik Hareket,1988).

Genelde takımlar başarısız sonuçlar almaya başlayınca, bu gidişatı değiştirmek kolay değildir. Elbette bütün sporlarda olduğu gibi, futbolda da sonuç hakkında önceden bir fikir yürütmek mümkündür. Ancak bu yaklaşımlar her zaman doğru olmayabilir. Zira futbolda bu tahminler yapılırken daha çok sporcuların ya da takımların fiziki performans değerleri göz önünde bulundurulur. Oysa başarının sağlanmasında diğer faktörler gibi psikolojik faktörler de önemlidir ve dikkate alınması gerekir. Bu yüzden, temel motorik özellikler yönünden yeterli görünen bir takım, bu özelliklerini bir müsabakada saha performansına aktaramıyorsa, burada sporcuların motivasyon durumlarının gözden geçirilmesi uygun olacaktır.

Günümüz futbolunun büyüğü futbolun içinde yer alan bütün birey ve gurupları büyük ölçüde etkilemektedir. İnsanların neredeyse futbolu düşünmeden geçen bir günleri dahi yoktur. Dolayısıyla çağımızda insanlar, futbolla moral bulmakta veya üzülmemektedir. Hatta bazen saldırganlaşmakta kendine ya da başkalarına zarar verecek duygu ve düşüncelere kapılmaktadır.

Aslında her şeyin kazanmaya endekslendiği bir ortamda başarı, bu duygularını kontrol etmeyi başaranların elde ettiği bir sonuçtur. Şüphesiz futbolda yönetici, antrenör ve futbolcunun sahip olduğu bilgi ve beceri başarıya ulaşmada önemlidir. Ama tüm bu özelliklerin bir uyum içerisinde çalışması, insanların duygu ve düşüncelerinin bir ürünüdür. Örneğin; maddi bir sıkıntı içinde bulunan yönetimin veya sporcunun futbol dışındaki sorunlarının saha performanslarına yansıdığı ve doğrudan başarılarını etkilediği artık bilinmektedir.

Bu manada futbolda bir çok duygunun sportif başarıya etkisi bulunmaktadır. Bunların iyi tespit edilmesi ve önleyici tedbirlerin alınması için dünyada bir çok kulüp değişik uzmanlardan faydalanarak sporcularına hizmet verir. Çünkü insanın olduğu yerde psikolojide vardır. Spor dışındaki sektörlerde de bu uygulamaları görmek mümkündür. Genelde kontrol edilmesi gereken bu duygular her alanda aynıdır. Farklı olan, olayın tezahür ediş ve giderilme yöntemidir.

1. Motivasyon

Genel olarak motivasyon insan tabiatının başlıca tartışılan konularından biridir. Motivasyon kelimesi “hareket ettirme” anlamına gelen “movere” kelimesinden

üretilmiştir. Organizmayı, bazen canla başla bir davranışta bulunmaya bazen de bir davranışı yapmaktan alıkoymaya iten bir etkidir(Özbaydar,1983).

İş aleminde çalışmanın verimliliği, ailede çocukların performansı, okulda öğrencilerin çalışma alışkanlıkları, takımlarda oyuncuların antrenman veya müsabaka başarılarının devamlılıkları türünden bir çok alandaki kişilerin davranışları motivasyon seviyeleri ile ilişkilendirilmektedir.

Belirgin biçimde motivasyon, kişinin yapacağı herhangi bir işte diğerleri ile yarışma içine girmesi veya işini yapmada belli bir mükemmelliğe erişmesi anlamında kişisel faktörler, sosyal değişkenler ya da algılamaların oynadığı rol olarak değerlendirilmektedir(Glyn,1992).

Spora özgü olarak motivasyon, sporcunun değişik şartlarda istenilen bir hareketi veya performansı en iyi şekilde icra etmesini ve bu durumu uzun süre muhafaza ettirebilmesini sağlayan faktörler ve süreçler olarak kullanılmaktadır(Bryant,1983).

Sporla başarıya ulaşmaktaki davranışların; sıkı çalışmak, dikkatli ve iyi konsantre olmak, devamlılığı sağlamak, iyi performans göstermek ve çok sık spor müsabakalarına katılmakla elde edildiğini ve bunların en iyi şekilde yapılmasında da motivasyonun çok büyük etkisi olduğu bilinmektedir(Glyn,1992).

Sporcuların motivasyonları yapacakları hareketin zorluğuna, kendi becerilerine, amacına ve motivasyonel iklime göre farklılık göstermektedir. Genelde güç bir harekete veya güçlü bir rakibe karşı motivasyon, kolay olana nazaran daha yüksek olabilmektedir. Yine müsabaka şeklindeki sportif aktivitelerde, rakibin yeteneklerinin algılanma seviyesinin diğer tarafın motivasyonuna etkileri vardır(Glyn,1992). Ancak kendinden çok daha güçlü bir rakiple mücadele eden sporcunun ya da sporcuların, ne kadar gayret gösterse de, müsabakanın sonucunu değiştiremeyeceğini düşünmesi ve subjektif bir çaresizlik duygusuna kapılması mümkündür. Bu süreçte kişi olaylar üzerindeki kontrolünü kaybeder, isteksizlik oluşur ve değişik davranış biçimleri ortaya çıkar. İşte bu başından başaramayacağı yığına düşmeye "öğrenilmiş çaresizlik" denir. Nitekim, gerek ulusal gerekse de uluslararası futbol müsabakalarında güçlü takımlara karşı diğer takımların zaman zaman düştükleri durum buna en güzel örnek olacaktır. Motivasyon psikolojisinin başarı modeli yaklaşımına göre, başarının motive ettiği kişiler genelde orta zorluktaki görevleri seçerler ve bu görevler sırasında en çok gayret ve dayanıklılığı gösterirler. Buna karşın başarısızlığın motive ettiği, yani kaçınma

eğilimi daha baskın olan kişiler ise, ellerinden geldiğince başarı gerektiren görevlerden uzak kalırlar. Ancak görevden kaçmanın mümkün olmadığı durumlarda, zor veya kolay görevleri seçebilirler(İkizler,1997).

Motivasyonu etkileyen diğer önemli bir faktör de, tespit edilen hedefin elle tutulur olmasıdır. Herhangi bir spor faaliyetinden önce yapılan hedef tespitinin, motivasyon ve başarıya etkisi üzerine bir çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğunda, bireysel motivasyona olumlu katkı bakımından, tam olarak tarif edilmiş ve meydan okumayı içeren nitelikteki hedeflerin belirlenmesi, basit ve iddialı olmayan hedeflere göre, sporcuları daha çok başarıya ulaştırdığı tespit edilmiştir(İkizler,1997). Yani, bir futbol müsabakasında sahaya beraberlik için çıkılırsa kaybetme olasılığı daha yüksek olabilir. Yahut bir futbol ligi başlarken hedef, kümede kalmak biçiminde belirlenirse bunun gerçekleştirilmesinde de güçlük yaşanabilir. O yüzden fazla abartmamak koşuluyla, çitanın devamlı gerçek gücün biraz üstüne çıkarılması motivasyonda ve başarıda olumlu etkidir. Aksi halde ulaşılabilecek basit hedeflerin seçilmesi, sporcuda nasıl olsa buna ulaşırım duygusu yaratacağından, motivasyonda güçlük çekilmesine ve dolayısıyla başarısızlığa sebebiyet verebilir. Kaldı ki sporcular bahsedilen basit hedefleri yakalasa da, bunlar gerçek gücünün altındaki hedefler olduğundan buna başarı demek de mümkün olmayacaktır.

Sosyal öğrenme teorisine göre, kişi veya kişilerin belli bir eylemin sonucunu bir sebebe bağlamasına “yüklemleme” (attribution) denir. Sporcuların bir başarısızlık sonucunda sebebi dış faktörlere, başarılı olduğunda ise iç faktörlere bağladığı görülmektedir. Sporcuların en fazla yüklemleme yaptığı unsurlar Tablo.1’de verilmiştir. Burada kazananın, kaybedenin ya da berabere kalanın yorumları farklıdır. Ancak yine de aynı durumda kişiyi farklı davranmaya iten sebepler vardır ki bu, oldukça karışık bir yapıdır. Bu yüklemlemenin ortaya çıkmasıyla ilgili kişilik özelliğine “denetim odağı” (locus of control) denir(İkizler,1997).

Her spor faaliyetinden sonraki başarı veya başarısızlığa etki eden faktörler üzerine sporcular tarafından bir çok yorumların yapıldığı bilinir. Gerçekten bir başarısızlık sonucunda sporcular; “ zemin bozuktu”, “ top girmek istemedi”, “hakem görmedi ya da taraf tuttu” veya bir başarı sonucunda; “ çok güzel oynadık”, “ farkı kaçırdık”, “çok çalışmıştık” biçiminde ifadeleri sıkça kullanmaktadırlar.

Aslında yaşanan bir olayda yukarıda bahsedilen pekiştiriciler, gelecekte yaşanması muhtemel benzer olaylarla ilgili beklentilerin güçlenmesini sağlamaktadır. Pekiştiriciler olumsuz ise beklentilerde azalma eğilimi görülür. Örneğin, bir hipotez olarak bir pekiştiricinin kişinin davranışını olumlu yönde pekiştirme özelliği yoksa, beklentiler geliştirilemez. Bu kavramın temelinde beklentilerin kişiye özgü özelliklere göre değişebileceği belirtilmektedir. Tavırlar ve inançlar gibi faktörlerin de etkileriyle kişiler beklentilerini değişik faktörlere veya yeteneğe bağlamaktadırlar (İkizler, 1997). Mesela Türkiye’de genelde çocuklar yetiştirilirken onların yaratıcılıkları ve orijinallikleri bastırılmakta, anne ve babalar çocukların her şeylerine karışarak onları yönlendirmektedirler. Öyle ki anne ve babalar çocuğun terlik giymesinden, dişini fırçalamasına veya dersini çalışmasına kadar çocuklarını denetim altında tutmaktadırlar. Bu yaklaşım tarzı çocukların başarısızlık halinde yüklemlemelerini dış faktörlere bağlamasında bir etken olarak gösterilebilir (Baltaş, 1993).

Kazanma ve kaybetme ile ilgili olarak denetim odağı merkezli araştırmalarda yapılan spor türüne göre farklılık olduğu ifade edilmektedir. Cimnastik ve artistik patinaj gibi jüri kararıyla başarı durumu belirlenen subjektif sporlarda, sporcular sonuç ile ilgili kendilerinde daha az sorumluluk duygusu hissederken, yüklemlemelerini dış faktörlere bağlamaktadırlar. Yarış sporlarında ise sporcular daha fazla sorumluluk duyarlar ve yüklemlemeleride içten denetim odağına dolayısıyla da denetim edilebilir faktörlere bağlamaktadırlar.

Tablo 1. Sporcuların En Fazla Yüklemleme Yaptığı Faktörler

YÜKLEMLEMELER	BİREY		TAKIM	
	Kazanan	Kaybeden	Kazanan	Kaybeden
Yetenek	36	16	25	14
Gayret	9	5	4	4
Görevin Güçlüğü	1	23	0	13
Şans	5	5	2	2
Takım Çalışması	-	-	40	34
Psik. Faktörler	16	22	5	9
Çalışma	15	10	8	6
Değişken Kabiliyet	20	19	15	19
Antrenör	1	0	1	1
Diğerleri	1	2	2	1

(İkizler, 1997)

1.1. Korku ve Kaygı

Korku ve kaygı birbirinden ayırt edilmesi zor olan iki duygudur. Freud, nesnel kaygı(nesnel anksiyete) ve sinirsel kaygı(nevrotik anksiyete) arasında bir ayrım yapmıştır. Freud nesnel anksiyeteyi; dış tehlikeye gerçekçi bir tepki, yani korkunun eş anlamlısı olarak görürken, nevrotik anksiyetenin bireyin bilinç dışı bir çatışmasından kaynaklandığını öne sürer(Atkinson,1995). Bununla birlikte kaynağı belirsiz korkuya da kaygı denilmektedir. Korku ise; insanın canının, malının, sevdiklerinin, inançlarının ve toplum içindeki yerinin tehdit edildiği durumlarda yaşanan, bedensel belirtilerin eşlik ettiği duygusal bir tepkidir(Baltaş,1993). Bu ruhsal tepkilerin temel şartı gerçek veya muhtemel bir tehdidin bulunmasıdır. Organizmanın refahını tehdit eden her durumun bir kaygı oluşturduğu varsayılır. Fiziksel zarar tehditleri, benlik değerine tehditler ve bireyin yapabileceğinin ötesinde performans için baskı da kaygıya sebep teşkil eder.

Korku düzeyleri ve durumları sporcudan sporcuya farklılık göstermekle birlikte, genelde sporcularda sakatlanma korkusu en baskın olanıdır. Korkunun yaşanması sırasında sporcularda görülen bu tür farklılıklar, onların tehditkar durumlarla ilgili olumsuz tecrübelerine dayanmaktadır(İkizler,1997). Futbolcuların bir müsabakaya çıktığında en çok korktuğu olaylardan birisi de sakatlanma duygusudur. Hatta bazen bu duygu kazanmanın ötesine bile geçebilir. Normal bir lig maçında kaybedilen puanın telafisi mümkündür. Fakat bir oyuncu ağır bir sakatlığa maruz kaldığında uzun süre sahalardan uzak kalabilir. Bu yüzden sakatlanma duygusunun oyuncu üzerinde yalnız maddi değil psikolojik etkileri de büyüktür.

Futbolun ayakla oynanması ve insanların ayaklarını elleri kadar kontrollü kullanamaması, rakibe temas eden darbelerin elden daha şiddetli olması sonucunu doğurur. Esasen sakatlıklar yalnız rakibin darbesinden oluşmaz. Zira futbol aynı zamanda kuvvet ve dayanıklılık gerektiren bir mücadele sporudur. Dolayısıyla adalenin bu manada yeterli olmadığı durumlarda sıkça sakatlıklara maruz kalmak mümkündür.

Özellikle profesyonel futbol alanında kazanmak her şeyin ötesinde değerlendirilmektedir. Bu şartlarda oyuncuların oluşan kazanma duygusu, onları meslektaşlarına karşı, aşırı bir sertliğe itebilir. Bilhassa kazanmanın çok daha önemli olduğu final maçlarında oyuncuların saha içinde futbol oyun kurallarının müsaade

etmediği bir çok duygu ve davranış içerisine girdiği sıklıkla gözlemlenmektedir. Bazen bu oyuncular kazanmaya öyle motive olurlar ki, futbol deyimiyle “tekmeyle kafa” atacak duruma gelirler.

Bunun yanında, böylesi yoğun bir kazanma ihtiyacı duyan oyunculara karşı oynayan ve ligde hiçbir iddiası kalmayan rakip takım oyuncularının davranışı insan psikolojisi gereği elbette çok farklı olacaktır. Çünkü onlar için lig bitmiştir. Kafalarında artık ligin önemi kalmamıştır ve sadece prestij için sahadadırlar. İşte bu tür puan gereksinimi bulunmayan takımlarda yer alan oyuncuların sakatlanma korkusu hat safhada olur.

Futbolcunun, kendisi için “prestij”, rakip için bir nevi “ölüm-kalım” maçı da denilen bu tür müsabakalarda kafalarda oluşan diğer bir korku şekli de seyirci baskısı ve rakibin hazırladığı diğer stat koşullarıdır*.

Temelde organizma korku sebebiyle yapılacak eyleme uyanık olmadığı için bilgileri değerlendirecek durumda değildir. Korku düzeyinin çok yüksek olduğu durumlarda başarıdaki düşüş, merkezi sinir sisteminin aşırı meşgul edilmesinin bir sonucudur. Harekete geçirilme düzeyinin yükselmesiyle bağlantılı olan uyarılma sayısındaki artış, merkezi mekanizmaların mevcut değerlendirme kapasitelerini aşar ve o kadar dikkat çeker ki, hareketin kendisine dikkat etmek mümkün olmaz (İkizler,1997). Diğer yandan Korku insan organizmasının gösterdiği tepkilerin; hızı,

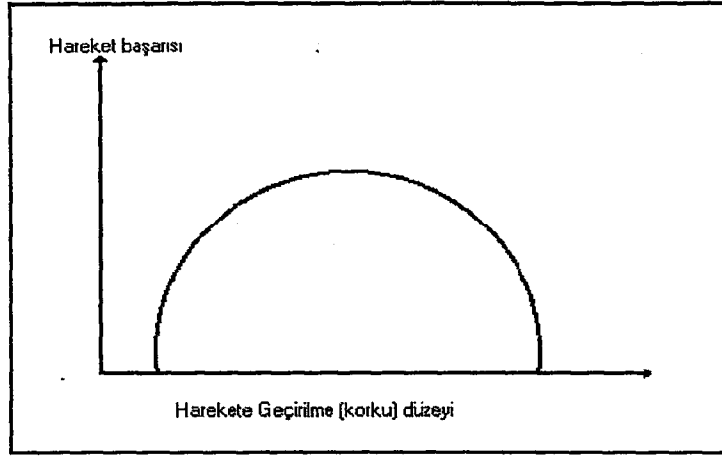
* Bu konuda 1980’li yıllara ait bir olay bazı kişiler tarafından (1. ligdeki bir kulüp başkanı, bir hastane baş hekim yrd., ünlü bir gazeteci ve bir futbolcu) aşağıdaki gibi dile getirilmektedir

Kümede kalma mücadelesi veren bir takımla, herhangi bir kaygı taşımayan diğer bir takımın ligin son haftasına rastlayan müsabakasında küme düşme durumundaki bazı takımlar tarafından ligde kalma açısından bir sıkıntısı taşımayan takıma çok yüklü teşvik primi gönderilmiştir. Bu durum karşısında, düşme tehlikesindeki takımın yönetim kurulu ile şehrin ileri gelenleri arasında bir toplantı yapılır. Toplantıda “gerekler yapılacaktır” biçiminde karar çıkar. Bilahare bu komite sporda çok etkili bir isimle randevu gerçekleştirir. Burada şehrin ileri gelenleri “bu sene hakem hatalarından çok çektiklerini, hiç olmazsa bu maçta haklarının yenmemesini” talep ederler. O zaman ilgili kişi; “tamam sizin maça ... hakemi verdireceğim” der. Fakat heyet; “adı geçen hakemi beğenmez ve zaten onun yüzünden bu duruma düştüklerini” söyler. Bunun üzerine sözü dinlenen etkili kişi; “ o zaman başkayı şimdi başka” şeklinde cevap verir. Bu maça gerçekten de aynı hakem atanır.

Olayın gerisini bir başka kişi şu şekilde anlatmaktadır; yaklaşık 25-30 silahlı kişiyi stadyumun geniş koridorlarına yerleştirdik ve rakip takımın stada geliştikten, maça çıkış anına kadar devamlı mermiyi namluya sürdürdük, maçın başlamasından 45 dk önce de, rakip takımın soyunma odasının kapısı açıldığında adamlarım, rakip takım oyuncularının ısınmaya çıkmalarını engelledi ve;” sizin ısınmaya ihtiyacınız yok, siz canınızı kurtarmaya bakın”, diyerek adamları sindirmek için her şeyi yaptık. Böylece rakip sahayı ancak hakemin koridorunda çaldığı çıkış düdüğünden sonra gördü. Yine de saha içinde de ne olur olmaz diye, rakip takımın kalecisinin arkasına birkaç silahlı adam yerleştirdik ve kollarına basım koluğu taktırdık. Maç başladıktan 5 dk sonra rakip takımın kalecisi koşu koşu orta sahadaki hakemin yanına giderek; “hocam kale arkasında bazı adamlar bana silah gösteriyorlar” demiş. Zaten hakem 90 dk boyunca rakip takımı ceza alanımıza dahi sokmadı. Yine oyuncularımızın söylediklerine göre; rakip oyuncular aralarında; “yahu farz edelim ki puanı aldık, onu (teşvik primini) harcayacak kadar yaşayamayız ki, boş verelim puanı canımızı kurtaralım” diye konuşuyorlarmış. Sonuç olarak maçı 1-0 kazandık ve ligde kaldık(Uraz,2002).

yoğunluğu ve koordinasyonunu da etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda korku düzeyi ile hareket başarısı arasında “ters U” şeklinde bir ilişki bulunmuştur(Şekil 1).

Şekil 1. Korku ve Hareket Başarısı Arasındaki İlişki

(İkizler,1997)

Yüksek korku düzeyinin başarı üzerine olumsuz etki yapmasının temelinde zihinsel fonksiyonlarda meydana gelen bir takım bozukluklar yer almaktadır. Bu durum sporcunun algılama seviyesini daraltıp uyarıcıların girişini bozarken, kendisinin ve diğerlerinin hareketlerini yanlış yorumlamasına ve faaliyete yoğunlaşmaktan daha çok, üstesinden gelinemeyen başka sorunlara ve çevre faktörlere odaklanmasına sebep olur. Böylece sporcularda sinirlilik hali oluşur ve bu da konsantrasyonu etkiler. Sonuç olarak bu duygular, onların başarısız olmasına neden olabilir. Farklı zorluktaki görevlere göre korku düzeyi ile başarı arasındaki ilişki Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Farklı Zorluktaki Görevlerde Korku Düzeyi ve Başarı İlişkisi

(İkizler,1997)

Korku gibi duygularda, fiziksel olayın yanında daima aynı anda motorik ve psikolojik yan görüntüler ortaya çıkar. Korkunun bu üç bileşeni birbirlerini karşılıklı etkiler. Kas etkinliği daima korkuyla birlikte görülür ve çok güçlü korku duyguları, kasların istem dışı kasılmasına sebep olur. Duygular kas etkinliğiyle yönlendirilebilir olduklarından, kasların gevşek tutulması ile korku duyguları asgariye indirilebilir. Bunu yanında, dış dünya uyarımlarının söndürülmesi için gözlerin kapalı tutulmasının da sakinleştirici etkisi olabilir(Hennenhofer,2001).

1.1.Stres

Stres kişinin fiziki ve sosyal çevreden kaynaklanan koşullar nedeniyle, bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayreti veya organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanmasıyla ortaya çıkan durumu ifade eder (Karaküçük,Başaran,1996). Bu durum karşısında insan organizması kendini korumak için bir takım savunma mekanizmalarını devreye sokar. Strese sebep olan durumun devam etmesi halinde organizma ilave tedbirler alarak uyum sağlamaya çalışır. Bu dönem içerisinde organizmanın uyarılma eşiği yükselir. Aynı türdeki uyarıcılardan etkilenmesi zorlaşır. Uyarıcıların devam etmesi halinde, fiziksel ve psikolojik güçlerin, bedensel işlevleri devam ettirmeye gücü yetmez ve sistem çöker. Sonuç olarak sporcuda psikolojik yorgunluk hali belirerek dikkat ve tepki zamanlamasının bozulmasına sebep olur(İkizler,1997).

Stres herkes tarafından farklı yaşandığı gibi kaynağı da farklı olabilmektedir. Lazarus' a göre bir kişinin bir olay esnasındaki stres tepkileri, o olayın yapısı ve ona ilişkin beklentilerle, kişinin motivleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye bağlıdır. Mesela, bir futbolcu maç esnasında sakatlanacağını ya da çok önemli gördüğü maçı kazanmasının engelleneceğini düşünüyorsa burada bir tehdit söz konusudur. Bu tehlike gerçekte olmayabilir. Fakat sporcunun bunu büyütmesi ve strese girmesi mümkündür. Bu aşamada sporcu strese sebep olan durumla karşılaşmaktan kaçınabilir ya da onun etkisini azaltmaya yönelik bir eylem içerisine girebilir(İkizler,1997). Ayrıca dış faktör olarak; seyirci, sahanın zemini, hava şartları gibi bir takım fiziksel çevreden kaynaklanan faktörler de sporcuyu strese sokabilir.

Kişinin stresi yaşamaması, kişilik donanımları ve elindeki imkanları kullanabilmesiyle ilişkilidir. Bu sebeple kişisel özellikler stresten korunabilme

derecesini belirler. Bunlar kişinin değişimlere uygun olarak kendini programlayabilme yeteneği (esneklik), çevre gelenekleri ve geçmiş tecrübelerinden elde ettiklerine bağlıdır(Baltaş,1993). Bu yüzden rakibe karşı yapılan sıkı müsabakalarda sporcuların duygusal yoğunluklarının artması ve hareketlerini daha büyük ustalıkla kontrol etmesi önemlidir. Burada sporcunun öğrenilmiş kabiliyeti (Learned Ability) stresi en az seviyeye indirmede etkilidir(Lawther,1972).

Sporcuları strese sokan bütün bu iç ve dış faktörlerin etkisini azaltmak psikolojik antrenmanın ilgi alanına girmektedir. Gevşeme ve nefes alma antrenmanları ve kendi kendine telkin yöntemi ile bu etkiler azaltılabilir. Yine sporcuların dikkatini, sorun yaratan durumların üstesinden gelecek faydalı davranışlara yöneltmek suretiyle onların konsantrasyon yeteneği artırılabilir(İkizler,1997). Özellikle müsabaka esnasında ortaya çıkabilecek strese sokucu faktörlerin antrenman şartlarında gerçekleştirilmesi, sporcuların bu tür durumlarda daha deneyimli olmalarını sağlayabilir.

1.2.Saldırđanlık

Saldırđanlık genellikle bir başka kişiye (sözle veya fiziksel olarak) zarar verme ya da bir başkasına ait mülkü tahrip etme niyeti ile yapılan davranış olarak tanımlanmaktadır. Buradaki anahtar sözcük “niyet” tir. Bazı psikologlar, tek amacı zarar vermek olan ve saldırıya uğrayan kişinin acı çekmesi biçiminde tezahür eden saldırđanlık ile ödül vermeye yönelik saldırđanlık(araçsal) arasında bir ayrım gözetmektedirler(Atkinson,1995).

Saldırđanlıęın en normal ve hastalısız biçimi oyunda ortaya çıkan saldırđanlıktır. Bu tür saldırđanlık yıkıcılık ya da nefretten doğmayan, yıkım amacı gütmeyen hüner gösterilerinde ortaya çıkar. Aslında insan, oyunda yürütölen bu açık mantığın ardına gizlenmiş bilinçsiz saldırđanlıęı ve yıkıcılığı görebilir. Fakat durum böyle olsa da bu tür şiddette asıl amaç; yok etmek değil, beceri göstermektir (Fromm,1994). O nedenle spordaki saldırđanlık bu çerçevede değerlendirilebilir. Çünkü oyundaki, niyet kazanmak olduğunda dūřmanca saldırı burada söz konusu değildir. Zira spor alanındaki saldırđanlık; bir sporcunun, ilgili spor branşının kuralları dışında karşısındakine zarar vermek niyet ve kastıyla bir davranış eğiliminde bulunması olarak açıklanabilir.

Rakiple karşı karşıya gelinen mücadele sporlarında; bir taraftan rakibi incitmeye yönelik davranış, diğer taraftan da bu davranışa maruz kalanın sakınmak için motive olması türünden bir ikilem yaşanır. Çünkü yarışmasal sporlarda, sporcular kazanmaya motive olmaları için rakiplerini incitirler. Dolayısıyla mücadele sporları saldırganlık içerir denilebilir(Kremer, Scully,1994).

Her spor branşına göre saldırı şekilleri farklılık göstermektedir. Futbolda oyunun gereği olarak belli sertliklere müsaade edilmektedir. Onun için rakibe karşı yapılan her sertliğe saldırı demek mümkün değildir. Örneğin gole giden bir oyuncunun rakibi tarafından sert bir müdahale ile düşürülmesinde bir saldırganlık yoktur. Çünkü burada amaç rakibi sakatlamaktan daha çok onun avantajını bozmaktır. Anlaşıyor ki oyun içinde bir davranışın saldırı olarak nitelendirilebilmesi için amaç çok önemlidir.

Bir sportif mücadelede hedefler ne kadar büyükse rekabet de bir o kadar yüksek olur. Özellikle futbolda kaybetmenin zor tahammül edileceği durumlar söz konusu ise sporcudaki saldırganlık eğilimi artabilmektedir. Bu gibi şartlarda sporcuların hakemin verdiği bir karara sinirlenerek, sanki bunun hırsını rakibinden alırcasına sert müdahalelere baş vurdukları da sıkça gözlenmektedir.

Yine bir futbol müsabakasında, çok önemli bir pozisyonu değerlendiremeyen bir oyuncunun kendi kendine kızarak bağırması ya da kale direğini tekmelemesi de kendine yönelik bir saldırı olarak değerlendirilebilir. Bazen de böyle bir pozisyonda futbolcu, müsait durumdaki arkadaşıyla oynamadığı için, pozisyon sonrası aynı arkadaşının sözlü saldırısına uğramakta, hatta bahsedilen türden pozisyonların kaçması ve müsabakada başarılı olunamaması halinde, maç sonrası aynı takım oyuncu ve antrenörlerini de içine alan kavgalar yaşanmaktadır.

Diğer bir saldırı türü ise seyirci ile girilen diyaloglar sonucu ortaya çıkmaktadır. Seyirciler beklemedikleri bir pozisyonla ya da sonuçla karşılaştıklarında, bunu ağır sözlü eleştiri olarak futbolculara duyurma yoluna giderler. Bu gibi durumlarda zaten gergin olan futbolcular da el kol hareketleri ile veya sözlü olarak seyircilere saldırabilmektedirler. Hatta bu konuyla ilgili; Fransız futbolcu Eric Cantona'nın, televizyon ekranlarına yansıyan, tribündeki bir seyirciye sıçrayarak tekme atma teşebbüsü hala hafızalardadır.

“Engellenme-saldırganlık” teorisini iki varsayım olarak açıklanmaktadır. Buna göre, bir engellemeyle karşılaşan kişi, tepki olarak saldırganlık davranışı gösterir. Her

saldırganlık davranışının temelinde bir engellenme söz konusudur. Engellenme belli bir amaca yönelik bir davranışın, hedefine ulaşmadan durdurulması ve gayretlerin boşa çıkması durumudur. Bütün ümitlerin kaybolması durumunu anlatan “hayal kırıklığından” farklı olarak burada hedefe ulaşmak için bir hala bir ümit mevcuttur. Kişi bu esnada, saldırganlığın şiddetini arttırarak son bir gayretle hedefine ulaşmaya çalışır(İkizler,1997).

Futbol oyun kuralları hiçbir şekilde saldırganlığa müsaade etmemektedir. Bu tip olayların saha içinde cereyan etmesi halinde hakem kurallar gereği oyuncuları cezalandırma yetkisine sahiptir. Ayrıca hakemin gözünden kaçan bazı münferit olaylar da, şayet gözlemci veya kamera tarafından tespit edilirse, federasyonun ilgili kurulları tarafından cezalandırılabilir. Aslında bu olaylar antrenmanda bile vuku bulsa gerekli tedbirler kulüp idarecileri tarafından alınmalıdır. Çünkü antrenman müsabakanın ayrılmaz bir parçasıdır. Burada kazanılan negatif davranışların sonradan terk edilmesi zordur. Böylesi davranışlara başvurabilecek oyunculara yalnız maddi ceza vermek de çözüm değildir. Zira bu tür sorunlara çoğu kez psikolojik yöntemlerle çare aramak doğru olur. Onun için oyuncularla bire bir görüşmek suretiyle, sorunlar dinlenmeli, bu davranışların kendilerine ve takımına verdiği zararlar anlatılmalı ve böylece ikna yöntemi ile problemler çözümlenmelidir.

1.3.Ödül(Prim) ve Ceza

Genel olarak iyi bir davranışa ödül verme, o davranışın bir daha ortaya çıkma olasılığını artırırken, tersi bir davranışa ceza verme de sözü edilen davranışın tekrarlanma olasılığını azaltmaktadır(Konter, 1995).

Sporda ekonomik açıdan motivasyon, genellikle sporcuların ve yöneticilerin yeteneklerini ve gelişme olanaklarını ortaya koyacak şekilde onların kişisel, toplumsal ve ekonomik tercihlerini tatmin ederek teşvik edilmeleri olarak düşünülmektedir. Spordaki yönetim konularına psikolojinin de girmesiyle, ekonomik motivasyon yoluyla çalışanlardan en yüksek verimi almak için bu yönteme başvurulduğu söylenmektedir (Mungan,1995).

Futbolda, sezon başlamadan önce her takım kendine uygun hedefler tespit eder ve bu doğrultuda ödül ve cezaları belirleyip oyuncularına iletir. Genelde futboldaki ödül ve cezalar parasal olarak belirlenmektedir. Bazen ödüller araba ve ev gibi gayri

menkuller şeklinde verilebilirken, cezalar da süresiz kadro dışı bırakmak veya alt yapıdaki takımlarla antrenmana çıkarmak türünden olabilmektedir.

Futbolda verilen primdeki amaç, azalan veya kaybolan motivasyonu canlandırmak ve onları belli bir hedefe motive etmektir. Futbol takımlarının ceza ve ödül yönetmelikleri; iç ve dış saha kapsamında galibiyet, beraberlik ve kaybetme üzerinedir. Bazen bu sistem birkaç maç üzerinden değerlendirilebilir. Hatta istenilen hedeflere ulaşıncaya ekstra ödüller de söz konusudur. Bu anlamda belirlenen miktarlar oynanacak müsabakaların niteliklerine göre sezon içinde değişebilir. Yani müsabakanın veya müsabakaların önemine binaen bu ödül ve cezalar yönetim tarafından artırılabilir.

Günümüzde futbolcuların yüksek transfer ücretleri almaları sebebiyle ekonomik açıdan iyi durumda olduğu bilinmektedir. Bu durum müsabaka prim ve ceza sistemindeki miktarın belirlenmesinde önemli bir etkidir. Burada amaç ekonomik motivasyon yoluyla futbolculardan yüksek verim almak olduğuna göre, bu miktarın büyüklüğü futbolcularda motivasyonu sağlayıcı oranda olması gerekir. Ancak prim ve ceza sistemi konusunda hem yönetici hem de futbolcuların mensup oldukları takımın ekonomik yapısı doğrultusunda bir değerlendirme yapmaları daha doğrudur.

Douglas Mc Gregor' un "x" teorisi bireyi esas itibarıyla tembel olarak kabul eder, "y" nazariyesi ise iç güdü ile ilgili motivasyon ihtiyaçlarını ele alır."X" teorisi insan tutumunda dış kontrole, "y" teorisi ise bireyin kendi kendini yönetmesi fikrine ağırlık verir. "X" teorisinde bir insan doğal olarak vasat bir insandır ve kendisine yol gösterilmesini ve yönettirmeyi ister, iş görmeye isteksizdir. Onları bir olaya motive etmek için yönetmek ve ceza ile tehdit etmek gerekir der. "Y" teorisinde ise yöneticilerden beklenen, elamanlarını teşvik etmek ve onlara gelişmesi için imkanlar sağlamak fikri vardır(Ekenci, İmamoğlu, 1998; Mungan,1995).

Esasen profesyonel futbolda, takım içindeki tüm elamanların amacı kazanmaktır. Bu yüzden kulüp yöneticileri prim ve ceza sistemini, tamamen bu amaç doğrultusunda kullanırlar. Ama her zaman bu yolla başarı kazanmak mümkün olamaz. Her ne kadar zengin futbol kulüplerinin futbolcularına sağladığı yüksek primlerin motivasyonel etkisi bilinse de, bu mutlak başarı anlamına gelmez. Çünkü aynı takım içerisindeki futbolcuların ödül ve cezaları algılama biçimi farklı olabilmektedir. Öyle ki takım içerisinde arkadaşından daha fazla para kazanan bir oyuncuyu aynı miktar ödülle veya ceza ile motive etmek her zaman mümkün değildir. O yüzden parasal kazanç olarak

homojen bir yapıda olmayan futbolcularında prim ve cezalardan etkilenirliği farklı olacaktır. Çünkü ihtiyaçlar hiyerarşisinde tatmin edilmiş bir ihtiyaç artık kişileri motive etmemektedir(Mungan,1995). Örneğin; dünyaca ünlü futbolcuların Türk futbol takımlarındaki disiplinsiz davranışları; sezon başı antrenmanlarına istedikleri zaman katılmaları, sakatlık bahanesi ile önemli müsabakalarda oynamak istememeleri, hatta arkadaşları ile tartışmaları, genellikle bu oyuncuları sağlam transfer mukavelesi yapmalarından kaynaklanır. Dolayısıyla bu tür futbolculara verilecek cezalar her zaman beklenen sonuçları vermez. Öte yünden ceza ve primin, az kazanan futbolcularda daha büyük etkiye sahip olduğu da söylenebilir.

B. SPOR ve BAHİS

Genel olarak bahis (kumar) olgusu üç kategoride ele alınır. Bunlar; yalnız şansa dayalı olanlar(rulet, zar vb.), şansla birlikte ustalık, mantıklı düşünme, yüksek gizlilikte bilgi elde etme(tiyoy) ve blöf yapma yeteneği gerektirenler (poker, briç, at yarışı, borsa vb.) ve sadece mantıkla sebep sonuç ilişkisi kurarak oynanan oyunlar (satranç,dama vb.) olarak sıralanabilir(Bergler,1974).

Bu tür oyunlar insanlık tarihinden günümüze kadar bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Zira geçmiş tarihlerde çeşitli biçimlerde oynanan bu bahislere ve bunların sebep olduğu büyük olaylara rastlamak mümkündür*.

Günümüzde uydu teknolojisinin gelişmesiyle spor olaylarının anında dünyanın her yerinden izlenmesi, spordaki bahislerin artışına sebep olmaktadır. Televizyon ve radyodaki spor programlarının yaygınlaşması ile spor kritiği yapan programların çoğalması, bu değişimde son derece etkilidir.

Esasen sporseverler müsabakalar öncesinde takımların veya sporcuların, müsabaka sonu skorları hakkında kendilerince bir takım verilere bakarak, muhtemel sonuçlar hakkında bazı tahminlerde bulunurlar. Gerçekte bu, genel olarak insanoğlunun gelecek hakkındaki merakından, yani olaylar daha yaşanmadan, bilinmeyi öğrenme ve duyma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

* Eski Bizans' ta bir kumar vesilesi olan araba yarışlarında, heyecanın artmasıyla birlikte, ihtilale sebep olacak kadar binlerce insanın hayatını kaybettiği görülmüştür. Tarihte (Muzaffer ol anlamına gelen) Nika adıyla anılan böyle bir olayda, imparator "Justinian" zamanında İ . S. 532 de hipodromda yapılan araba yarışı sırasında çıkmış ve maviler, yeşiller olarak yarışanların tarafını tutanlar arasında bir iddia yüzünden çıkan kargaşalıkta halk imparatorun locasına saldırmıştır. Daha sonra da ayaklanma bastırılmış ve binlerce insan imparator tarafından kılıçtan geçirilmiştir(Alpman,1972).

Yakın zamanlarda Amerika'da yapılan araştırmalara göre kumar olgusu 1990'lı yıllardan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. İnsanlar bu arzularını, kumar oynatan gazinolar, devletin çıkardığı piyangolar, at ve köpek yarışları, hayır için yapılan çekilişler, poker makineleri ve internet üzerinden yapılan bahisler gibi bir çok sahada karşırlar. Kumardaki çeşitliliğe bağlı olarak bu alana ilgi duyan insan sayısı da artmaktadır. Örneğin; 1975' de Amerika' da kumar oynayanların oranı % 63 iken, 1998' de bu oran % 86' ya ulaşmıştır. Bununla birlikte kişinin gelirinden kumara harcadığı oran % 0.30 dan % 0.74' e çıkmıştır(Cathryn,Lori,2001). 1996' da Kanada' da yapılan bir başka araştırmada da, geliri 80.000 kanada dolarının üzerinde olanların, kumara harcadıkları para, gelirlerinin sadece % 0.4'  iken, geliri 20.000 kanada doların altında olanlarda bu oran % 1.5 dir(Jim, Thomas,2001).

Yine, 1997 yılında Amerikalıların kendilerine serbest zaman olarak ayırdıkları sürelerde, seyircili sporlara, gemi seyahatlerine, konserlere ve parklara harcadıkları 81.8 milyar doların 30.1 milyarının kumara gittiği belirtilmektedir. Öte yandan, Udovicic tarafından, 1998 yılında Amarika'da kanunsuz olarak kumar endüstrisine akan paranın yaklaşık 100 milyar dolar olduğu ifade edilmektedir.

Bu rakamların büyümesinde internetin tartışmasız önemli etkisi vardır. Internet bahisilerinin sayısı 1997' de yaklaşık 6.9 milyon iken, 1998' de 14.5 milyona çıkmış ve internet kumar geliri de 1997 den 1998' e ikiye katlayarak 651 milyon dolara ulaşmıştır. Özellikle son yıllarda geliştirilen ve internet üzerinden 280 on-line kumar sitesinde kanunsuz olarak oynanan "anahtar oyuncu"(a key player) vasıtasıyla bu rakamlar gittikçe artmaktadır(Cathryn,Lori,2001).

Aslında bahisler Avrupa'nın bir çok ülkesinde uzun yıllardan beri yasaldır. Diğer yandan, Avustralya ve Yeni Zellanda, 1997 yılında, internet üzerinden oynanan kumarı yasaklama yerine, mevzuattaki değişiklikler yoluyla düzenlemelere gideceğini küresel kumar endüstrisine duyurmuştur. Zaten bir çok lke, Amerika' da ki kumar yöneticilerini imrendirici şekilde, internet kumarını yasallaştırma adımlarını başarılı olarak atmışlardır. Avustralya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Almanya, Güney Afrika, Venezüella ve Kosta Rika bu ülkelerden bir kaçıdır. Günümüzde bu tip bahis oyunları yasal olarak devlet gözetiminde yapılmakla beraber, gerek internet üzerinden gerekse ikili bahis yöntemleriyle, bütün dünyada kanunsuz olarak on-line kumar sitelerinde kara para aklama vasıtası olarak da kullanılmaktadır. Nitekim Amerika'da(1999) spor

oyunları üzerinde oynanan bahsin, kanuni olmadığına inanlar % 26 nispetindedir (Cathryn,Lori,2001).

Özellikle futbolun kitlelerin ilgisini çeken bir oyun olması bu oluşumun futbol içinde giderek büyümesini sağlamıştır. Bahis oynama oranlarındaki bu artış futbolun dünyada hemen her gün oynanmasından kaynaklanmaktadır Bu ise kuşkusuz sektörde büyük miktarda paranın dolanımına girmesi anlamına gelir. Bu durum ise ikramiyenin büyümesine bağlı olarak insanları şikeli bir sonuç için rüşvet vermeye teşvik edebilir.

Batı ülkelerindeki kumar hareket ve davranışlarındaki değişiklikler; çalışmanın değeri, serbest zaman değerlendirme, para biriktirme, risk, dini inanç ve yargı gibi toplumsal tutumlara meydan okumaya başlamıştır. Bu olgunun etkileri adeta toplumun bu değerlerini yok saymaya varacak seviyelere kadar uzanmaktadır. Bu konuda diğer bir tartışma alanı ise yasal kumarın; çalışma etiğinin anlamını, mükafatını ve erdemlilik kavramını tehdit etmesidir. Gazete ve televizyonlardaki büyük ikramiye kampanyaları ve bunları kazanma hayalleri, insanların toplumdaki yaşam standartlarını değiştirebilme düşüncelerini sürekli gündemde tutmaktadır(Jim, Thomas,2001).

C. FUTBOLDA ŞİKE OLGUSU

Endüstri devrimini tamamlamış ülkelerde, bir çok ahlaki ve toplumsal değerleri ikinci plana iten performans kavramı, etkisini sporda da göstermiş, yarışma ve müsabakalar anlam değiştirerek kazanma ile eş anlamlı duruma gelmiştir. Bu sonuç aynı zamanda doping ve şike gibi yozlaşma belirtilerinin ortaya çıkmasının da bir nedenidir. Sporda görülen bu değişimler, hakemlik kurumunun önemini arttırırken, olayı basit bir maç yönetiminin ötesine taşımıştır(Başer,1998).

Futbol da, tüm diğer spor dalları gibi içinde yer aldığı toplumun aynasıdır. Bu yüzden futbol, toplumdaki değişim ve dönüşümler ölçüsünde kendini yeni koşullara uydurmaktadır(Yılmaz,2002).

Diğer yandan futbol her türlü doyumsuzluğu kışkırtabilecek bir özelliğe sahiptir. Çünkü küreselleşme ve eğlence sanayisinin zafer çağında, dünyanın en küresel işi futboldur. Öyle ki büyük firmaların bile üç milyara ulaşan bir tüketici kitlesi yoktur. Hatta Doğu ve ABD gibi yeni pazarlar sayesinde futbol tüketicisinin üç milyardan beş milyara çıkması beklenmektedir. Televizyonlar, sponsorlar ve daha genel anlamda hem futbol kulüplerine, hem de televizyon kanallarına sahip olan çok uluslu şirketler,

futbolun bu üstünlüğü ve evrenselliği nedeniyle sektöre her yıl çok büyük paralar aktarmaktadırlar. Örneğin; Silvio Berlusconi patronu bulunduğu “ Fininvest’ le birlikte AC Milan’ ın başkanıdır. Avustralyalı iletişim devi Rupert Murdoch ise yıllardır, dünyanın en zengin kulübü olan Manchester United’ a göz koymuş ve televizyon haklarının denetimi için büyük paralar yatırmıştır(Berktaş,2002).

Aslında birden bire dizginsiz olarak liberalizme dalan her sektörde görülebilecek sapmalara futbolda da rastlanmasının şaşılacak bir yanı yoktur. Şike ve, doping gibi sporculuk mantığına uymayan davranışlarla sporculuk ahlakı yok olma yolundadır. Bugün kulüplerin işleyişini ve uygulamalarını belirleyen iki sözcük vardır. Yatırım ve karlılık(Berktaş,2002) .

Bunun yanı sıra, spor dünyasında güç odaklarının bu alanı yönlendirme çaba ve politikaları öteden beri var olmuştur. Esasen sporun, gerek teknik gerekse düşünce bağlamında zaten politikanın kendisidir. Dolayısıyla içinde buldukları rejim türü ne olursa olsun, siyasi partilerin ve onların kurduğu hükümetlerin kuşkusuz bir spor politikası vardır(Sert,2002). Bu anlamda spor ile siyaset birbirinden karşılıklı olarak etkilenir. Spor ve politikanın bu sıkı ilişkisi zaman zaman politikacıların kendi siyasi menfaatleri doğrultusunda sporu yönlendirme çaba ve uygulamalarına zemin oluşturduğu bilinmektedir. Kirletilmiş siyaset kavramı ile açıklanan bu durum, özellikle futbolda, ekonomik ve kitlesel tabanının büyüklüğüne bağlı olarak çok büyük bir siyasi rant elde etme sahası olarak ifade edilebilir.

Örneğin, Türkiye’ de 1997-98 futbol sezonunda birinci ligden ikinci lige düşen ekiplerin Doğu ve Güneydoğu illerinden olması, bu bölgelerin milletvekillerini harekete geçirmiş ve yalnızca bu sezona özgü olmak üzere, liglerden küme düşmenin kaldırılmasını içeren bir yasa teklifi meclise sunulmuştur. Bu durum, sporun özündeki basit yarışma ve yarışmacılık ilkesini zedeleyen ve onun siyasallaştığını gösteren açık bir örnektir(Sert,2002).

Bununla beraber futbol; vergi kaçırmak, kara para aklamak gibi yollarla haksız kazanç sağlayan bir organizasyon olarak da bütün dünyada kullanılıp sömürülebilmektedir. Bu sömürünün en aktif unsuru kuşkusuz çoğu ülkede mafya diye bilinen illegal örgütlerdir. Gerçekten mafya üyeleri rakip takım oyuncularına ve hakemlere göz dağı vererek bir çok müsabaka sonucuna etki yapmakta ve yasa dışı büyük kazançlar sağlamaktadır(Yılmaz,2002).

Bütün bunlar, futbolun yalnız seyrinden zevk alanları çevresine toplayan bir spor değil, fakat daha çok neticesi para ile ölçülen bir oyun haline geldiğini göstermektedir.

Günümüz kapitalizm dünyasında kaybetme ya da başarısızlığa tahammülsüzlük düşünüldüğünde, futbolun bu büyük para dalgalarından etkilenmemesi söz konusu değildir. Bilhassa futbol gibi kalabalıkları içine alan organizasyonlarda her şeyin kazanmaya endekslenmesi ve kazanmak için her yola başvurulması daha sık yaşanan bir durumdur. Kuşkusuz bu anlayış futbolu temel esprisinden uzaklaştırarak bir yozlaşma sürecinin içerisine itmiştir.

Bu sahadaki yozlaşmaların başında danişıklı yarışma yapma yani şike olgusu gelmektedir. Şike dünyada, ilk sportif olayın ortaya çıktığı dönemlerden günümüze kadar değişik yöntemlerle yapılmaktadır. Bu yöntemlerin hepsinin ortak yanı; yapılan sportif faaliyetlerin, hak edenin kazanmasını engelleyen gayri ahlaki bir davranışı ortaya koymasıdır.

Yabancı literatürde genel olarak; “fix game” ya da “ set up “ deyimleri ile kullanılan şike sözcüğü Fransızca “chiqé” kelimesinden Türk Diline geçmiştir. Ayrıca “redhouse” ve “alfa“(Özbalkan,1999) sözlüğünde “chi.cane” olarak da yer almaktadır.

Şike; sporcu veya spor kulüplerinin anlaşarak, karşılaşmayı önceden belirledikleri sonuca göre bitirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, spor kulüpleri ve sporcuların belli bir ekonomik menfaat karşılığında önceden belli olmayan bir sonucu belirlemeye yönelik anlaşmalardır(Geç,1999).

Futbolda, bu tür davranışlar bir çok şekilde ortaya çıkmaktadır. En çok karşılaşılan türleri; “teşvik primi”, “hakemin taraflı yönetimi” ve “elemanların kendi takımlarını sabote etmeleri” olarak sıralanabilir. Bunların yanında centilmenlik dışı bu olgunun en masumane türü olarak görülebilecek hatır şikesini de unutmamak gerekir (Akbulut,1997).

Hakemin Taraflı Yönetimi

Hakem sözlük anlamına göre; bir anlaşmayı çözmek, bir tartışmayı yatıştırmak için taraflarca seçilmiş kişidir. Sporda ise; spor organizasyonlarının sorumluları tarafından seçilen ve önceden belirlenmiş kurallar içinde yarışmaları yöneten, alınan puanları, galibiyetleri, mağlubiyetleri, cezaları belirleyen kişi şeklinde tanımlanır. Başka bir deyişle; takım ve oyuncular arasında ayırım yapmadan, karar veren, özel seçilmiş

kişidir(Aydın,2003). Dolayısıyla hakem, futbol oyun sahasında yardımcılarında da yardım alarak oyunun kurallarını uygulayan tek yetkili ve karar vericidir. O yüzden hakemin kararları kesindir ve saha neticelerine doğrudan etki eder. Bu anlamda onun omuzlarındaki yük gerçekten çok ağırdır. Çünkü en ufak hatası şampiyonlukların kaybedilmesine veya küme düşme olaylarının yaşanmasına sebep olabilir.

Genelde bu hatalar hakemin pozisyonu görememesinden ya da yanlış algılamasından kaynaklanmaktadır. Futbolun içindeki herkes bu duruma anlayış göstermek zorundadır. Ama zaman zaman müsabakalardan sonra kaybeden ya da hakkı yenildiğine inanan takımların yöneticileri ve sporcuları, hakemin taraflı yönetim gösterdiğine dair medyaya demeç verirler. Her ne kadar bu durum kaybedenlerin suçluyu başka yerlerde arama psikolojisinden de kaynaklansa, söylentilerin doğruluk derecesinin her zaman araştırılması gerekir.

Bununla beraber, Fransa'da 1980'li yıllarda yaşanan şike olayları bugün bilindiği kadarıyla dahi dünya futbol camiasını şaşırtacak özelliktedir. Nitekim, Fransa'nın Bordeaux Kulübünün, Avrupa Kupalarındaki maçlarında görev alacak hakemleri, küçük armağanlarla birlikte en iyi otel, gece kulübü ve restoranlarda birkaç milyon frank harcayarak ağırladığı bilinmektedir. 1999 yılında mahkemelere intikal eden bu olayların yaşanmış olması bir hayli düşündürücüdür(Berktaş,2002).

Gerçekten hakemler müsabakanın oynanacağı bölgeye gittiklerinde, ev sahibi takım yöneticileri onları ziyaret ederler. Aslında bu durum misafirperverliğin gereği olarak düşünülebilir. Fakat bazen yöneticiler bu ziyaretlerinde hakemlerin olası zaafalarını değerlendirmeye çalışır. Bunun için hakemlerin kalacak yerlerinin ayarlanması, yemesi, içmesi hatta küçük hediyelerin alınması türünden pek çok uygulamanın içine girilir. Böylece yöneticiler oynanacak müsabakada hakemlerin taktir haklarını kendi takımları lehine kullanacağına inanır. Bazen hakemlerin bunlardan etkilenebilir. Ayrıca hakemlere yapılan bu harcamalar yöneticiler için önemli miktarlar da değildir. O nedenle çok büyük miktarlarda paranın döndüğü bu sektörde böylesi basit gibi görülen ama sonuçları itibarıyla etkili olabilecek uygulamalara sıklıkla başvurulur.

Aslında bu uygulamalar rüşvet ve dolayısıyla da şike kapsamına girmektedir. Çünkü yöneticiler, bu tür uygulamalardan açıkça bir anlaşma olmasa dahi bir menfaat beklemektedir. Eğer hakemler de bunun karşılığı olarak saha içi kararlarını o takımın

lehine kullanırsa bu durumunda rüşvetten söz edilebilir. Daha da önemlisi, bu fiil hakemle anlaşmak suretiyle bir müsabakanın sonucunu etkilemek amacıyla yapıldığı takdirde doğrudan şike kapsamındadır. Öyle ki müsabakaların niteliğine göre bu rüşvet ya da şike olayları daha büyük boyutlara ulaşabilmektedir. Zaman zaman bu çeşit müsabakalarda görev yapan bir çok hakemin, verilen rüşveti kabul ettiğine dair bilgilere rastlanılmaktadır.

Rüşvet fiili Türk Ceza Kanununda faili bakımından memur kişiler olarak düzenlenmiştir. Ancak memur kişiler tarafından işlenen ve kendilerine menfaat sağlayarak görevlerini haksız şekilde kötüye kullanan kişiler nasıl cezalandırılıyorsa, spor müsabakalarında görevini kötüye kullanan kişilerin de cezalandırılması gerekir. Bu fiillerin cezalandırılmasında memur sıfatını aramak faydaya ulaşmayı zorlaştıracaktır. Çünkü rüşvet suçunu hakemler ya da başkaları işleyebilir(Genç,1999)

Hakemlerin bu mesleklerinde bir üst statüye çıkarak daha önemli liglerde müsabaka yönetmeleri ve dolayısıyla daha çok kazanmaları, onların sahip olması gereken diğer şartlar ve müsabakalardaki başarıları ile ilişkilidir. Bu kriterler Türkiye Futbol Federasyonu bünyesindeki Merkez Hakem Komitesi tarafından değerlendirilir ve terfiler yapılır. Bu manada bazen hakemler ve federasyon arasında hoş olmayan bir takım ilişkilerden bahsedilmektedir*. Galatasaray yöneticileri kendileri aleyhine, Fenerbahçe lehine bir “kutsal ittifak” kurulduğunu ve Galatasaray’ın üst üste beşinci şampiyonluğunun engellenmeye çalışıldığı fikrini ortaya atmışlardı. Bu görüşün beslendiği, Merkez Hakem Komitesi Başkanı Bülent Yavuz’ un; “ geçen yıl Fenerbahçe’ nin hakkı yenmişti” demecini gerekçe göstermişlerdi. O sezon Fenerbahçe şampiyon olmuştur, fakat son haftalardaki düşüşünü göremeyen ve bunu kutsal ittifak diye söylemelerinden öte, Merkez Hakem Komitesi gibi tarafsız olması gereken bir kurumun başkanının yaptığı talihsiz açıklamadır(Kılıcıgil,2001). Geçtiğimiz dönemlerde Türkiye Merkez Hakem Komitesi Başkanının yaptığı bir açıklama, daha önceleri hakkı yenilen bir takıma, şampiyon olduğu sene yardım yapılmış olabileceği yorumlarına

* Galatasaray yöneticileri kendileri aleyhine, Fenerbahçe lehine bir “kutsal ittifak” kurulduğunu ve Galatasaray’ın üst üste beşinci şampiyonluğunun engellenmeye çalışıldığı fikrini ortaya atmışlardı. Bu görüşün beslendiği, Merkez Hakem Komitesi Başkanı Bülent Yavuz’ un; “ geçen yıl Fenerbahçe’ nin hakkı yenmişti” demecini gerekçe göstermişlerdi. O sezon Fenerbahçe şampiyon olmuştur, fakat son haftalardaki düşüşünü göremeyen ve bunu kutsal ittifak diye söylemelerinden öte, Merkez Hakem Komitesi gibi tarafsız olması gereken bir kurumun başkanının yaptığı talihsiz açıklamadır(Kılıcıgil,2001).

neden olmuştur. Eğer böyle bir yardım söz konusu ise bunun kesin sonuç alınabilir uygulamalarından biri de hakemlerle alakalıdır.

Büyük kulüpler, hakemleri etki altında bırakmak için çeşitli mücadeleler içine girerler. Kulüp idarecilerinin güçleri nispetinde Merkez Hakem Komitesini baskı altında tutma eğilimleri vardır. Hatta maçlarına istedikleri veya istemedikleri hakemleri açıkça medyaya bildirirler. Merkez Hakem Komitesi'nin de bu doğrultuda çoğu zaman hakem atamaları yaptığına şahit olunmaktadır. Tabi ki, hakem atamaları sistemindeki büyük kulüplerin etkisi, yükselme beklentisindeki bazı hakemlerin bu tür takımları kollamalarını kaçınılmaz kılar.

Diğer taraftan dünya kumar sektörünün futbola da el attığı ve bir çok Avrupa ülkesinde yasal olarak müsabaka sonuçlarına bahis oynandığı bilinmektedir. Türkiye'de de son zamanlarda yasal olmayan yollardan gerek internet üzerinden gerekse ikili olarak bahisler oynanmaktadır. Bu anlamda kaybetmek istemeyen bir takım bahisçilerin bazı Türk hakemlerini baskı ya da ikili ilişkiler ile etkileme yoluna gittikleri basına yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır.

Zaten bu hadiselerin içinde olduğuna inanılan birkaç önemli hakemin isimleri de medyaya yansımıştır. Bu bahislerde hakemleri etkilemeye çalışan ve Türkiye Üçüncü Profesyonel Liginde bir kulübün başkanlığını da yapan bir kişinin, yargıya kadar intikal eden olay ve açıklamaları bu durumu açıklar mahiyettedir.

Teşvik Primi Şikesi

Futbolda idareciler, ancak kendi oyuncularının motivasyonlarını arttırmak için sporcularına prim verebilirler. Bunun dışında başka takımın sporcularına prim vermeleri etik bir davranış olarak görülemeyeceği gibi aynı zamanda suç unsuru taşımaktadır. Bu durum, prim ödemesi yapan kadar primi alan oyuncular için de geçerlidir. Çünkü hiçbir oyuncu maç kazanmak için başka bir takımdan prim alamaz. Aldığı taktirde bunun adı teşvik olur. Bu ise futbolda "şike" kapsamında değerlendirilir.

Bir futbol sezonunda takımlar, oynadıkları çok sayıda maçlarda ummadıkları anda puan kaybı ya da kazancı ile karşı karşıya kalabilirler. Bu durum her takım için söz konusudur. Zira uzun bir lig maratonunda bu tür sonuçlar olağandır. Eğer puan tablosunda olumsuz bir gidişat varsa bunun alınacak önlemlerle telafisi mümkün olabilir. Ancak ligin son haftalarına doğru hedefe ulaşmada kalan maç sayısı azaldığı

için, kaybedilecek puanların telafisi çok zordur. Bu tür maçlar oynayacak futbolcuların motivasyonlarını üst seviye çıkarmada idareciler, daha önce belirlenen prim miktarlarını arttırma yoluna giderler. Fakat bu kulüplere, puan olarak geride kalmaları itibarıyla oynanacak lig maçlarında sadece kendi galibiyetleri yeterli olmayabilir. Söz konusu kulüplerin bu durumda, rakipleriyle oynayan takımlara puan kazanmaları için teşvik primi verdikleri, sezon sonuna doğru medyada sürekli gündeme gelmektedir. Her ne kadar bütün takımların amacı kazanmak olsa da, bu amaç doğrultusunda başka kulüplerden teşvik primi almak, futbolda ahlaki görülmemektedir. Çünkü bu durum ekonomik yönden güçlü olan takımlara önemli avantajlar sağlamaktadır. Gelir seviyesi yeterli olmayan kulüpler ise bu tür bir imkana sahip değillerdir. Dolayısıyla bu yarışta haksız bir rekabet ortamı doğmaktadır.

Teşvik primi suç unsuru taşıdığı için genelde yöneticiler tarafından teklif edilmez. Fakat bir çok şekilde futbolculara ulaştırılabilir. Çoğunlukla teklif, iki tarafında güvendiği ve tanıdığı kişiler aracılığıyla yapılır. Aracı kişi maçın istenilen şekilde tamamlanmasından sonra parayı kendilerine ulaştıracağını bildirir. Maçın skoru, teşvik primi teklif eden takımın istediği sonuçla biterse, aracı kişi parayı irtibatta olduğu şahsa verir. Böylece para ilgililere dağıtılır. Teşvikte kullanılacak para, genellikle kulüp idarecilerinden bazen de kulübün zengin sempatizanlarından sağlanır.

Genelde bu tür pirimin bir takıma teklif edilmesindeki amaç, söz konusu takımın ligdeki iddiasız konumundan dolayı, maça yeterince konsantre olamayacağı düşüncesin kaynaklanır. Hatta bu takımın oyuncularını kendileri için önemsiz bir maçta sakatlıktan da korkabilirler. Diğer taraftan eğer o takıma teşvik primi yollanmazsa, öteki iddialı takımın maçı lehlerine bitirmek için başka girişimlerde bulunabileceği düşüncesi de vardır. Anlaşılacağı gibi, iddialı takım yöneticilerinin kendilerine göre pek çok sebepten kaynaklanan olumsuz koşulları, lehlerine çevirebilmek maksadıyla, sıkça teşvik primi yöntemine başvurduğu görülür. Bazen futbolculara teklif edilen bu teşvik primleri ile ilgili söylentiler o kadar yüksek rakamlara ulaşır ki, bu meblağlar o takımın yıl içinde bir futbolcusuna ödediği miktarları bile aşabilir. Bu anlamda ekstradan kazanılacak büyük miktardaki paralar, o oyuncuların kaybolan motivasyonlarının canlanmasında ve sakatlanma korkularının kaybolmasında önemli derecede etkiye sahiptir. Gerçekten ligdeki iddiaların tükendiği ve bir sonraki sezon ve transferlerin düşünüldüğü bir ortamda, futbolcuların sakatlık korkusu gibi gelecek endişelerini bir tarafa bırakıp,

futbol tabiri ile maça asılmaları ve oldukça sert oynamaları bu tür bir etkinin neticesi olarak izah edilebilir.

Esasen, iddiası kalmayan takımların oynayacağı bu tür karşılaşmalarda, kendi kulüp idarecilerinin belirledikleri primin de pek tatmin edici tarafı yoktur. Hatta idareciler, artık ligin bir önemi kalmadığı için, verilecek primin de kendilerince bir anlam ifade etmeyeceğini düşünürler. Dolayısıyla bu noktadan sonra yöneticiler, yapılan her harcamayı kulüp kasasından çıkan gereksiz bir gider olarak değerlendirir. Böyle bir durumda kendi kulüp yöneticilerinden alınamayan prim boşluğunu diğer kulüplerden gelen teklifler doldurur ve böylece teşvik hadisesi kendiliğinden yaygınlaşma şartlarına kavuşmuş olur. Bu yüzden alışılmış teşvik sisteminin hukuki bir zeminde sürdürülmesi hususunda gereken çabalar ve düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Futbolda teşvik primi alanın da verenin de faal olarak bir kulüpte görev yaparken, olayı inkar edip görevi bıraktıktan sonra itiraf etmeleri çok düşündürücüdür. Bu insanların faal olarak görev yaptıkları dönemlerde, söz konusu hadiselerin yaşandığı esnada hukuki mercilere başvurmamaları, fikrimizce, kendilerinin de bu işin içinde oldukları ve zaman zaman bu yöntemden faydalandıkları kuşkusunu arttırmaktadır.

Danışıklı Müsabaka Şikesi

Profesyonel futbolda hedeflere ulaşmak, oynanan müsabakaları kazanmak ve olabildiğince az puan kaybetmekle mümkün olur. Bu maksatla yapılan tüm çalışmaların hedefi öncelikle kazanmaya yöneliktir. Gerek futbolcular gerekse kulüpler için kazanmak, hedeflere ulaşmak ve daha fazla para demektir. Çünkü bir takım başarılı olduğunda, bütün gelirlerinde bir artış gözlenir. Gerçekten takım kazandıkça futbolcular daha çok prim alır, transfer ücretleri hiç aksamadan ellerine geçer ve daha başarılı takımın kadrosunda yer almakla daha çok tanınırlar. Böylece futbolcular bir sonraki sezonda daha yüksek bedellerle transfer olabilirler.

Aslında takımların ligde oynadığı her maçı kazanması olağan bir durum değildir. Çünkü uzun bir lig sistemi içinde hiçbir takımın performansı buna müsaade etmez. Bu gerçeğe bağlı olarak kulüpler, gerekli alt yapı çalışmaları ile birlikte takımı istenilen hedeflere taşıyabilecek teknik heyet ve futbolcu kadrosunu bütçeleri nispetinde oluşturmak zorundadır. Daha sonraki aşamada ise, takımlarda görev yapan teknik yetkililer sezon öncesi kaybedilebilecek puan hesaplarına göre bir hedef puan

geliştirerek çalışmalarını bu doğrultuda sürdürürler. Eğer bu oluşumun içinde yanlış tercihler veya yürütmeler varsa hedeflerden sapmalar olabilir. Şüphesiz hedefe ulaşamamanın bir başka nedeni de diğer takımların yapıları itibarıyla daha iyi konumda olmaları ve daha iyi çalışmalarındır. Zira bu olasılık beklentilerde büyük yanılgılara sebep olur. Bu durumda eğer vakit varsa stratejinin yeni baştan gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.

Sporun özünde kazanma kadar kaybetme de vardır. Ancak bugün gelinen noktada futbolda kaybetmeye pek tahammül gösterilmemektedir. Çünkü günümüzde futbol, bütün unsurlarıyla devasa bir sektör durumundadır. Zira başarı kazanımlara, başarısızlıklar da kayıplara neden olmaktadır. O nedenle futbolda olası bir başarısızlığın neticelerine katlanamayan kulüp idarecileri zaman zaman çeşitli çirkin davranışlar içine girebilmektedir.

Ahlaki olmayan bu davranış biçimlerinden birisi de rakip takımın elamanlarından birine, oynadığı takımı sabote etmesi için yapılan şike teklifleridir. Bu teklifler genelde rakip takımdan birkaç futbolcuya bazen, bütün takıma az sıklıkta da yönetici ve antrenörlere yapılmaktadır. Her iki durumda da amaç kendilerine teklif yapan takımın lehine bir skor için, takımlarının sabote edilmesidir. Bu teklifler genelde maliyeti ve duyulma riski az olduğu için bütün bir takıma değil de, rakip takımın içinden bazı futbolculara yapılır. Bu oyuncular ekseriyetle skorda daha kolay etkili olabilecek kaleci ve/veya savunma oyuncularından seçilir. Böyle bir durumda, bütün bir takımın hadiseden haberi olmadığından, herkes canla başla mücadele ederken, kritik noktalardaki anlaşılmiş oyuncuların bir olumsuz hareketi, müsabakanın kaderini etkiler. Sonuçta da şike teklifi yapanlarda bu teklifi kabul edenlerde emellerine ulaşmış olurlar.*

* 1992, Türkiye II. Profesyonel Futbol Liginde, I. Lige Yükselme Grubuna kalma şansı olan bir takım ile karşılaşacaktık. O maçın hafta içi antrenmanlarında, hocanın hafif antrenmanlar yaptırması ve küçük sakatlıkları olan oyunculara; "size sonraki haftalarda ihtiyacım var", " bu maç çok önemli değil", " bize 1 puan yeter", "pirince giderken eldeki bulgurdan olmayalım" sözlerinin, ancak maçın ilk yarısında ne anlam geldiğini anlamıştık. Çünkü biz canla başla mücadele ediyorduk ve 1-0' da öne geçmiştik. Sonraki dakikalarda, rakip takımın oyuncuları; " ne yapıyorsunuz siz, parayı almadınız mı" sözlerini duyduktan sonra olayın farkına varmıştık. İkinci yarıya çıktığımızda, son dakikalarda kalecimize geri pası yaptığımızda (o dönem kaleciye ger pas vardı) kaleci topu eline almıyor ve hemen gelişine vuruyordu. Kaç kez uyardysak aynı şeyi yapıyordu. Sonuçta bitime 3 dakika kala büyük bir hata yaptı ve golü yedik. Maç 1-1 olduktan sonra rakip takımın oyuncusu yine kalecimiz ile karşı karşıya bir pozisyon yakaladı ve kaleye doğru giderken, hocası (çok ünlü bir hoca) sahanın kenarına kadar gelerek: "atma atma" diye bağırıldı. Çünkü maç berabere ayarlanmıştı. O futbolcuda bunu farkındaydı ama bizim oyun içindeki mücadelemizden hırslanıp bir an golü yapmak isteyebilirdi. Ama hocasının sözünü dinledi ve topu bizim kaleciye teslim etti. Öğrendiğimiz kadarıyla bizim idareciler beraberlik halinde rakip takım idarecilerinden 350 milyon para almışlardı. Bizim haberimiz yoktu ama hocamızı ve herhalde kalecimizin haberi vardı.

Şike teklifleri yalnız rakip takımın yöneticileri tarafından yapılmaz. Bazen müşterek bahisçiler tarafında da yapıldığı ifade edilmektedir. Nitekim; Liverpool' un ünlü Zimbabweli kalecisi Bruce Grobbelar' ın adının karıştığı bir şike olayında futbolun beşiği olarak bilinen İngiltere sarsılmıştır.* Daha sonraları Asya Spor Konfederasyonu Başkanı Peter Vollogen,'in BBC ' ye; “Grobbelar, şike skandalının sadece buz dağının tepesidir. Şike skandalı konusunda derin bir araştırma yapılırsa İngiliz futbolunun bir çok ünlü yıldızının bu skandala karıştıkları görülecektir” (Şahin,1998) şeklindeki açıklaması bu tür olayların hangi boyutlara ulaştığının açık göstergesidir.

Bazı futbol takımlarının yine bazı kritik maçlarda gerçek oyunlarını sergilemedikleri ve dolayısıyla rakibine bilerek yenildikleri gibi söylentiler de sıkça gündeme gelmektedir. Gerçekten futbol kalitesi açısından karşılaştırıldığında, güçlü konumdaki bir takımın zayıf bir takıma yenilmesi, hele de zayıf takım için kazanmanın hayati bir önem taşıdığı durumlarda bu hadisenin yaşanması şike söylentilerini ayyuka çıkartmaktadır. Tabi ki futbol oyunu sürprizlerle doludur ve sonuç önceden tahmin edilemez. Aslında bu nitelik oyunu güzelleştiren faktörlerdendir. Ancak sürpriz sonuçları iyi değerlendirmek gerekir. Zira maç skorundan olumsuz etkilenen takımların ortaya attıkları görüşler iyi değerlendirilip incelendiğinde bazen bu şikayetlerin haklı olabileceği de anlaşılacaktır.

1978' de Arjantin' de yapılan Dünya Futbol Kupası finallerinin grup elemelerinde bu dedikodular hat safhalara ulaşmıştır. Bunun belki de rüşvetle kazanılan ilk Dünya Kupası olduğu dahi öteden beri söylenmektedir**. Bütün bu karanlık organizasyonu, Dünya Kupası Organizasyon Komitesi' nin başı ve aynı zamanda FIFA' nın başkan yardımcısı olan Amiral Carlos Lacoste' nin düzenlediği belirtilmektedir. O sıralarda da Peru' lu generallerin para sıkıntısı çekmesi dost bir cuntaya yardım

* Endonezya, Tayland, Birmanya ve Malezya' da yaygın olan Asya spor totosu simsarlarının uzun yıllar boyunca Liverpool' un kalesini koruyan Grobbelar' a, takımının favori olduğu yıllarda gol yemesi için 250 bin paund verdikleri belirtilmektedir. Grobbelar' ın “ The Sun” gazetesinde, “ bir maçta yanlışlıkla gol kurtarıp 125 bin sterlinden oldum “ biçiminde itirafı yayınlanmıştır(Şahin,1998).

** Brezilyalılar, Brezilya' nın grup birincisi olarak finali oynamasını zor görüyorlardı. Ev sahibi Arjantin' in finale kalması için Peru maçını farklı kazanması gerekiyordu. Aksi halde Brezilya finalist olacaktı. Brezilyalı taraftarlar Peru maçında şike olacağını, hatta Arjantin' in 6-0 kazanacağını konuşuyorlardı. Nitekim maçın başlamasıyla Arjantin' in gol yağmuru başlamış ve ilginçtir maç söylendiği gibi 6-0 bittiğinde Brezilyalılar haklı çıkmıştır. Nasıl oluyor da, Peru diğer maçlarında, güçlü İskoçya' yı 3-1, İran' ı 4-1 yeniyor ve finalist takım Hollanda ile 0-0 berabere kalırken, Arjantin karşısında hiç atamadan 6 gol kalesinde görüyor. Bu şikenin gerekçesi politik açıdan da yorumlara neden olmuştur. Bu konuda; Arjantin' in mülteci Perululara yardım ettiği, parasal sıkıntı içinde olan Peru' ya 35 000 ton bedava tahıl ve büyük olasılıkla bir miktar silah verdiği ve bununla birlikte, Arjantin Merkez Bankası dondurulmuş olan 50 milyon dolarlık krediyi, Peru' ya ödenmek için serbest bıraktığı türünden birçok yorumlar yapılmıştır(Kıvanç,2002;Kuper,1996).

etmesine vesile olmuştur. 1986 da “ *Sunday Times* ” da , cuntaya hizmet eden üst düzey bir devlet memurundan ve iki futbol yetkilisinden, kimliklerinin açıklanmaması şartıyla bu bilgilerin elde edildiği açıklanmıştır(Kıvanç,2002; Kuper,1996).

Takımların Skoru Değiştirmeme Gayreti

Lig usulü veya puan sıralaması esasına göre oynanan herhangi bir müsabaka sisteminde, mevcut netice, müsabık takımların her ikisinin de sıralamadaki yerini değiştirmiyor, yahut bu takımlarda bir kayba neden olmuyorsa takımlar maçın skorunu değiştirmek için her hangi bir gayrette bulunmayabilir. Bu durum pek çok organizasyonda sıkça izlenen bir problemdir. Bazen de benzer konumdaki takımların aynı saatte başlayan maçlarında, diğer rakiplerin skorlarına göre sahada mücadele ettiklerine şahit olunmaktadır. Eğer diğer müsabakalardaki skorlar her iki takıma da avantaj sağlıyorsa maçın skorunu değiştirmeye çalışmazlar. Fakat takımlardan birini etkiliyorsa, amaçsız bir şekilde devam eden oyunda tekrar bir heyecan dalgası hakim olur ve o takım oyunu lehine çevirmek için bir çabanın içine girer. Hatta bu durumun farkında olan takımlar kendi maçlarını diğerlerinden geç başlatmak için pek çok yonteme başvururlar. Kuşkusuz bu görüntü spor ahlakına uygun bir davranış değildir ve hiçbir şekilde kabul edilemez.

Ne yazık ki futbolda böylesi ilginçlikler için hiçbir şey yapılamamaktadır. Oysa bu gibi durumlarda hakemler müsabakaya ara verip sporcuları uyarmaları gerekir. Eğer olay sürdürülmeye devam ediliyorsa hakemler bunu mutlak raporlarında belirtmelidir.

Futbolda bu olaylara en güzel örnek, 1982 Dünya Kupası Finallerinde, bir üst tura çıkmak için oynanan kritik Almanya-Avusturya maçıdır. Avusturya'nın her halükarda bir üst turu garantilemiş olduğu bu maçta, Almanya'nın Avusturya' yı yenmesi gerekiyordu. Almanya'nın 1-0 kazandığı maç sonucunda Almanya'nın daha önceden 2-1 yenildiği, Cezayir'in saf dışı olması bu maç ile ilgili bir takım şike iddialarını gündeme getirmiştir. Zamanın FIFA başkanı Havalange KKTC Futbol Federasyonu ile ilgili bir konuda yaptığı basın toplantısında, Almanya-Avusturya maçı ile ilgili şike söylentilerinin sürekli gündeme geldiğini ve burada sarf ettiği “*şike önlenemez sözü*” aslında sorunun ne denli büyük olduğunu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır(Çobanlı, 2002).

Diğer yandan, 2001-2002 Sezonu Şampiyonlar Ligi ilk turun son maçında Galatasaray-Strum Graz arasındaki maç 2-2 devam ederken, aynı anda oynanan diğer maçın skoru belli olduktan sonra, son 3 dakika bu iki takım skoru değiştirmek için hiç atak girişiminde bulunmayıp, orta sahada yürüyerek top çevirmişler ve maçı berabere bitirerek bir üst tura çıkmışlardır. Yine 2002-2003 sezonu Fransa I. Liginin sondan ikinci haftasında büyük ölçüde şampiyonluğu ve küme düşmeyi belirleyecek Montpellier-Olimpik Lyon müsabakası her iki takım için de önem taşımaktadır. İlk yarısı 1-1 tamamlanan bu müsabakanın skoru devam eden diğer maçlara göre her iki takımın da amacına hizmet edecek yeterliliktedir. Çünkü diğer şampiyonluk adayı Monaco devam eden maç skoruna göre rakibine 2-1 yenik, Montpellier'in rakiplerinin devam eden skorları ise bu takıma yetmektedir. Bu durumun farkına varan her iki takım ikinci 45 dakikada birbirlerine karşı hiçbir atak girişiminde bulunmamıştır.

E. SPOR HUKUKU

Sporda verimli bir yönetimin oluşturulabilmesi kuralların varlığına bağlıdır. Kuralların olmadığı hiçbir organizasyon başarıya ulaşamaz. Zira kurallara riayet kargaşayı ortadan kaldırır ve düzeni sağlar. Böylesi bir uygulama katılımcıların psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını anlamlı bir şekilde karşılar ve toplum hayatında insanların yaşantılarını düzenler. Bu bağlamda spor hukuku; gerçek ve tüzel kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve bu sırada ortaya çıkan problemleri çözümlenmeyi hedefleyen kurallar manzumesi olarak tanımlanabilir.

Öyle ki, spor hukuku, bir taraftan, kurumlarının çalışmalarını, bu kurumlarda yer alan sporcuların statülerini ve bu statülere uygun hak ve fiil ehliyetleri gerçekleştirmelerini irdelerken, diğer yandan, sporcuların insanlık onuru ile bağdaşır bir spor yaşamı sürdürebilmesinde olumlu ilişkiler kurulmasını sağlar(Genç,1998).

Anayasa, yasa, kararname, tüzük, yönetmelik, genelge ve uluslararası anlaşma metinleri gibi hukuk kaynakları da yukarıdan aşağıya doğru, aynı sırayla hukuk kuralları hiyerarşisini oluşturur. Bunun yanında yürürlüğe konulan uluslararası antlaşmalar da yasa gücündedir. Yönetim, görevlerini yürütürken bunlara uymak zorundadır. Hatta yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmaların anayasaya aykırılığı dahi ileri sürülemez(Gözübüyük,1983). Bahsedilen bu metinler arasında herhangi bir

çelişki olduğunda bir üst yapıya başvurulur ve mevcut problem böylece çözüme kavuşturulur.

Her alanda olduğu gibi spor alanında da mevcut uygulamalar yukarıdaki hukuki mevzuata göre düzenlenir. Ancak spor organizasyonlarının en temel özelliği, uluslararası komiteler tarafından kuralları belirlenen ve milletlerarası kuruluşlar tarafından milli federasyonlara her yıl düzenli olarak gönderilen yeni talimatlarla bütün dünyada o spor organizasyonun aynı şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Yani sporda kurallar, temel hukuk prensiplerine uyacak şekilde hem ülkelerin kendi bünyelerinde hem de milletlerarası alanda belli esaslara bağlanmıştır. Bu düzenlemeler bütün ülkeler için eşitlik ilkesi taşımaktadır. Mesela; milletlerarası olimpiyat komitesi(IOC)'nin bütün tüzük ve talimatları üye ülkeler için aynen uyulmak zorunda olan metinlerdir (Demirci,1986; Genç, 1998).

1. Uluslararası Spor Hukuku

Otuz Yıl Savaşı'nı sona erdiren *Westphalia Anlaşması*(1648) aynı zamanda çağdaş uluslararası hukuk anlayışının gün doğuşudur. Aradan geçen bu 300 yılı aşkın süreç, devletler arasında karşılıklı bağların kurulmasıyla ve yan yana yaşamının da etkisiyle bir devletler cemiyeti oluşturma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu manada uluslararası anlaşma, gelenek-görenek, hukuk kuralları bütünü ve hükümetler arası olan ya da olmayan bir takım örgütlerin oluşumu ile, hükümetler arası doğabilecek herhangi bir kargaşayı önlemede “ evrensel ” yol gösterici kurallar, “çağdaş uluslararası hukuk” kavramının temelleri olarak kabul edilebilir(Fişek,1983).

Sporun hukukla ilişkisi diğer kurumların sporla ilişkisi gibidir. Ancak diğer kurumlardan en önemli farkı, uluslararası spor teşkilatların, milletlerarası alanda, diğer kurumlarda görülmeceği kadar bağlayıcı kararlar alarak sporu yönetmesidir. Bu teşkilatlar tarafından alınan kararlar, anında ülke federasyonlarına iletilip hemen uygulamaya sokulmaktadır. Bu bağlamda, dünya ülkelerinin spordan sorumlu yönetimlerinin de, uluslararası spor topluluğuna üye olabilmek için kabul ettikleri “uluslararası spor mevzuatı” bir nevi “uluslararası sözleşme” olarak uluslararası hukuk normları içinde yer almaktadır. Günümüzde dünya ülkelerinin üye oldukları ve sporu yöneten temel teşkilatlanmalar vardır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ve Uluslararası Spor Federasyonları (IF) bu uluslararası örgütlerin başında yer alır. Söz

konusu örgütlerin belirlediği yönetmelikler, üye ülkelerin hem global spor, hem de ayrı ayrı spor dalları için benimsemek ve uygulanmak zorunda olduğu anayasalardır (Fişek,1983).

Bu çerçevede daha önceden kendi federatif kuruluşlarını tamamlayan, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç ve İsviçre'nin katılımıyla Paris'te kurulan Uluslararası Futbol Federasyonu (FİFA), 21.05.1904 yılından itibaren dünya futbolunu yönetmektedir. FİFA; dünya futbolunda, kuralların belirlenmesi, uygulanması, değiştirilmesi, müsabaka ve turnuvaların organizasyonunda en yetkili organdır. Bu teşkilatın izni olmadan hiçbir ülke uluslararası futbol müsabakalarına katılamaz. Çünkü uluslararası futbol şampiyonası düzenleme yetkisi yalnızca FİFA' ya aittir(Geç,1999). Diğer yandan, ulusal federasyonlar ve bunların tahkim kurulları da aynı uluslararası çerçevede çalışırlar. Bütün bu yetki ve sorumluluklarına rağmen, Uluslararası Federasyonlar tamamen hukuk üstü bir yapı olarak da görülmemektedir. Gerçekten de FİFA uygulamalarında, söz konusu durumun genel hukuka aykırı olduğu düşünüldüğünde, tarafların en nihayet olayların tenfizi için yerel mahkemelere gittiği izlenmektedir.* Aslında bu durum FİFA ile Ulusal Futbol Federasyonlar arasında yaşanan bir takım problemlerin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlaşmazlıkları çözmek ve kurumlar arasında doğabilecek sorunları gidermek için zaman zaman tarafların bir araya gelerek sorunu etraflıca tartıştığı bilinmektedir. Nitekim bunun gereği olarak, 2000 yılında sporla ilgili yapılan "Nice Deklerasyonu" na göre, Avrupa Birliği Ülkelerinin yetkilileri, sporcuların, federasyonların ve spor organizasyonlarının sorunlarını, ilgililerden dinleyerek, sporla ilgili politika ve talepleri oluşturma konusunda anlaşmaya varmışlardır(Sarıbrahimoğlu, 2002).

2. Türk Spor Hukuku

Türkiye'de spor, hukuk kaynakları hiyerarşisi içinde çeşitli kurum ve kuruluşların sorumluluğunda yönetilip yönlendirilen bir olgudur. Spor yönetiminde esas olan hukuk kaynakları; anayasa, yasa, kararname, tüzük, yönetmelik, genelge ve uluslararası anlaşma metinleri biçiminde sıralanır. Türkiye'de kuruluşundan bugüne

*Uluslararası Atletizm Federasyonu arasındaki doping konulu uyuşmazlıkta, dava İngiltere mahkemelerinde görülmüştür. Gerçi o yıllarda uluslararası Atletizm Federasyonu İngiltere' de idi. Ama daha sonra uluslararası kararların daha zor tanınması ve tenfiz edileceği düşünülen Monako' ya alınmıştır(Sarıbrahimoğlu,2002).

kadar 1924, 1961 ve 1982 yıllarında olmak üzere üç anayasa yapılmıştır. Spor kavramı bunların ilk ikisinde hiç yer almazken, 1982 Anayasasının 59. maddesinde “Sporun Geliştirilmesi” başlığı altında yer bulabilmiştir*(Berk, 2000).

Bunun dışında yasal düzenlemeler çerçevesinde futbol haricindeki spor dallarının yönetimi, 3289 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlı tüzel bir kişilik olarak kurulan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’ ne vermiştir. Futbol faaliyetlerinin yönetimi ise 3813 sayılı kanunla Başbakanlık gözetiminde ve özel hukuk hükümlerine tabi olmak üzere kurulan Türkiye Futbol Federasyonu’nu bırakılmıştır. Ayrıca sporun mahalli düzeyde geliştirilmesi için il özel idareleri ve belediyelerin de yasayla belirlenmiş görev ve sorumlulukları vardır. Özellikle belediyelerin 1580 sayılı yasada belirtildiği üzere “halk için oyun ve spor yerleri” ile “yarış yerleri yapma” ve işletme türünden yükümlülükleri bulunmaktadır(Üçışık,1999). Bunların dışında pek çok kamu ve özel kurum ve kuruluşlar da Türk Sporunun gelişimine katkı yapmaktadır. Türk Sporunu Yöneten Kurum ve Kuruluşların en önemlileri aşağıda sıralanmıştır(Cankalp, 2000).

Kamu Kuruluşları:

- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Bölümleri
- Silahlı Kuvvetlerin Beden Eğitimi ve Spor Bölümleri
- İl Özel İdare Müdürlükleri
- Belediyeler

Özel Kuruluşlar:

- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
- Spor Kulüpleri
- Türk Spor Vakfı
- Spor Faaliyetleri için Kurulan Vakıflar
- Türkiye Spor Yazarları Derneği/Medya (T.S.Y.D)
- Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu (T.A.S.K.K)

*“Devlet her yaşta Türkiye vatandaşının Beden ve Ruh Sağlığını geliştirecek tedbirleri alır. Sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur(Cankalp,2002).

2.1. Türkiye Futbol Federasyonunun Hukuki Statüsü

Türkiye’de futbol uzun yıllar Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü uhdesinde faaliyet yürütmüş bir branştır. 1987 yılının son günlerine gelindiğinde artık mevcut yapının futbolun gelişmesinde yeterli olmayacağı düşüncesi yaygın bir görüş olarak medyada yer bulmaya başlamış ve bu düşünce ikliminde Türkiye futbolunda ilk defa özerklik tartışmaları gündeme gelmiştir. Basında; “Türk Futbolunda Devrim”, “Futbolda Özerkliğe İlk Adım”, “Futbolda Özerklik Geliyor” ve “Çağdaş Yaklaşım” manşetleri ile verilen bu gelişmeler, 27 Mayıs 1988 günü T.M.M.M’ nde 3461 no’lu kanunla yasallaşmış ve bir sonuca ulaşmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu(TFF) Genel Kurulu’nun dört yıl süreyle görev yapacak A ve B tipi üyelere teşekkül etmesi (3461/5), bu kurulun seçeceği üç adaydan birini Başbakan’ın Federasyon Başkanı olarak ataması(3461/7) dışında, tüm organların başkan, başkan vekili, üye ve görevlilerin Genel Kurul’ca ya da tespit ettiği kişi veya kişiler tarafından seçilmesi, kendine ait gelirleri harcama yetkisine sahip bulunması bakımından; böylece karar alma ve alınan kararı uygulamada idare eden-edilen ayrımını ortadan kaldırarak demokratik bir yönetim anlayışına işlerlik kazandırması ve herhangi bir bakanlığa bağlı olmaması itibariyle, TFF özerk bir teşkilattir. İdare anlayışı, hizmet bakımından yerinden yönetim esasına göre kurulmuştur. Her ne kadar TFF, kapsam ve muhteva bakımından ilk bakışta özerk bir teşkilat gibi görünse de yapılanma usul ve biçimi açısından özerklik ilkesine ters düşen bir idare anlayışı da göstermektedir. Öncelikle kamu sektöründen çıkarılarak özerk hale getirilmek istenen profesyonel futbol faaliyetleri, dünyadaki uygulamaların aksine, bütünüyle kulüplere dayalı federe bir yapı oluşturamamıştır. Çünkü, TFF Genel Kurulu’nu oluşturan A ve B tipi üyeler, tamamen kulüplerden teşekkül etmemektedir. Ayrıca yasa, TFF üzerinde Başbakan’a, dolayısıyla siyasal güce geniş yetkiler vermekte, buna karşılık Genel Kurul üyelerini etkisiz hale getirmektedir(Doğar,1997;Günel,Küçükgüngör,1998).Bu nitelikleri ile ortaya çıkan Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanun, esasen geniş bir istişare ortamında yapılamadığından, ilk genel kuruldan sonra, 3524 no’lu “Bazı Hükümlerin Değiştirilmesine Dair Kanun” ile 5, 7, 9, 11 ve 13. maddelerinde çok önemli değişikliklere uğramıştır. Buna göre Federasyon Başkanının, Denetleme Kurulu Üyelerinin, Tahkim Kurulu Üyelerinin, Başbakan tarafından seçilmesi hükme bağlanmıştır(Sümer,1990; Cankalp,2002). Ayrıca bu yasalara göre futbol amatör ve

profesyonel olarak ikiye ayrılmakta, amatör futbolun sorumluluğu Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne, profesyonel futbolunki ise Türkiye Futbol Federasyonuna bırakılmaktadır. Kısaca futbolun yük getiren ve daha fazla çaba gerektiren kısmı merkezi spor teşkilatına, gelir getiren ve daha çok gündemde yer bulan tarafı da özerk kuruma devredilmiştir.

Özerk federasyonun kuruluşunun dördüncü yılında, bu tür sebeplerle günün şartlarına cevap vermediği düşünülen mevcut Türkiye Futbol Federasyonu yasası 17.06.1992 tarih ve 3813 sayılı yasa ile bütünüyle değiştirilir. Bu yeni kanunun amacı; futbol faaliyetlerini milli ve milletlerarası kurallara göre yönetmek, teşkilatlandırmak, geliştirmek ve Türkiye'yi futbol konusunda yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek üzere özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişiliğe sahip, Özerk Türkiye Futbol Federasyonu' nun kurulması, görev ve yetkilerine ait esas ve usulleri düzenlemektir (Cankalp,2002; Doğar,1997; Günal, Küçükgüngör,1998;Üçışık,1999).

3813 sayılı TFF yasası organlarının teşekkülü ve yetkileri açısından tam ademi merkezileşmeye yönelik önemli farklılıklar içermektedir. Bunlar, aslında çoğu eksik ve hatalı hükümlerin giderilmesini amaçlayan ve Türk sporu adına çağdaş bir gelişme olarak kabul edilmesi gereken yeniliklerdir. Gerçekten 3461 sayılı kanunla oluşturulan ve futbol faaliyetlerinin sevk ve idaresinde iki başlılığa sebebiyet veren hatalı bir uygulama sona erdirilmekte ve profesyonel futbol ile amatör futbol faaliyetleri, aynı teşkilatın sorumluluğuna verilmektedir. Bu kanunla getirilen ikinci yenilik, Genel Kurul temsilcilerinin seçiminde getirilen düzenlemelerdir. Buna göre, profesyonel lig kulüplerinden Genel Kurul'a gönderilen temsilcilerin, kulüplerin Yönetim Kurulları tarafından tespit edilmesi ön görülmekte, böylece delege seçiminde 3461 sayılı kanunla oluşan belirsizlik telafi edilmektedir. Diğer yandan, Genel Kurul üyelerinin doğrudan Federasyon Başkanı'mı tespit edebilmesi, Yönetim Kurulu'nun Genel Kurulu olağan olarak toplantıya çağırabilmesi ve bu toplantıda başkan, yönetim kurulu ve diğer kurulların seçim ve teşkillerini yenileyebilmesi, ayrıca Genel Kurul'un, üye sayısının en az üçte ikisinin iştiraki ile toplanabilmesi, bir başka gelişme olarak belirmektedir.

Netice itibariyle, 3813 sayılı kanunu, mahalli hizmetlerin mahallindeki sporcu, spor adamı ve spor kuruluşlarınca yönlendirilmesi, ferdin gücü yettiği konularda konuşma, görüşme, tartışma imkanlarına kavuşturulması ve etkili demokrasi model ve anlayışına işlerlik kazandırılması bakımından, Türk Spor Yönetiminde ademi

merkeziyetçiliğe ve demokrasiye doğru yeniden bir dönüşün delili olarak kabul etmek gerekir(Doğar,1997; Günal,Küçükgüngör,1998).

2.1.1. Tahkim Kurulu

Tahkim Kurulu 3813 sayılı kanun ile yasal bir organ olarak kurulmuş ve tamamen özerk, bağımsız ve hiçbir organdan emir ve talimat almadan çalışan bir üst mahkemedir(Sarıbrahimoğlu,2002).

Bu kurul, dört yıl için Genel Kurul' un seçeceği beş asil ve beş yedek hukukçu üyeden oluşmaktadır. Üyeler kendi aralarında bir başkan seçerler ve kurulun aldığı kararlar kesindir(T.F.F,2000,3813/13).

Kurul; Federasyon ile kulüpler, hakemler, teknik direktör ve antrenörler, kulüpler ile oyuncular ve yine kulüplerin aralarında çıkabilecek ihtilaflar hakkında “Yönetim Kurulu” ve “Disiplin Kurulu” kararlarını, ilgililerin itirazı üzerine inceleyerek kesin karara bağlar(T.F.F,2000,3813/14).

Diğer yandan, futbol müsabaka ve faaliyetlerinde kulüp ve kişilerin disiplin ve sportmenliğe aykırı fiilleri ve bunlara uygulanacak müeyyideler, milli ve milletlerarası teamüllere uygun olarak Federasyon Yönetim Kurulu tarafından tespit edilir. Böylece belirlenmiş fiillere uygulanacak cezalar; ihtar, yarışmadan men, hak mahrumiyeti, yarışmayı seyircisiz oynatma, saha kapatma, tescil iptali, puan indirme, küme düşürme ve para cezası tatbik etmedir. Uygulanacak para cezası beşyüzmilyon Türk lirasını geçemez. Bu miktarı beş katına kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir(Madde 25).

Özellikle bu kurulun en çok üzerinde durduğu suçlar, şike ve doping konusunda yoğunlaşmaktadır. Doping kasıtlı yapılırsa cezası en az 1 yıl, şikenin cezası ise küme düşürmektir(Sarıbrahimoğlu,2002; Günal,Küçükgüngör,1998).

2.1.2. Şike Araştırma Kurulu

Türkiye Futbol Federasyonunun bir Şike Araştırma Kurul İç Talimatnamesi vardır. Bu iç talimatın amacı, futbol müsabakalarından önce, yapılması sırasında veya sonrasında, müsabakanın sonucu üzerine tarafların anlaşma (şike) yapıp yapmadıklarını araştırmak ve Şike Araştırma Kurulu'nun çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir (T.F.F., Şike Araştırma Kurulu İç Talimatı, mad /1).

Bu iç talimat, 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun 17. ve Futbol Müsabaka Talimatı'nın 13. maddesi hükümlerine dayanılarak hazırlanmış(mad/3) ve Türkiye Futbol Federasyonu tarafından tescil edilen spor kulüpleri ile futbolcuları, spor yöneticilerini ve aracılık eden kişileri kapsamaktadır (mad/2).

Bu iç talimatta kullanılan terimlerden bazıları şunlardır ;

Aracı Kişi : Futbolcu ve spor yöneticisi olmamakla birlikte, bir futbol müsabakasının sonucunu değiştirmek üzere, taraflar arasında anlaşma yapılmasını sağlayan veya buna teşebbüs eden kişilerdir.

Anlaşmalı Sonuç (Şike): Bir futbol müsabakasının sonucunu hukuka aykırı, gayri meşru veya normal olmayan biçimde değiştirmek üzere, tarafların anlaşmalarıdır (mad/4).

Şike Araştırma Kurulu, Federasyon Başkanı tarafından atanan, Federasyon Yönetim Kurulu'nun onayı ile kesinlik kazanan başkan ile dört asil üyeden oluşur. Kurulun görev süresi yukarıdaki usule göre belirlenir. Kurul ilk toplantısında bir başkan vekili seçer, başkan vekili, başkan bulunmadığı zaman ona vekalet eder.

İstifa ve diğer nedenlerle kurulda meydana gelen boşalmalar, yedeklik sırasına göre tamamlanır.

Kurulda görev yapabilmek için, otuz yaşını bitirmek, yüksek öğrenim görmüş olmak (en az ikisi hukukçu), futboldan anlamak ve tarafsız olmak şartları aranır(mad/5).

Kurulda görev bölümünü başkan yapar, başkan tarafından raportör olarak görevlendirilen üye, Kurul' a intikal eden işleri inceler ve Kurulun bilgisine sunar (mad/6).

Kurul, Başkanın yazılı veya sözlü çağrısı üzerine beş kişi ile toplanır ve kararlar oybirliği veya oyçokluğu ile verilir.

Bir yıl içinde, özürsüz olarak üç toplantıya katılmayan üye istifa etmiş sayılır ve yerine yedek üye çağrılır(mad/7)..

Anlaşmalı sonuç(şike) konusunda Federasyona yapılan ihbar, şikayet ve bildirimler, yazılı veya sözlü olsun Federasyon Yönetim Kurulu' nca incelenmek üzere Şike Araştırma Kuruluna intikal ettirilir. Federasyon resen de Kurulu görevlendirebilir ve müsabaka ya da müsabakaların anlaşmalı olup olmadıkları yönünden araştırmalarını isteyebilir(mad/ 8).

Şike Araştırma Kurulu, kendisine intikal ettirilen müsabakalarla ilgili olarak her türlü resmi ya da özel kuruluş, kurum veya kişilerden bilgi, belge ve delilleri toplayabilir, gerektiğinde müsabakalarda görevli hakemleri, gözlemciyi, saha komiserini, federasyon temsilcisini, ilgili futbolcu ve spor yöneticilerini, aracı kişileri ve bunların dışında olayın aydınlatılmasına yardımcı olabilecek kişileri çağırıp dinleyebilir.

Şike Araştırma Kurulu, yukarıda belirtilen kurum, kuruluş ve kişilerle doğrudan doğruya yazışma ve tebligat çıkarmak yetkisine sahiptir. Kurul gerekli gördüğünde dosya üzerinden de inceleme yapabilir(mad/9).

Spor Kulüpleri, spor yöneticileri, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere, kalite iletişim kuruluşları, anlaşmalı futbol karşılaşmalarının önlenmesi amacı çerçevesinde ve bu amaca hizmet etme bilinci doğrultusunda, Kurulun her türlü bilgi, belge ve delile ulaşması için her türlü yardımı yapmakla yükümlüdürler. Bir soruşturma konusu olay nedeniyle bilgisine ve beyanına başvuru ve anlaşmalı müsabaka yapmak şüphesi altında bulunan kişiler, Kurula karşı beyanda bulunma ve bilgi aktarma veya delil ileri sürme hak ve yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, bu haklarını kaybederler(mad/10).

Kurul, delilleri, soruşturma ve araştırma elde edeceği kanaate göre, serbestçe değerlendirir. Bir soruşturma konusu olayla ilgili olarak, Kurul her şeyi delil olarak kabul edebilir. Delil ve olguların birlikte ele alınarak incelenmesi sonucunda, bir rapor düzenler ve bunu Federasyon Başkanına bildirir. Kurulun raporu Yönetim Kurulu açısından mütalaa niteliğindedir. Bir müsabakanın anlaşmalı (şikeli) olup olmadığı konusundaki nihai kararı, delillere ve vicdani kanaate göre Federasyon Yönetim Kurulu verir(mad/11).

Şike iç talimatınının 8. maddesinde belirtilen şekilde bir olayla ilgili olarak soruşturmaya başlanabilmesi için, bunun müsabakayı takip eden 15 gün içinde istenmesi şarttır. Bu sürenin aşıldığı durumlarda, anlaşmalı müsabaka araştırma ve soruşturması yapılmaz.

Kurul, kendisine intikal eden olayları en geç bir ay içinde sonuçlandırmakla yükümlüdür(mad/12).

Federasyon yönetim Kurulu kararları, gereği yapılmak, adli, idari, makamlara ulaştırılmak veya Federasyon içinde uygulamak ve tebliğ edilmek üzere Federasyon

Genel Sekreterine verilir. Genel Sekreter bu konudaki her türlü işlemi yapar ve tedbiri alır(mad/13).

2.1.3. Futbol Liglerindeki Şike ile İlgili Federasyon ve Yargı Kararları

Türkiye Futbol Liglerinde şike konusunda ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve bunlar hakkında Futbol Federasyonu'nun verdiği kararlar zaman zaman idari yargı organlarınınca (Danıştay, İdare Mahkeme) yargısal denetime tabi tutulmuştur.

Bu hadiselerden ilki, 1963-1964 futbol sezonunda İzmir' de yaşanmıştır. 23.05. 1964 tarihinde Karşıyaka-Kasımpaşaspor arasında oynanan ve Karşıyaka' nın 4-0 kazandığı maçta, Kasımpaşalı futbolcuların para aldıklarını itiraf etmeleri neticesinde, Futbol Federasyonu' nun her iki takımı da hükmen yenik sayması üzerine Karşıyaka Spor Kulübü küme düşmüştür. Bunun üzerine, Karşıyaka Kulübü yöneticileri para vermediklerini, para veren kişilerin kulüp yöneticisi olmadıklarını ileri sürerek, 18.07.1964 gün ve 50 sayılı Futbol Federasyonu kararının, yetki ve esas yönlerinden mevzuata aykırı olduğunu iddia etmiş ve kararın iptali için Danıştay'a dava açmıştır. Daha sonra söz konusu başvuru Danıştay tarafından kabul edilerek, Karşıyaka Spor Kulübü tekrar 1. lige alınmıştır.* Ancak 1965-66 futbol sezonu başladığı için federasyon bu kararı 1967-68 sezonunda uygulamış ve bu kulübe mağduriyetini gidermek amacıyla 350.000 TL. tazminat ödemiştir (T.C. Danıştay 12.Daire,1966; Şahin,1998).

Yine 1986-1987 futbol sezonunda Futbol Ligleri ile ilgili bir takım hukuki sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, bir taraftan hukukun idare tarafından korunması

* Bahsi geçen kulüpler arasında İzmir'de oynanan 1. Türkiye Ligi maçındaki şike söylentileri üzerine, BTGM'nün görevlendirdiği Futbol Federasyonu inceleme başlatmıştır. Bunun sonucunda, Kasımpaşalı futbolculardan Erol ve Yılmaz'ın, zamanın Devlet Bakanı Malik Yolaç'a; "danişıklı müsabaka olayını Osman Kaymak isimli bir şahsın tertiplelediği", "bu şahsın maçtan önce Kasımpaşalı birkaç futbolcu (Erol, Adnan, Yılmaz) ve Kasımpaşa Spor Kulübü ile 18.000 TL. karşılığında, Karşıyaka'ya yenilmeleri hususunda anlaşma sağladığı", "müsabakanın istenilen sonuçla bitmesi üzerine de vaadedilen paranın takım arkadaşlarına dağıtılmak üzere takım kaptanı Ahmet Deniz' e verildiği" beyanlarına ulaşılmıştır. Bu delillere dayanarak BTGM Merkez Ceza Kurulu Futbol Müsabaka yönetmeliğine göre her iki takımı da hükmen yenik saymıştır. Fakat Danıştay bu kararı bozmuştur. Zira elde edilen delillerde, Kasımpaşalı futbolcuların (Ali hariç) maçtan sonra para aldıkları sabit olmakla beraber, bu paranın kimin tarafından ve ne maksatla verildiğinin kesin suretle tespit edilemediği, bu sebeple Karşıyaka Spor Kulübü hakkında ceza tayinine yer olmadığı, ayrıca orta hakem Nejat Şener, yan hakemler, Muzaffer Tokathoğlu ve Halit Ege ile Federasyon gözlemcileri Sabri Armağan ve Hadi Kınal'ın soruşturma kurullarına verdiği ifadelerde de "oyun içinde maçın danişıklı bir müsabaka olduğuna dair hiçbir işaretin bulunmadığı, aksine müsabakanın gayet ciddi ve normal cereyan ettiği" anlaşılmıştır. Bu durumda Danıştay, bir futbol müsabakasında şike olayını anlamak ve teknik bakımdan tespit etmek bilgisine ve mevzuatın bu konuda en geniş yetkiye sahip müsabaka hakemi ile Futbol Federasyonunu temsil eden gözlemcilerin raporunu dikkate almadan dava konusu kararın verilmesinde isabet görmediğinden, Karşıyaka-Kasımpaşaspor maçında şike yapıldığı bahsiyle, Futbol Müsabaka Yönetmeliğinin 29. maddesinin (b) bendince her iki takımın yenik sayılmaları yolundaki 18.07.1964 tarih ve 50 sayılı federasyon kararını, 23.03.1966 tarihinde oy çokluğu ile iptal etmiştir(T.C Danıştay 12.Daire,1966).

diğer bir taraftan devletin spor işlerine karışması ve bunu yargı yolu ile çözümlemesi gibi tartışmalı olayların yaşanması Türk Futbolunu derinden yaralamıştır.

Bahsedilen sezon sonunda, Türkiye 1. Liginden düşen, Kocaelispor, Bursaspor, Antalyaspor, Diyarbakırspor ve 3.Ligden Ünyespor Kulüpleri, Anayasanın 125. maddesine dayanarak* Futbol Federasyonunun almış olduğu kararlara karşı idare yargı yoluna başvurmuşlar ve 21.08.1987 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı aldırılmışlardır.

Kocaelispor Kulübü, 31.05.1987 tarihinde Zonguldak'ta oynanan ve 2-1 Bolusporun galibiyeti ile sonuçlanan, Zonguldakspor-Boluspor müsabakasında anlaşma yapıldığı ihbarı ve müsabakayı incelemekle görevli Tahkik Kurulu başkanı Atilla Elmas' ın 02.06.1987 tarihli raporu üzerine yaptırılan tahkikat sonucu Futbol Federasyonunun Zonguldakspor-Boluspor maçının, 2-1 Boluspor galibiyeti ile tesciline ilişkin 24.07.1987 gün ve 14 sayılı kararının ve buna dayalı işlemin iptali ile yürütmenin durdurulması istemi ile Ankara II. İdare Mahkemesine dava açmıştır. Bu davanın açılmasına esas olan üç gerekçe vardır.

Öncelikle, Federasyonun müsabakayı izlemekle görevlendirdiği Tahkik Kurulu Başkanı Atilla Elmas, 02.06.1987 tarihli raporunda bu müsabaka ile ilgili çok geniş bir açıklama yapmak suretiyle, müsabaka sonucunun Boluspor takımı lehine bitmesi için her iki takımın bir düşünce birliği içerisinde olduklarını belirtmiş ve bu konuda bir araştırma açılmasını önermiştir. Bunun üzerine, Futbol Federasyonu, Futbol Müsabaka Yönetmeliğinin Tahkik Kurulu başlıklı 37. maddesine göre bu raporu bir ihbar kabul ederek "şike tahkik kurulu" oluşturması gerekirken, ihbar talebinde bulunan kişiyi basına beyanat verdiği gerekçesiyle görevden almıştır.

İkinci olarak, Ankara II. İdare Mahkemesinin verdiği ara karara (29.07.1987) federasyonca gönderilen belgeler arasında tahkik kurulunun, 29.01.1987 günü Federasyon Başkanlığı teklifi ile olaydan dört ay önce teşkil edildiği anlaşılmıştır. Fakat yönetmeliğin ilgili maddesinde önceden kurulmuş bir "Tahkik Kurulu" amaçlanmamıştır. Bunda amaç, isimleri daha önceden belli olmayan ve tarafsız kişilerce oluşan "Şike Tahkik Kurulunun" etki altında kalmadan karar vermesini sağlamaktır. Dava konusu olayda ise davalı; idare, şike yapıldığı ihbar edilen olayla ilgili bir kurul

* Anayasanın 125. maddesi özetle şöyledir; "İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır... Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya taktir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez. İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verebilir..."(Berk,2000).

teşkil ettirmemiş, ancak olaydan çok önce tespit edilen bir kurul bulunduğunu belirtmiştir.

Bu dava ile ilgili üçüncü ve son gerekçe ise, yönetmeliğin amir hükmü (37.madde) gereğince anılan kurulun beş kişiden meydana gelmesi yasal zorunluluk olduğu halde Zonguldakspor-Boluspor futbol karşılaşmasında, tarafların anlaştığı konusunda yapılan ihbarı sadece üç kişiden oluşan bir kurulun inceleyerek karara bağlamasıdır.

Bütün bu açıklanan nedenlerle Ankara II. İdare Mahkemesi; dava konusu kararın yetkili organ tarafından alınmadığı ve anılan üç kişilik kurulun kararına dayanılarak tescil edilen maç sonucuna göre lig teşkil edilmesi halinde giderilmesi güç zararlar doğacağı sonucuna varmış ve 90 gün süreyle ve teminat aranmaksızın yürütmenin durdurulması ve tebligatın tamamlanmasına, 18.08.1987 günü oy birliği ile karar vermiştir(T.C. Ankara II. İdare Mahkemesi,1987).

Konuyla ilgili aynı sezonda (1986-1987) diğer bir olay da 3. Ligde yer alan Ünyespor ve Sivas Demirspor Kulüpleri arasında yaşanmıştır. Söz konusu olay, Ünye'de oynanan Ünyespor-Sivas Demirspor maçında müsabaka 2-0 Ünyespor'un lehine devam ederken Sivas Demirspor'un sahayı terk etmesiyle meydana gelmiştir. Bunun üzerine Ünyespor Kulübü şampiyonluk için gerekli olan gol averajına ulaşamaması nedeniyle Sivas Demirspor' un kasıtlı olarak sahadan çekildiğini ileri sürerek 2. Lig'e alınmak isteğiyle federasyona itiraz etmiştir. Fakat, Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu bu itirazı, 13-14/6.1987 gün ve 12 sayılı kararla reddetmiştir. Bu karar neticesinde Ünyespor Kulübü de anılan kararın iptali ve yürütmenin durdurulması için Ankara II. İdare Mahkemesine dava açmıştır.

Mahkeme kayıtlarında; "7. 6. 1987 günü Ünye' de oynanan Ünyespor - Sivas Demirspor müsabakasında, Ünyespor 2-0 önde iken, maçın 60. dakikasında, Sivas Demirspor' un can güvenliği gerekçesi ile sahayı terk ettiği, bunun üzerine Ünyespor Kulübü'nün Futbol Federasyonuna çektiği, 7.6.1987 tarihli telgraf ve 8.6.1987 günlü dilekçede Ünyespor - Sivas Demirspor müsabakasında açık bir şike olduğu ve Sivas Demirspor'un kasıtlı olarak sahayı terk ettiği ihbar ve şikayet edildiği halde, konunun sadece hakem ve gözlemci raporları incelenmek suretiyle Futbol Federasyonu Yönetim Kurulu'nca karara bağlandığı" ifade edilmektedir.

Diğer yandan İdare Mahkeme'ce; müsabaka raporlarında güvenliğin çok iyi olduğu ve hiçbir olayın bulunmadığı, dolayısıyla ilgili iddiaların Sivas Demirspor'un sahadan çekilmesinde can güvenliği açısından bir sorun teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca mahkeme, Federasyon'un Ünyespor Kulübü'nün delil göstererek yapmış olduğu ihbar ve şikayetleri dikkate almayarak müsabaka ile ilgili Şike Tahkik Kurulu oluşturulmasını da mevzuata.* uygun görmemiştir. Netice olarak Ankara II. İdare Mahkemesi, dava konusu işlemin açıkça hukuka aykırı bulmuş ve uygulanması halinde telafisi güç zararların doğacağı sonucuna varmıştır. O nedenle mahkeme 18. 08. 1987 tarihinde yürütmenin 90 gün süreyle ve teminat aranmaksızın durdurulmasına karar vermiştir(T.C. II.Ankara İdare Mahkemesi, 1987). Aynı şekilde 1. Futbol Liginden düşen Bursaspor' da, Federasyon'un Kocaelispor lehine verdiği kararlara dayanarak Ankara II. İdare Mahkemesine başvurmuş ve aynı mahkeme Kocaelispor adına vermiş olduğu gerekçeyle 24. 08. 1987 tarihinde 90 günlük yürütmeyi durdurma kararı almıştır

Bütün bu olaylar sonrasında Bakanlık ve üst düzey yöneticiler toplanarak futbol liglerinde yaşanan hadiseleri görüşmeye başlar ve idari kararların uygulanmasını kararlaştırırlar. Bunun üzerine Futbol Federasyonu'na kararların uygulanması isteği iletilmiş, ancak Federasyon Kurulu uluslararası kurallara göre bu kararların uygulanamayacağını belirterek görevinden çekilmiştir.

Sonuç olarak boşalan Futbol Federasyonu Başkanlığına Halim Çorbali'nın getirilmesiyle, 24.8.1987 tarihinde yapılan ilk toplantıda, 18 takımlı 1.Lige, Kocaelispor ve Bursaspor'un alınması ile 1. Türkiye Futbol Liginin 20 takımlı olacağı ve Ünyespor'un da 2. Lige dahil edileceği 25.08.1987 tarihinde karara bağlanmıştır (Kozanoğlu,1990).

Yine Balıkesirspor Gençlik Kulübü, 03.05.1970 tarihinde Tarsus' ta oynanan Tarsus İdmanyurdu-Boluspor İkinci Türkiye Ligi futbol müsabakasının 2-0 Boluspor'un galibiyeti ile sonuçlanması üzerine, bu müsabakada şike yapıldığı iddiası ile Futbol Federasyonuna başvurmuştur. Daha sonra futbol Federasyonu bu konu ile ilgili bir inceleme başlatmıştır. Olayda Genel Müdürlük müfettişi tarafından yerinde yapılan incelemede;

* Tahkik Kurulu, 37. Madde: "Şike yapan (anlaşma yapan) takımlar ister müsabakadan önce isterse müsabakadan sonra delillerle ortaya çıkarılsa tarafların hakkında futbol müsabaka yönetmeliğinin 29/2. bendinin 'f' fıkrasına göre karar verilir.

- Eski Bolu belediye başkanlarından Necip Varlık'ın Boluspor adına Tarsuslu futbolculara toplam 120.000 TL. verdiği iddiasının doğru olmadığı,

-Parayı Necip Varlık' tan alıp futbolculara dağıtmak üzere bir başka şahsa verdiği iddia edilen aslen Bolulu Kemal Akkuş isimindeki şahsın da gerçekte bu aracılığı yapmadığı ve hatta Necip Varlık' ı tanımadığı,

-Para aldığı ileri sürülen dört futbolcudan ikisinin para almadıkları, sadece ihbarı yapan Kamil Akdağcık ile Yaşar Turan' ın maçtan sonra para aldıklarını kabul ettiği, ancak bu paranın ne için ve kimin tarafından verildiğinin anlaşılmadığı ve nihayet Kamil Akdağcık isimli şahsın yaşantı ve ilişkileri itibarıyla, yaptığı ihbarın doğruluğuna inanmanın güç olduğu, sonucuna ulaşmıştır. Bunun üzerine Federasyon Balıkesirspor Gençlik Kulübü'nün iddiasını yerinde görmeyerek, müsabakanın bu sonuç üzerinden tesciline 1/3-2.0/10597 sayılı karar ile 30.06.1970 günü karar vermiştir.

Bu karar sonrasında kulüp, söz konusu kararın iptali için Danıştay 12. Daire' ye başvurmuştur. Danıştay 12. Daire'nin yaptığı inceleme sonucunda, Genel Müdürlüğün, işin yerinde inceleme yapılması için Tarsus' a müfettiş gönderdiği ve neticede müfettişin düzenlediği rapor ile müsabaka hakeminin raporu incelenerek olayda " müsabakanın sonucu üzerinden önceden anlaşma bulunmadığı kanaatine varılıp, müsabakanın 2-0 lık sonuç üzerinden tescil edilmesi kanaatbaşı bulunmuştur. Sonuç olarak iptali istenilen 30.06.1970 gün ve 1/3-2-0/10597 sayılı Futbol Federasyonu kararının uygun bulunduğuna 11.09.1971 tarihinde oybirliği ile karar verilmiştir"(T.C. Danıştay 12.Daire,1971).

Bu tür şikeyle ilgili olaylar yalnız profesyonel futbolda değil, aynı zamanda amatör futbol liglerinde de yaşanmaktadır. Gerçekten amatör müsabakalarda zaman zaman küme düşme veya şampiyonluk mücadelesi veren takımlar arasında çok farklı skorlar göze çarpmaktadır. Ancak bu müsabakalar diğerleri kadar medyatik olmadığından yeteri kadar ses getirmemekte dolayısıyla da fazla gündeme gelmemektedir.

Mahalli Liglerde cereyan eden şike hadiselerinin varlığını ortaya koyan ve hatta mahkemelere kadar intikal eden çok önemli bir örnek vardır. Bu olay, Aydın Bölgesi 1. Amatör Küme futbol şampiyonunu tayin edecek Kuşadası Gençlik Spor Kulübü ile Bozdoğan Gençlikspor Kulüpleri arasında yaşanmıştır. 13.02.1972 günü oynanan ve 20-0 Kuşadası Gençlikspor Kulübünün galibiyeti ile sonuçlanan bu müsabakada

Federasyon, ma öncesi anlaşıldığı gerekçesiyle her iki takımın da hükmen yenik sayılmasına ve Türkiye Amatör Futbol Msabakalarına yukarıdaki sonuçtan etkilenerek ikinci olan Skespor'un katılmasına karar vermiştir. Bunun zerine Kuşadası Gençlik Spor Kulübü işlemin iptali talebiyle Danıştay 12. Daire' ye başvurmuştur.

Danıştay 12. Daire, saha müşahit tahkim heyeti raporları ile Bozdoğan ve Kuşadası Gençlik Spor kulüplerine mensup  futbolcunun ifadesine göre, maçın şike olduğu ve üç ma evveline kadar şampiyonlukta iddialı olan bir takımın 20-0 mağlup olmasına imkan olamayacağı sonucuna vardığından her iki takımın hükmen yenik sayılmasında futbol müsabaka yönetmeliğinin 29/b* maddesine bir aykırılık görmemiş ve dava 14.11.1972 günü oybirliği ile Danıştay tarafından reddedilmiştir(T.C.Danıştay 12.Daire,1972).

* "Bir müsabakayı, sonucu üzerinde önceden anlaşarak yaptıklarına Futbol Federasyonu tarafından kanaat getirilmiş olmak" halini hükümle yenik saymayı gerektiren sebeplerdendir"(T.C. Danıştay,12.Daire, Esas No:1970/4625, Karar No: 1971/1844)

III. MATERYAL METOD

Bu çalışmanın evrenini Türkiye'deki dört ayrı profesyonel futbol liginde yer alan toplam 155 takımda oynayan 4922 futbolcu, örneklemini ise random usulüyle seçilmiş 42(%27) takım(Bkz.Ek.2) ve bunlarda oynayan 824(%16.7) futbolcu oluşturmaktadır (2002-2003 sezonu). Evrene göre örneklem grubunun dağılımı aşağıdaki gibidir.

	Süper Lig	II. Lig A	II. Lig B	III. Lig	Toplam
Evren:	636	507	1875	1904	4922
Örneklem:	95	236	295	198	824
Oran(%):	14.9	46.5	15.7	10.4	16.7

Çalışmanın veri toplama metod ve aracı olarak anket tekniği kullanılmış ve anketler oyunculara; yönetici, teknik direktör ve takım kaptanları vasıtasıyla elden ulaştırılmıştır. Deneklere uygulanan anket formu, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek üzere anket yöntemi ile elde edilen veriler yalnızca Türkiye Profesyonel Lig Kategorilerinde futbol oynayan profesyonel futbolculardan elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu, önce benzer araştırma örneklerinden yararlanılarak taslak form haline getirilmiş daha sonra anketin geçerliliği ve konuya uygunluğu, her sorunun konu ile ilişkisi, kapsamı ve soruların açık ve anlaşılır olması yönünden uzmanlara tetkik ettirilmiştir. Anket formu deneklere sunulmadan önce, Türkiye I. Süper Profesyonel Futbol Liginde mücadele eden Samsunspor'lu futbolcular üzerinde bir pilot çalışma yapmak suretiyle, soruların amaca uygunluğu kontrol edilerek anket üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu şekilde güvenilirliği sağlanan anket formu deneklere sunum için uygun hale getirilmiştir.

Araştırmada, dört ayrı Türkiye Profesyonel Liglerinde mücadele eden takımların %27 sine, bu takımlarda oynayan futbolcuların ise % 16.7'sine ulaşılmıştır. Futbolcu örnekleminin takım sayısına nispeten daha az temsil edilmesinin sebebi, çalışmada fazla oyuncudan ziyade, tecrübe ve birikim açısından daha üst seviyede olan futbolculara ulaşılmak istenmesidir. Böylece takımlarında sürekliliği olan oyuncuların anketi

cevaplama sağlanmıştır. Bu yzden sz konusu anket genellikle mrsabaka nncesi, 18 kişilik takım kadrosunda bulunan oyunculara uygulanmıştır.

Bttn bu anketlerin ortaya koyduğu veriler MINITAB istatistik proramında (Ryan F., Joiner L., Ryan A.,1985) değerlendirilerek yorumlanmaya hazır hale getirilmiştir

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde; bttn ozellikler iwin, "tanımlayıcı istatistik"; oranlarla ilgili karşılaştırmalarda "Z istatistiği"; ozellikler arasındaki ilişkilerde de "x²" testi kullanıldı.

IV. BULGULAR

Futbolda şike konulu bu araştırmanın bulguları, anket yoluyla elde edilen bilgilerin tablo ve grafiklere dönüştürülmesi ile verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bilgilerin açıklaması, tam anlaşılır olması için tabloların hemen altında yapılmıştır. Söz konusu tabloların bazıları tanımlayıcı bilgileri bazıları ise istatistiki anlamlılıkları göstermektedir. Buna göre araştırmanın bulguları aşağıda verilen tablo ve açıklamalardan ibarettir.

Tablo 1. Futbolcuların Lig Seviyelerine Göre Dağılımı

Sayı ve Yüzde	Lig				Toplam
	Süper Lig	2. Lig A	2. Lig B	3. Lig	
N	95	236	295	198	824
%	11.5	28.6	35.8	24	100

Araştırmaya katılan deneklerin toplamı 824 kişidir. Bu profesyonel futbolcuların liglere göre dağılımları Tablo 1' de görülmektedir.

Tablo 2. Futbolcuların Profesyonel Yaşlarına Göre Dağılımı

Sayı ve Yüzde	Süre (Yıl)						Toplam
	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11+	
N	147	186	162	146	101	82	824
%	17.8	22.6	19.7	17.7	12.3	9.9	100

Tablo 2, deneklerin profesyonel futbol oynama sürelerine göre dağılımlarını vermektedir. Buna göre, oynama süreleri bakımından en çok yığılma 3-4 (%22.6) ve 5-6 (%19.7) yıl kategorisinde toplanmaktadır.

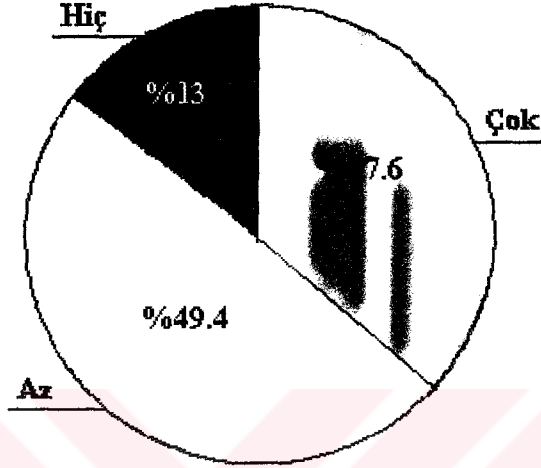
Tablo 3. Futbolcuların Oynadıkları Takım Sayısına Göre Dağılımı

Sayı ve Yüzde	Takım Sayısı				Toplam
	1-2	3-4	5-6	7+	
N	307	276	144	97	824
%	37.3	33.5	17.5	11.8	100

Deneklerin oynadıkları takım sayısına göre dağılımları en çok 1-2 (%37.3) ve 3-4(%33.5) takımda oynama biçiminde ortaya çıkmıştır. 5-6 ve daha fazla takımda oynayanların oranı ise sırasıyla; %17.5 ve %11.8 dir(Tablo 3).

Tablo 4. Futbolcuların Basında Yer Alan Şike İddialara Katılma Durumu

Seçenekler	N	%
Çok	303	37.6
Az	399	49.4
Hiç Katılmıyorum	105	13
Toplam	807	100

Grafik 1. Futbolcuların Basında Yer Alan Şike İddialara Katılma Durumu Grafiği

Tablo 4 ve Grafik 1, deneklerin basında yer alan futbol konulu şike iddiaları hakkındaki görüşlerinin frekans ve yüzdelerini yansıtmaktadır. Burada, futbolcuların bu tür haberlere hiç katılmama oranı %13 iken az ya da çok katılma oranı toplam %87'ye ulaşmaktadır.

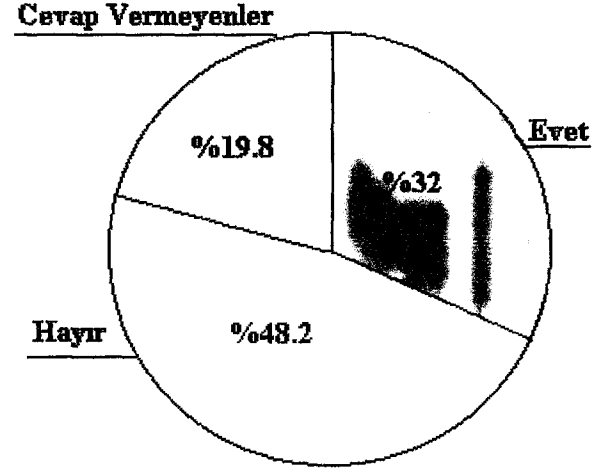
Tablo 5. Futbolcuların Basında Yer Alan Şike İddialarına Katılma "Anlamlılık" Düzeyleri

Seçenekler	Çok Katılıyorum(%37.6)	Hiç Katılmıyorum(%13)
Az Katılıyorum (%49.4)	(p=0.001)	(p=0.001)
Çok Katılıyorum (%37.6)	-	(p=0.001)

Futbolcuların medyada yer alan şike konulu iddialara katılma biçimleri arasındaki anlamlıklar Tablo 5' de sunulmaktadır. Görüldüğü gibi, deneklerin konu ile ilgili haberlere katılma oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$).

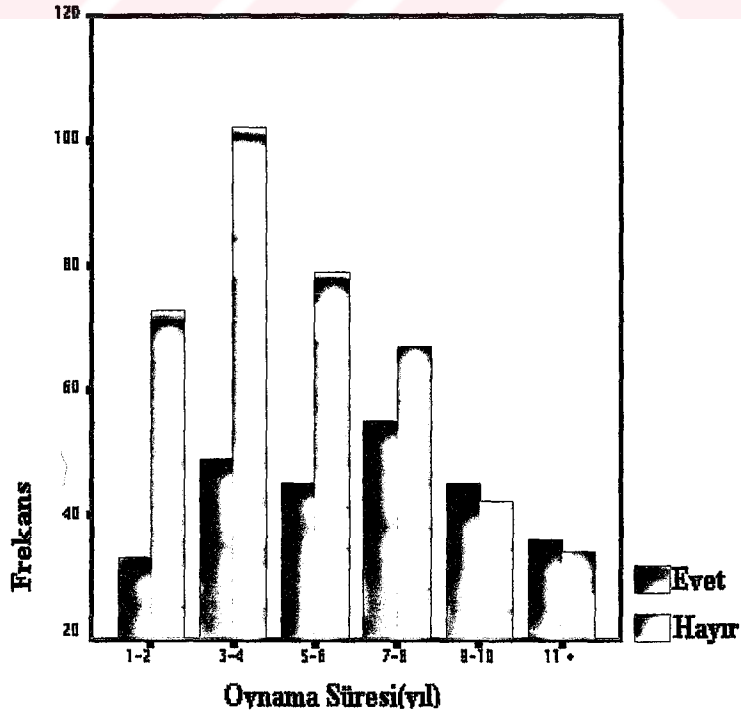
A. Ligde Kalma Mücadelesindeki Teşvik Pirimi İle İlgili Bulgular

Grafik 2. Futbolcu Cevaplarının Genel Görünümü

Grafik 2’de, deneklerin profesyonel futbolculuk yaşamında “oynadığı takımın, ligden düşme tehlikesi yaşadığı bir dönemde, rakipleri ile oynayan takımlara teşvik pirim teklifi” ile ilgili soruya verdikleri cevaplarının, seçeneklere göre dağılımı görülmektedir. Futbolcuların %32’ sine göre, bu gibi durumlarda takımları rakipleri ile oynayan takımlara teşvik pirimi vermektedir. Diğer yandan deneklerin %19.8’ i, bu konu ile ilgili soruyu işaretlemek istememişlerdir.

Grafik 3. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Grafik 3’de, değişik oynama süresindeki futbolcuların, ligden düşme tehlikesi yaşadıkları sezonlarda, takımlarının diğer takımlara teşvik pirimi teklif etmesi ile ilgili soruya verdikleri cevaplar arasındaki farklılık, sütun grafiği ile verilmektedir. Burada, 1-6 yıllık futbolcuların cevapları arasındaki farklılığın, sonraki yıllara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyleri

Seçenekler		Süre(Yıl)						Toplam	
		1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +		
Evet	f	33	49	45	55	45	37	264	
	%	22.4	26.3	27.7	37.6	44.5	45.1	32	
Hayır	f	73	102	79	67	42	34	397	
	%	49.6	54.8	48.7	45.9	41.6	41.5	48.2	
p		0.001	0.001	0.001	0.153	0.670	0.636	0.001	
Cevap Vermeyenler	f	41	35	38	24	14	11	163	
	%	27.9	18.8	23.4	16.4	13.8	13.4	19.8	
Toplam		f	147	186	162	146	101	82	824

Tablo 6’den anlaşılacağı gibi, deneklerin futbol oynama süresi arttıkça; “evet”yanıtlarında bir yükseliş, “hayır” yanıtlarında ise nispetten bir düşüş gözlenmektedir. Bunun yanında, 1-6 yıllık futbolcuların söz konusu soruya “cevap vermeme” oranı oldukça yüksektir. Diğer taraftan 1-6 yıllık futbolcuların bu konudaki cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken($p<0.05$), 7 ve daha uzun süredir futbol oynayan deneklerin cevapları arasında ise anlamlı fark yoktur($p>0.05$).

Tablo 7. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlılık Durumu

Süre(Yıl) %	3-4 (%26.3)	5-6 (%27.7)	7-8 (%37.6)	9-10 (%44.5)	11+ (%45.1)
1-2 (%22.4)	($p=0.409$)	($p=0.279$)	($p=0.004$)	($p=0.001$)	($p=0.001$)
3-4 (%26.3)	-	($p=0.764$)	($p=0.028$)	($p=0.002$)	($p=0.003$)
5-6 (%27.7)	-	-	($p=0.064$)	($p=0.006$)	($p=0.008$)
7-8 (%37.6)	-	-	-	($p=0.280$)	($p=0.273$)
9-10 (%44.5)	-	-	-	-	($p=0.939$)

Tablo 7, küme düşme tehlikesindeki takımlarda yer alan deneklerin, profesyonel deneyim farklılıklarına göre, takımlarının teşvik pirimi verme durumu arasındaki anlamlılığı göstermektedir. Burada teşvik pirimi verme hususunda deneklerin verdiği “evet” cevapları bakımından; 7 ve üzeri yıl deneyimi olanlarla, 1-4 yıllık oyuncular, 9

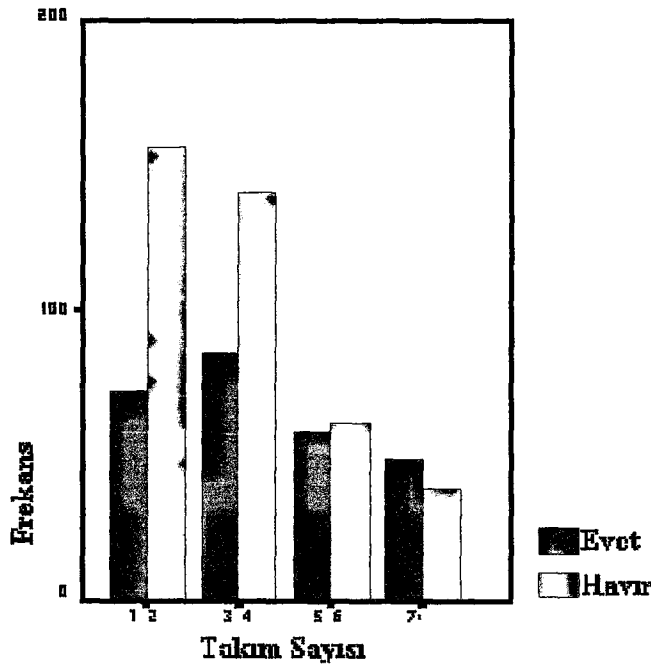
ve 11 yıl üzeri deneyimi olanlarla da 5-6 senelik futbolcular arasında anlamlılık vardır($p<0.05$).

Tablo 8. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların, “CevapVermeme” Oranları Bakımından Anlamlılık Durumu

Süre(Yıl) (%)	3-4 (%18.8)	5-6 (%23.4)	7-8 (%16.4)	9-10 (%13.8)	11+ (%13.4)
1-2 (%27.9)	($p=0.052$)	($p=0.373$)	($p=0.017$)	($p=0.005$)	($p=0.006$)
3-4 (%18.8)	-	($p=0.291$)	($p=0.571$)	($p=0.268$)	($p=0.253$)
5-6 (%23.4)	-	-	($p=0.121$)	($p=0.045$)	($p=0.046$)
7-8 (%16.4)	-	-	-	($p=0.576$)	($p=0.533$)
9-10 (%13.8)	-	-	-	-	($p=0.930$)

Küme düşme tehlikesi yaşayan takımlarının, teşvik pirimi teklifleri yapması ile ilgili konuda “cevap vermek” istemeyen, çeşitli futbol oynama sürelerindeki denekler arasındaki farklılıklar Tablo 8’de verilmektedir. İlgili soruyu “cevaplamama” bakımından; 1-2 yıllık futbolcular ile 7-11 ve üzeri yıldır futbol oynayanlar, 5-6 yıllık futbolcularla da 9-11 ve üzeri yıldır futbol oynayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır($p<0.05$).

Grafik 4. Farklı Sayıda Takımda Oynanan Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Değişik sayıda takımlarda oynamış futbolcuların, ligden düşme tehlikesi yaşadıkları sezonlarda, takımlarının diğer takımlara teşvik primi teklif etmesi ile ilgili soruya verdikleri yanıtlar arasındaki farklılık, sütün grafiği ile verilmektedir(Grafik 4). Burada, 5-7 ve daha çok takım değiştirmiş futbolcuların söz konusu cevapları arasındaki farkın çok az olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam	
		1-2	3-4	5-6	7+		
Evet	f	72	84	58	50	264	
	%	23.5	30.4	40.3	51.5	32	
Hayır	f	156	141	62	38	397	
	%	50.8	51.1	43	39.2	48.2	
P		0.001	0.001	0.632	0.081	0.001	
Cevap Vermeyenler	f	78	51	25	9	163	
	%	25.4	18.5	17.4	9.3	19.8	
Toplam		f	307	276	144	97	824

Tablo 9, Oyuncuların yer aldıkları takım sayısına göre küme düşme tehlikesi yaşanan sezonda oynadıkları takımların, diğer takımlara teşvik primi teklif etmesi hususundaki görüşlerini yansıtmaktadır. Burada, oynanan takım sayısı arttıkça söz konusu olay hakkında “evet” cevabı veren futbolcuların oranında belirgin bir artış gözlenirken, tam aksine, “hayır” ve “cevap vermeyenlerin” oranlarında nispetten bir düşüş göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra, 5 ve üzeri takımda bulunmuş deneklerin cevapları arasında(evet-hayır) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0.05$). Fakat, 1-4 takımda oynamış deneklerin cevaplarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0.05$).

Tablo 10. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlılık Durumu

Takım Sayısı (%)	3-4 (%30.4)	5-6 (%40.3)	7+ (%51.5)
1-2 (%23.5)	($p=0.058$)	($p=0.001$)	($p=0.001$)
3-4 (%30.4)	-	($p=0.046$)	($p=0.001$)
5-6 (%40.3)	-	-	($p=0.084$)

Ligden düşme tehlikesi yaşayan takımları tarafından, teşvik primi teklifi hususunda, değişik sayıda takımda bulunmuş deneklerin, “evet” cevapları açısından

farklılıkları Tablo10 da verilmektedir. Bu durumda, 5-7 ve üzeri sayıda takımda oynamış denekler ile 1-4 takımda oynamış denekler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır($p<0.05$).

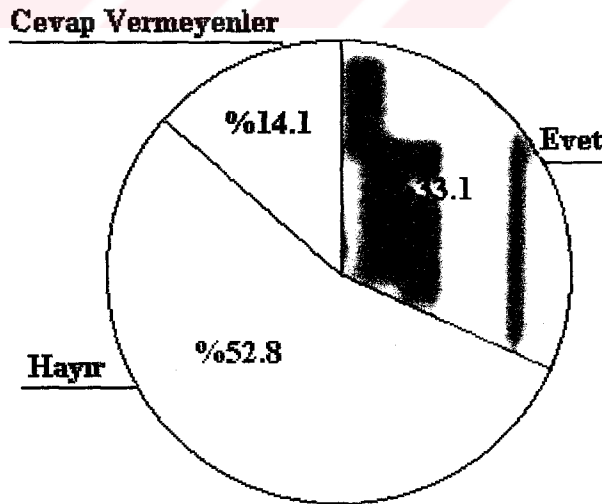
Tablo 11. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların “Cevap Vermeme” Oranları Bakımından Anlamlılık Durumu

Takım Sayısı (%)	3-4 (%18.5)	5-6 (%17.4)	7+ (%9.3)
1-2 (%25.4)	($p=0.042$)	($p=0.045$)	($p=0.001$)
3-4 (%18.5)	-	($p=0.776$)	($p=0.014$)
5-6 (%17.4)	-	-	($p=0.061$)

Tablo 11, Küme düşme tehlikesi yaşayan takımlarının teşvik primi teklifi konusunda, “cevap vermek” istemeyen çeşitli sayıda takımda bulunmuş denekler arasındaki farklılıkları göstermektedir. Buna göre; 1-2 takımda oynamış futbolcular ile 3 ve daha fazla takımda oynamış futbolcular, 3-4 takımda oynamışlarla da 7 ve üzeri sayıda takımda futbol oynamışlar arasında istatistiksel olarak fark vardır($p<0.05$).

B. Şampiyonluk Mücadelesindeki Teşvik Primi İle İlgili Bulgular

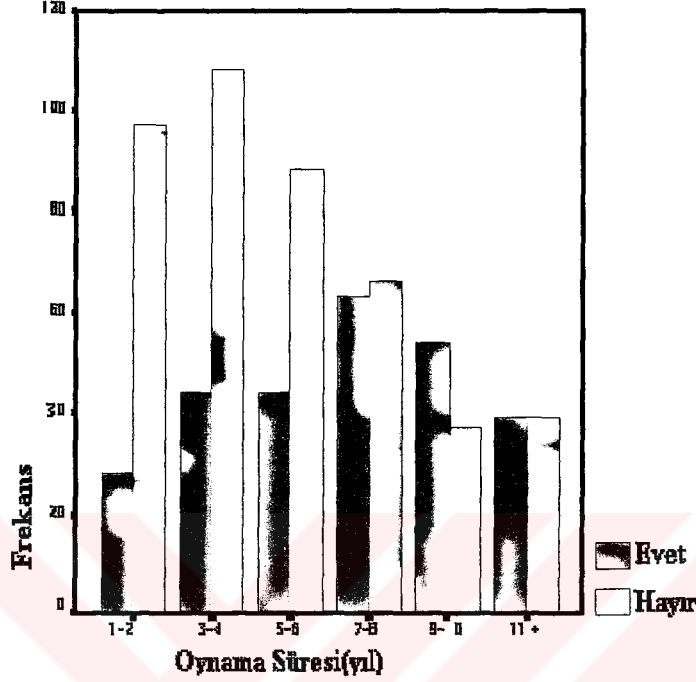
Grafik 5. Futbolcu Cevaplarının Genel Görünümü

Grafik 5’ de, deneklerin profesyonel futbol oynadığı bütün yıllar dikkate alındığında, şampiyonluk mücadelesi yaptıkları sezonlarda, takımlarının aynı yarıştaki rakiplerinin oynayacağı takımlara teşvik primi teklifiyle ilgili soruya verdikleri cevapların oranı verilmektedir. “Evet”(33.1) yanıtı verenler ile, cevap

vermeyen(%14.1) deneklerin toplam oranı %47.2; teklif pirimi verilmediğini ifade eden deneklerin oranının ise, %52.8 nispetinde olduğu tablodan da görülmektedir.

Grafik 6. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı oynama sürelerindeki futbolculara göre, şampiyonluk mücadelesi yapan takımlarının teşvik şikesi yapma durumları sütün garfiği ile verilmiştir(Grafik 6). Sporcuların “hayır” ve “evet” cevapları arasındaki aralık; 1-6 yıllık oyunculara daha açık iken 7 ve üzeri yıldır futbol oynayan deneklerde bu fark daha azdır.

Tablo 12. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyleri

Seçenekler		Süre(Yıl)						Toplam	
		1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +		
Evet	f	28	44	44	63	54	40	273	
	%	19	23.6	27.2	43.1	53.4	48.8	33.1	
Hayır	f	97	108	88	66	37	39	435	
	%	66	58	54.3	45.2	36.6	47.6	52.8	
p		0.001	0.001	0.001	0.724	0.015	0.876	0.001	
Cevap Vermeyenler	f	22	34	30	17	10	3	116	
	%	14.9	18.3	18.5	11.6	9.9	3.7	14.1	
Toplam		f	147	186	162	146	101	82	824

Şampiyonluk mücadelesi veren takımlarda yer alan deneklerin kendi takımlarının rakiplerinden puan alması için diğer takımlara teşvik pirimi teklif etme hususu, deneklerin oynama sürelerine göre Tablo 12’ de verilmiştir. Burada,

“evet”yanıtları açısından ; 1-2 yıllık futbolculardan, 9-10 yıllık deneyimi olan futbolculara doğru nispeten bir yükseliş, “hayır” yanıtları açısından ise ; aynı yıllar arasında tam tersi bir düşüş görülmektedir. Buna ilaveten, 1-6 senedir futbol oynayan deneklerin, söz konusu soruyu cevaplamama oranlarının, diğerlerinden belirgin bir biçimde yüksektir. Diğer yandan, değişik oynama sürelerindeki futbolcuların ilgili soruya verdikleri yanıtlar arasındaki anlamlılığa göz atıldığında ; 1-6 ve 9-10 yıldır futbol oynayan deneklerin cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır($p<0.05$). 7-8, 11 ve daha üzeri senedir futbol oynayan deneklerin bu konudaki cevapları arasında ise anlamlı bir farka rastlanmamaktadır($p>0.05$).

Tablo 13.Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlık Durumu

Süre(Yıl) (%)	3-4 (%23.6)	5-6 (%27.2)	7-8 (%43.1)	9-10 (%53.4)	11 + (%48.8)
1-2 (%19)	(p=0.305)	(p=0.089)	(p=0.001)	(p=0.00)	(p=0.001)
3-4 (%23.6)	-	(p=0.454)	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)
5-6 (%27.2)	-	-	(p=0.003)	(p=0.001)	(p=0.001)
7-8 (%43.1)	-	-	-	(p=0.109)	(p=0.413)
9-10 (%53.4)	-	-	-	-	(p=0.528)

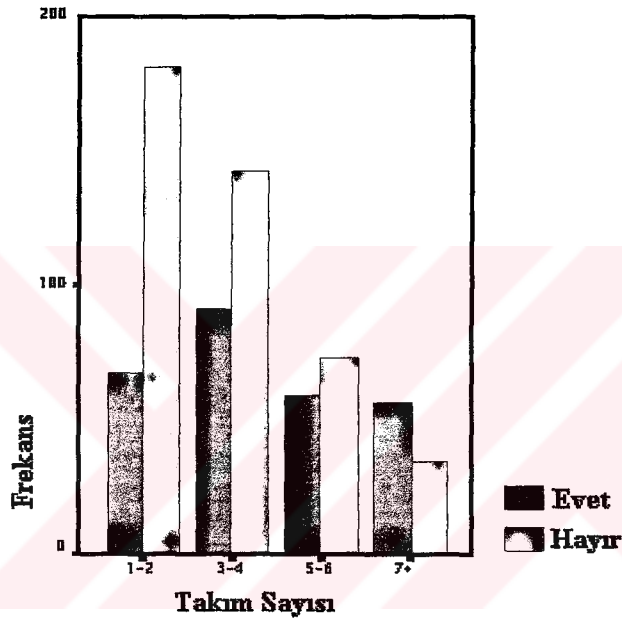
Tablo 13’ de, değişik futbol oynama sürelerindeki deneklerin, söz konusu soruyu “evet” biçiminde yanıtlama oranları arasındaki farklılık verilmektedir. Burada, 7 ve üzeri yıl oyunculuk deneyimi olan futbolcular ile 1-6 yıllık deneyimi olan futbolcular arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır($p<0.05$).

Tablo 14. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların “Cevap Vermeme” Oranları Bakımından Anlamlık Durumu

Süre(Yıl) (%)	3-4 (%18.3)	5-6 (%18.5)	7-8 (%11.6)	9-10 (%9.9)	11 + (%3.7)
1-2 (%14.9)	(p=0.417)	(p=0.402)	(p=0.402)	(p=0.226)	(p=0.002)
3-4 (%18.3)	-	(p=0.954)	(p=0.087)	(p=0.041)	(p=0.001)
5-6 (%18.5)	-	-	(p=0.089)	(p=0.043)	(p=0.001)
7-8 (%11.6)	-	-	-	(p=0.662)	(p=0.018)
9-10 (%9.9)	-	-	-	-	(p=0.085)

Tablo 14, takımlarının “teşvik” primi verip vermemesi ile ilgili soruya cevap vermek istemeyen değişik süreler profesyonel deneyime sahip futbolcular arasındaki farklılığı göstermektedir. Tabloda özellikle dikkati çeken durum, 11 ve daha uzun yıl futbol oynayan deneklerin, diğerlerinden farklı olarak($p<0.05$), en az oranda söz konusu soruyu cevapsız bırakmalarıdır. Bununla birlikte, 3-6 yıllık deneyimi olan futbolcuların “cevaplamama” oranı ile 9-11 yıllık deneyimi olan futbolcuların bu oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır($p<0.05$)

Grafik 7. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı sayıda takımlarda oynamış futbolcuların, şampiyonluk mücadelesi veren takımlarının, şike olaylarının içinde yer alma durumları Grafik 17’ de verilmektedir. 1-4 takımda oynamış sporcuların bu konudaki “hayır” ve “evet” cevapları arasındaki farkın, 5 ve üzeri sayıda takımda bulunmuş sporculardan daha çok olduğu görülmektedir.

Tablo 15. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyleri

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam	
		1-2	3-4	5-6	7+		
Evet	f	67	91	59	56	273	
	%	21.8	33	41	57.7	33.1	
Hayır	f	182	143	74	36	435	
	%	59.3	51.8	51.4	37.1	52.8	
p		0.001	0.001	0.075	0.003	0.001	
Cevap Vermeyenler	f	58	42	11	5	116	
	%	18.9	15.2	7.6	5.2	14.1	
Toplam		f	307	276	144	97	824

Farklı sayıda takımda oynamış futbolcuların, şampiyonluk mücadelesi yapılan bir sezonda, takımlarının “rakipleriyle oynayacak takımlara teşvik pirimi teklif etmeleri” ile ilgili soruya verdikleri cevaplar ve bu cevaplar arasındaki anlamlık durumu Tablo 15’ de verilmiştir. Buna göre; oynanan takım sayısı arttıkça, “evet” oranında belirgin bir yükseliş, “hayır” yanıtlarında ise düşüş dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, deneklerin oynadıkları takım sayısı arttıkça “cevaplamama” oranları da azalmaktadır. Bu konuda; 1-4 takımda oynamış deneklerin ve 7 ve daha çok takımda oynamış deneklerin cevapları arasında istatistiksel seviyede anlamlı fark bulunurken ($p<0.05$), 5-6 takım değiştirmiş deneklerin cevapları arasında ise anlamlı bir fark yoktur($p>0.05$).

Tablo 16. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlık Durumu

Takım Sayısı (%)	3-4 (%33)	5-6 (%41)	7+ (%57.7)
1-2 (%21.8)	($p=0.002$)	($p=0.001$)	($p=0.001$)
3-4 (%33)	-	($p=0.108$)	($p=0.001$)
5-6 (%41)		-	($p=0.010$)

Şampiyonluk mücadelesi yapan takımlarının, teşvik pirimi kullandığını belirten futbolcular arasındaki farklılık Tablo’ 16’ da verilmektedir. 3 ve üzeri sayıda takım değiştirmiş deneklerden, söz konusu eylemin takımları tarafından yapıldığını söyleme oranı, 1-2 takımda oynamışlardan; ayrıca 7 ve üzeri sayıda takımda forma giymiş denekler de 3-6 takımda oynamış olanlardan istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksektir($p<0.05$).

Tablo 17. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların “Cevap Vermeme” Oranları Bakımından Anlamlılık Durumu

Takım Sayısı (%)	3-4 (%15.2)	5-6 (%7.6)	7+ (%5.2)
1-2 (%18.9)	($p=0.237$)	($p=0.001$)	($p=0.001$)
3-4 (%15.2)	-	($p=0.014$)	($p=0.001$)
5-6 (%7.6)		-	($p=0.431$)

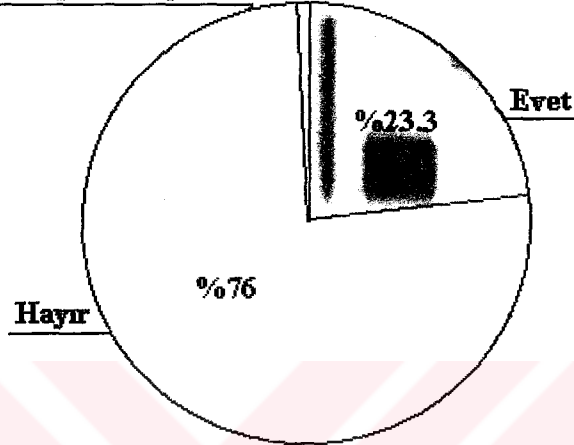
Şampiyonluk yarışı içinde bulunan takımlarının teşvik pirimleri dağıtması ile ilgili soruya, deneklerin oynadıkları takım sayısına göre cevap vermeme oranları

arasındaki anlamlılık durumu Tablo 17’de görülmektedir. 1-4 takımında bulunan ve söz konusu soruya “cevap vermek istemeyen” deneklerin oranı, 5-7 ve daha fazla takımında bulunmuş deneklerin oranından istatistiksel olarak daha yüksektir($p<0.05$).

C. Ligde Kalma Mücadelesindeki Şike(Danışıklı Maç) İle İlgili Bulgular

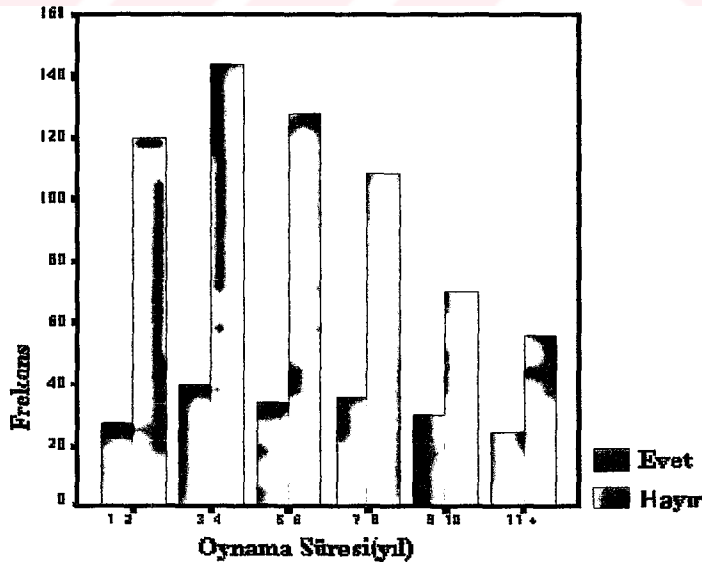
Grafik 8. Futbolcu Cevaplarının Genel Görünümü

Cevap Vermeyenler %0.7

Küme düşme tehlikesi yaşayan takımlarda bulunan sporcuların, takımlarının rakiplerine şike teklifi yapma durumu hakkındaki cevapları Grafik 8’de görülmektedir. Bu konuda futbolcuların %76’sı “hayır”, %23.3’ü ise “evet” yönünde cevap vermektedirler.

Grafik 9. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı oynama sürelerindeki futbolcuların, takımlarının şike olaylarının içinde yer alma durumları sütün garfiği ile verilmiştir(Grafik 9). “Hayır” ve “evet” cevapları

arasındaki fark 1-6 yıllık oyuncularada daha açık iken 7 ve üzeri yıldır futbol oynayan deneklerde bu aralık daha azdır.

Tablo 18. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyleri

Seçenekler		Süre(Yıl)						Toplam
		1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +	
Evet	f	27	40	34	36	30	25	192
	%	18.4	21.7	21	25	30	30.1	23.5
Hayır	f	120	144	128	108	70	56	626
	%	81.6	78.3	79	75	70	70	76.5
p		0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Toplam	f	147	184	162	144	100	81	818

Tablo 18’de, ligden düşme tehlikesi yaşanan sezonlarda, takımlarının rakip takımlara şike teklifi yapması hususunda, farklı oynama sürelerindeki futbolcuların cevapların dağılımı ve anlamlılıkları verilmektedir. Burada görüldüğü gibi, futbol oynama süresi ile birlikte “evet” yanıtı veren deneklerin oranında nispeten de olsa bir artış, “hayır” yanıtı verenlerin oranında ise bir düşüş izlenmektedir. Öte yandan, genel olarak ligdeki söz konusu pozisyonda ve bütün oynama süresindeki deneklerin, oynadığı takımların rakiplerine şike teklifinde bulunmadığı (hayır) yönündeki cevapları istatistiksel olarak anlamlıdır($p<0.05$).

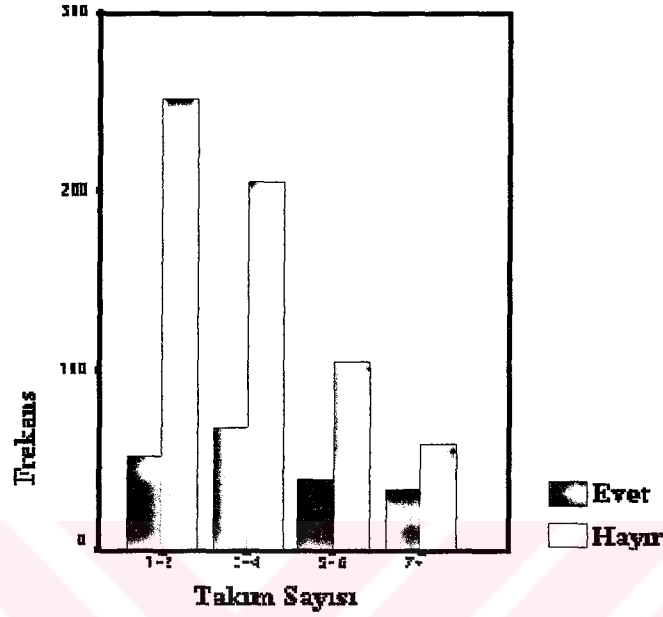
Tablo 19. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlık Durumu

Süre(Yıl) (%)	3-4 (%21.7)	5-6 (%21)	7-8 (%25)	9-10 (%30)	11 + (%30.1)
1-2 (%18.4)	(p=0.445)	(p=0.562)	(p=0.169)	(p=0.037)	(p=0.054)
3-4 (%21.7)	-	(p=0.865)	(p=0.490)	(p=0.113)	(p=0.166)
5-6 (%21)	-	-	(p=0.405)	(p=0.107)	(p=0.136)
7-8 (%25)	-	-	-	(p=0.391)	(p=0.425)
9-10 (%30)	-	-	-	-	(p=1.000)

Tablo 19’ da, küme düşme tehlikesi yaşayan takımlarda yer alan, farklı futbol oynama sürelerindeki sporcuların, takımlarının rakiplerine şike teklifi yaptığını belirtme(evet) durumları arasındaki farklılık verilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, sadece 9-10 senedir futbol oynayan deneklerin cevapları (evet) ile 1-2 yıllık

futbolculuk yaşantısı olan sporcuların cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır($p<0.05$).

Grafik 10. Farklı Sayıda Takımda Oynamış Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı sayıda takımlarda oynamış futbolcuların, takımlarının şike olaylarının içinde yer alma durumları Grafik 10' da sütun biçiminde verilmiştir. "Hayır" ve "evet" cevapları arasındaki farkın; 1-4 takımda oynamış sporcularda daha açık, 5 ve üzeri sayıda takımda bulunmuş sporcularda ise daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam
		1-2	3-4	5-6	7+	
Evet	F	52	67	38	35	192
	%	17	24.4	26.4	36.8	23.5
Hayır	F	253	207	106	60	626
	%	82.9	75.5	73.6	63.1	76.5
P		0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Toplam	F	305	274	144	95	818

Tablo 20'de, küme düşme tehlikesi yaşanan sezonlarda, takımları tarafından rakibe yapılan şike teklifleri hakkındaki soruya, farklı sayıda takımda futbol oynayan sporcuların verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir. Her ne kadar futbolcuların oynadığı takım sayısı ile birlikte, takımlarının bu tür teklifler yaptığını (evet) belirtenlerde bir artış ve söz konusu teklifin yapılmadığını (hayır) belirtenlerde ise

belirgin bir düşüş görülse de, istatistiksel olarak “hayır” anlamlı seviyede yüksek çıkmaktadır($p<0.05$).

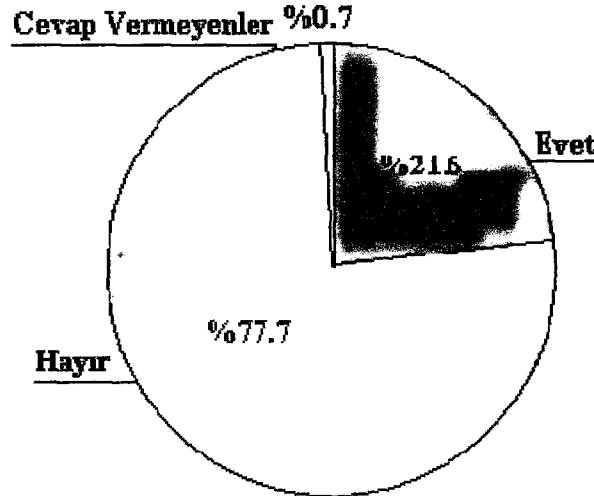
Tablo 21. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlılık Düzeyi

Takım Sayısı (%)	3-4 (%24.4)	5-6 (%26.4)	7+ (%36.8)
1-2 (%17)	($p=0.028$)	($p=0.027$)	($p=0.001$)
3-4 (%24.4)	-	($p=0.653$)	($p=0.033$)
5-6 (%26.4)		-	($p=0.108$)

Ligden düşme korkusu yaşanan sezonlarda, takımları tarafından rakibe yapılan şike teklifleri hakkında, birden çok takımda forma giymiş deneklerin “evet” cevapları arasındaki anlamlılıklar Tablo 21’ de görülmektedir. Ligde bu tür konumda bulunan takımlarının, rakibe şike teklifi yaptığını belirten (evet) 3-7 ve üzeri sayıda takımda futbol oynamış denekler ile 1-2 takımda bulunmuş denekler; 7 ve üzeri sayıda takımda futbol oynamış denekler ile de 3-4 takımda forma giymiş denekler arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede fark vardır($p<0.05$).

D. Şampiyonluk Mücadelesindeki Şike İle İlgili Bulgular

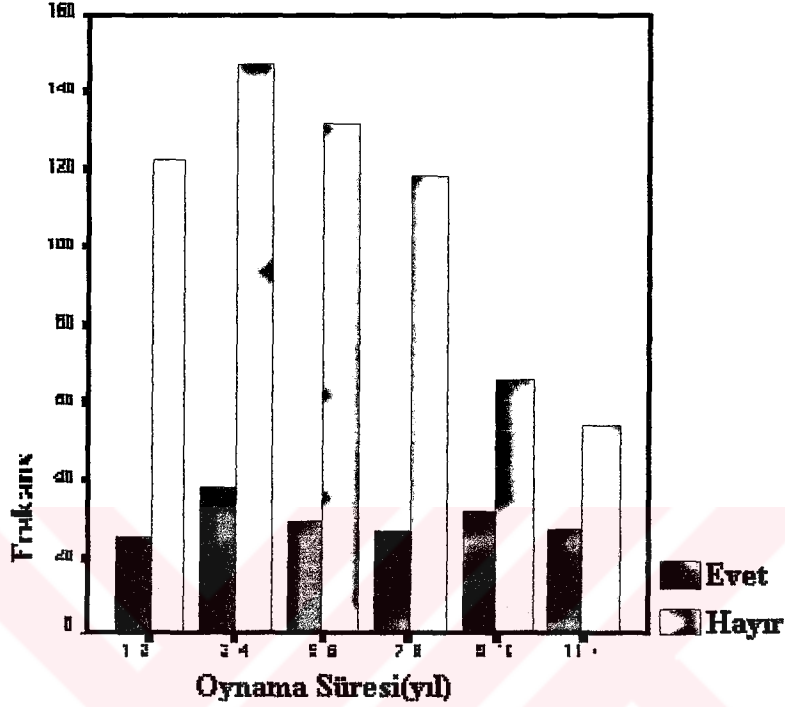
Grafik 11. Futbolcu Cevaplarının Genel Görünümü

Grafik 11’ de, deneklerin şampiyonluğa oynadıkları sezonlarda, takımları tarafından, puan karşılığında rakibe yapılan şike teklifi konulu soruya verdikleri,

cevaplarının oranı görülmektedir. Bu konuda futbolcuların %21.6' sı, takımlarının bu tür bir eylem içine girdiğini belirtmektedirler.

Grafik 12. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı oynama sürelerindeki futbolculara göre, şampiyonluk mücadelesi yapan takımlarının şike yapma durumları sütun grafiği ile gösterilmektedir(Grafik 12). Futbolcuların “hayır” ve “evet” cevapları arasındaki aralık; 1-8 yıllık oyunculara göre, 9 ve üzeri yıldır futbol oynayanlarda daha azdır.

Tablo 22. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler	Süre(Yıl)						Toplam	
	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +		
Evet	f	25	38	29	26	32	27	177
	%	17	20.5	18	18.1	32.7	33.3	21.7
Hayır	f	122	147	132	118	66	54	639
	%	83	79.5	82	81.9	67.3	66.7	78.3
p		0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Toplam	f	147	185	161	144	98	81	816

Tablo 22’de, şampiyonluk mücadelesi yaptıkları dönemlerde, takımları tarafından puan karşılığında rakibe yapılan şike teklifi konusunda, değişik sürelerde futbol oynamış futbolcuların cevaplarının dağılımı ve anlamlılıkları görülmektedir. Burada 9 ve daha uzun yıldır futbol oynamış deneklerin, “evet” cevap oranları, diğer

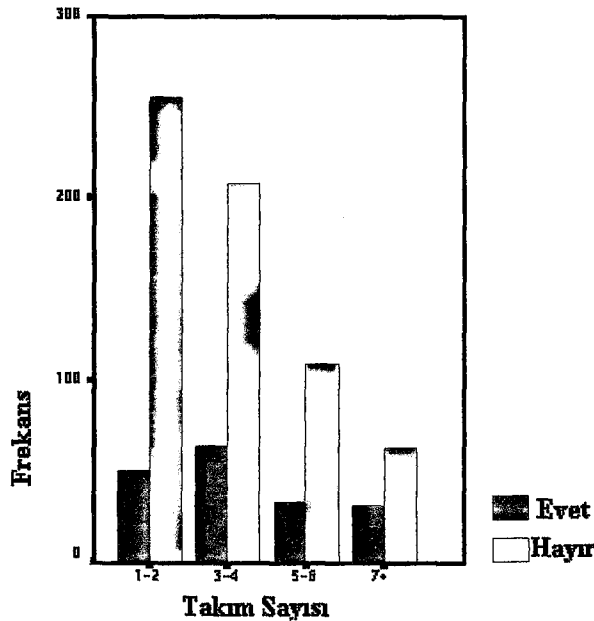
oynama sürelerindeki deneklere göre daha yüksek, “hayır” yanıtlarının oranı ise daha düşüktür. Bunun yanında, bütün profesyonel yaşlardaki sporcuların, takımlarının şike teklifinde bulunmadığı biçimindeki cevapları (hayır) istatistiksel olarak anlamlı seviyede yüksektir($p<0.05$).

Tablo 23. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlılık Durumu

Süre(Yıl) (%)	3-4 (%20.5)	5-6 (%18)	7-8 (%18.1)	9-10 (%32.7)	11 + (%33.3)
1-2 (%17)	($p=0.410$)	($p=0.816$)	($p=0.814$)	($p=0.006$)	($p=0.007$)
3-4 (%20.5)	-	($p=0.551$)	($p=0.570$)	($p=0.030$)	($p=0.034$)
5-6 (%18)	-	-	($p=0.992$)	($p=0.009$)	($p=0.011$)
7-8 (%18.1)	-	-	-	($p=0.011$)	($p=0.013$)
9-10 (%32.7)	-	-	-	-	($p=0.923$)

Şampiyonluk mücadelesi yapılan sezonlarda, takımlarının rakibe şike teklifinde bulunduğunu belirten(evett), değişik futbol oynama sürelerindeki deneklerin cevapları arasındaki farklılık tablo 23’ de verilmiştir. Buna göre bahsedilen olayları takımlarında bizzat yaşadığını belirten; 1-8 yıllık denekler ile 9 ve üzeri yıldır futbol oynayan denekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.05$).

Grafik 13. Farklı Sayıda Takımda Oynamış Futbolcu Cevaplarının Görünümü

Farklı sayıda takımlarda oynamış futbolculara göre, takımlarının şike teklifinde bulunma durumları Grafik 13' de görülmektedir. Sütun grafikte görüldüğü gibi, 1-6 takımda oynamış sporcular ile 7 ve üzeri sayıda takımda bulunmuş sporcuların evet-hayır cevapları arasında belirgin bir fark vardır.

Tablo 24. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcu Cevaplarının Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam
		1-2	3-4	5-6	7+	
Evet	f	50	63	33	31	177
	%	16.3	23.2	23.1	32.6	21.8
Hayır	f	256	209	110	64	639
	%	83.7	76.8	76.9	67.4	78.2
p		0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Toplam	f	306	272	143	95	816

Tablo 24' de, deneklerin oynadıkları takım sayısına göre, şampiyonluk mücadelesi yaptıkları sezonların herhangi birinde, takımlarının şike teklifi yapmasına ilişkin, cevaplarının oranı ve anlamlılıkları verilmektedir. Tabloda en belirgin biçimde ortaya çıkan durum; evet-hayır cevap oranlarının futbolculuk deneyimlerine göre değişmesidir. Bununla beraber, bütün denekler açısından, şike teklifinin yapılmadığını belirtme(hayır) oranı da istatistiksel olarak yüksektir($p<0.05$).

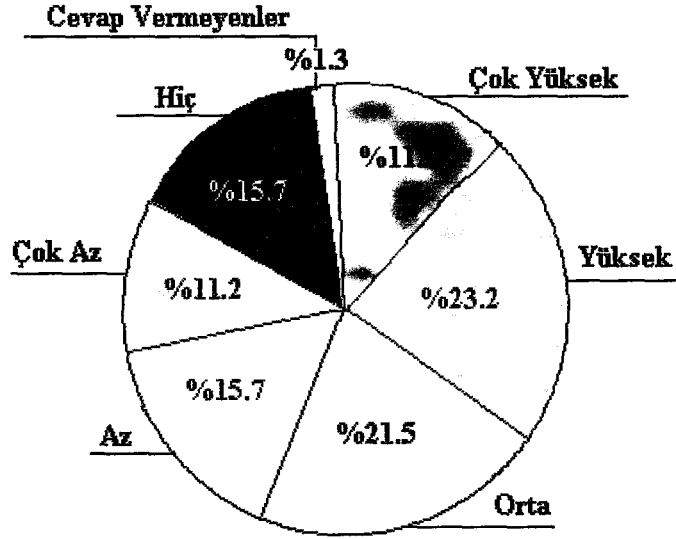
Tablo 25. Farklı Sayıda Takımda Oynamış Futbolcuların “Evet” Cevapları Arasındaki Anlamlılık Durumu

Takım Sayısı (%)	3-4 (%23.2)	5-6 (%23.1)	7+ (%32.6)
1-2 (%16.3)	($p=0.040$)	($p=0.101$)	($p=0.002$)
3-4 (%23.2)	-	($p=0.984$)	($p=0.076$)
5-6 (%23.1)	-	-	($p=0.105$)

Tablo 25, şampiyonluğa oynanan sezonlarda, birden çok takımda futbol oynamış olan ve takımlarının şike teklifi yaptığını belirten(evet)denekler arasındaki anlamlılıkla ilgilidir. Buna göre; 3-4, 7 ve üzeri sayıda takımda futbol oynamış olan ve takımlarının şike yaptığını ileri süren futbolcu cevapları(evet) ile 1-2 takımda oynamış futbolcu cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark görülmektedir($p<0.05$).

E. Şike ile İlgili Diğer Bulgular

Grafik 14. Şampiyon Olma ve Küme Düşmede Şike Olgusunun Etkisi

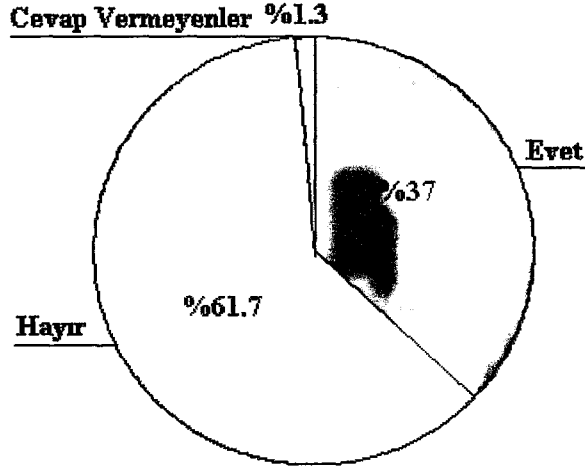
Türkiye Futbol Liglerinde elde edilen şampiyonluklarda ve ligden düşmelerde, “şike olgusu” nun hangi düzeyde etkili olduğu futbolcu görüşlerine göre Grafik 14’ de verilmektedir. Grafik genel olarak değerlendirildiğinde, şampiyonluk veya küme düşme durumlarında şikenin varlığına inananlar (az ya da çok) %83 oranına ulaşırken, buna inanmayanlar %15.7 nispetinde kalmaktadır.

Tablo 26. Şampiyon Olma ve Küme Düşmede Şike Etki Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler	f	%	Toplam (f)	Toplam (%)	p
Çok Yüksek	95	11.5	463	56.2	0.001
Yüksek	191	23.2			
Orta	177	21.5			
Az	129	15.7	350	42.5	
Çok Az	92	11.2			
Hiç	129	15.7			
Cevap Vermeyenler	11	1.3	11	1.3	
Toplam	824	100	824	100	

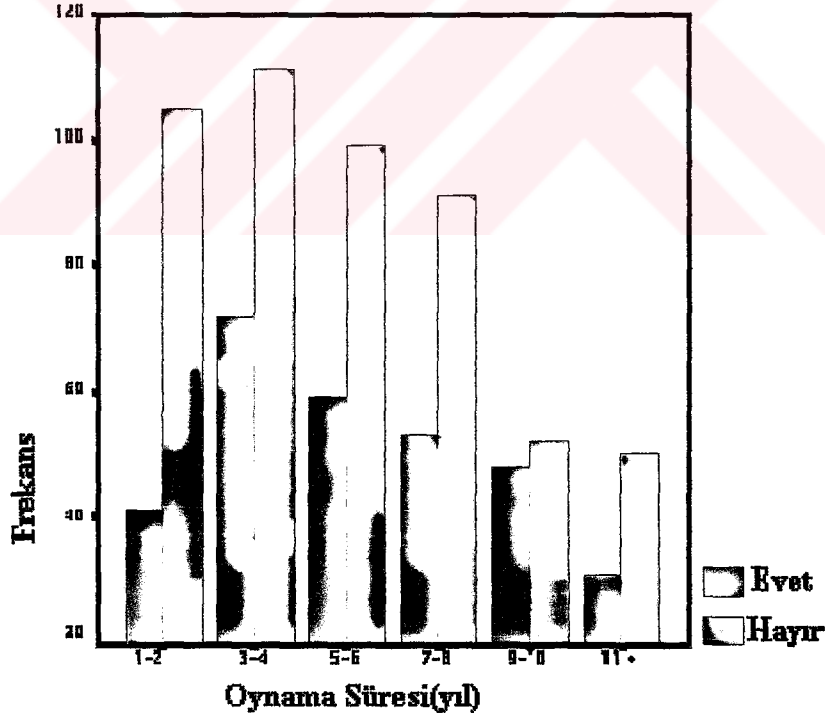
Tablo 26’da şampiyonluk ve ligden düşme konusunda şikenin etki düzeyi ile ilgili denek görüşleri “evet” ve “hayır” biçiminde kategorize edilerek verilmiştir. Buna göre, her iki seçenek arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0.05$).

Grafik 15. Futbolcuların Şike Olaylarına Tanık Olma Durumu

Profesyonel futbol oynadıkları zaman sürecinde, sporcuların şike olaylarına tanık olma durumu Grafik 15' de görülmektedir. Burada futbolcuların %37'si, bu tür olaylara bizzat tanık olduğunu söylemektedirler.

Grafik 16. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Şikeye Tanık Olma Durumu

Grafik 16' da, şike olaylarına tanık olma durumu hakkında, farklı oynama sürelerindeki futbolcuların cevapları sütun biçiminde gösterilmektedir. Burada, 9-10 yıldır futbol oynayan sporcuların, ilgili soruya verdikleri cevaplar (evet-hayır)

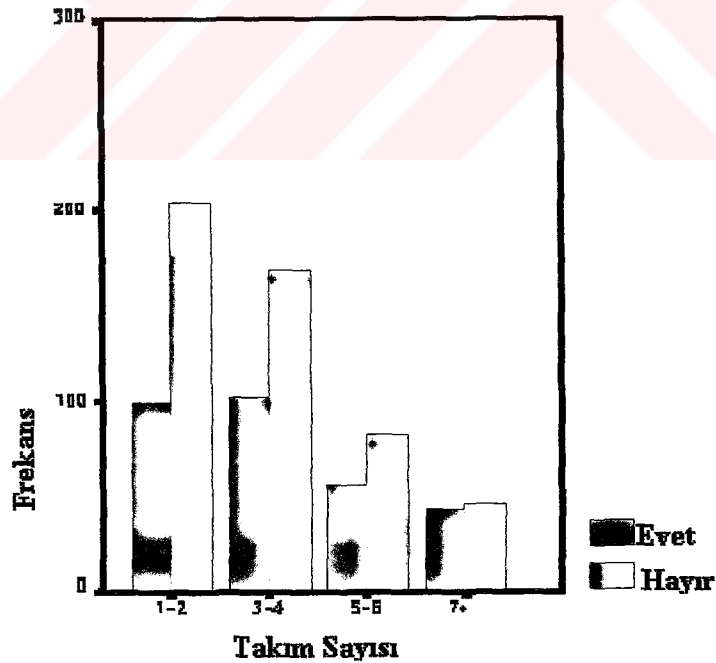
arasındaki fark, diğer oynama sürelerindeki deneklerinkinden daha azdır. Yani bu gruptaki deneklerin yarıya yakını şike olaylarına tanık olduğunu belirtirken, diğer gruplardaki şikeye tanık olma oranı daha az nispete kalmaktadır.

Tablo 27. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Şikeye Tanık Olma Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler		Süre(Yıl)						Toplam
		1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +	
Evet	f	41	72	59	53	48	31	304
	%	28.1	39.3	37.3	36.8	48	38.3	37.4
Hayır	f	105	111	99	91	52	50	508
	%	71.9	60.7	62.7	63.2	52	61.7	62.6
p		0.001	0.001	0.001	0.001	0.571	0.002	0.001
Toplam	f	146	183	158	144	100	81	812

Tablo 27 deneklerin profesyonel futbol oynama sürelerine göre, şike olaylarına tanık olma durumunu vermektedir. Şikeye tanıklık konusunda 9-10 yıllık deneyimi olan futbolcular dışında bütün oynama yıllarındaki oyunculara “hayır” cevabı istatistiksel olarak anlamlı seviyede yüksektir($p < 0.05$).

Grafik 17. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların Şikeye Tanık Olma Durumu

Grafik. 17’de, 5 ve daha çok takım değiştirmiş sporcuların konu ile ilgili “evet-hayır” cevaplarının birbirine oranı, 1-4 takımda oynamış deneklere göre daha yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 28. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların Şikeye Tanık Olma Durumu ve Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam
		1-2	3-4	5-6	7+	
Evet	f	100	102	56	46	304
	%	32.8	37.6	40	47.9	37.4
Hayır	f	205	169	84	50	508
	%	67.2	62.3	60	52.1	62.6
p		0.001	0.001	0.001	0.563	0.001
Toplam	f	305	271	140	96	812

Tablo 28, deneklerin oynadıkları takım sayısına göre, şikeye tanık olma durumunu yansıtmaktadır. Buradan daha fazla takımda bulunmuş futbolcuların, bu tür olaylara daha çok tanık olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sadece, 7 ve üzeri sayıda takımda futbol oynayanların; “evet-hayır” cevapları arasında, istatistiksel anlamlık bakımından bir fark yoktur ($p > 0.05$).

Tablo 29. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Şike Türleri Hakkındaki Görüşleri

Seçenekler		Süre(Yıl)						Toplam
		1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11 +	
Üçüncü Bir Takımın Teşviki	f	60	80	64	69	55	42	370
	%	35.9	34.2	28.8	35.9	37.1	33.6	34
Hakemin Tarafı Tutumu	f	70	86	88	66	47	35	392
	%	41.9	36.7	39.6	34.4	31.7	28	36
Hatır Yolu	f	19	41	37	41	29	28	195
	%	11.3	17.5	16.6	21.3	19.6	22.4	17.9
Puan Kayb. İst. Tkm. Oy.YapTek.	f	16	25	29	13	15	18	116
	%	9.6	10.7	13	6.8	10.1	14.4	10.7
Diğer	f	2	2	4	3	2	2	15
	%	1.2	0.8	1.8	1.5	1.3	1.6	1.4
Toplam	f	167	234	222	192	148	125	1088

Tablo 29’da futbol liglerinde şike suçunun işleme yöntemleri hakkında değişik oynama sürelerindeki futbolcu görüşleri frekans ve yüzdeler halinde verilmektedir.

Liglerdeki şikenin gerçekleşme biçimi olarak; 1-6 yıllık profesyonel futbolcular “hakemin tarafı tutumunu”, 7-11 ve daha uzun süredir futbol oynayan denekler de, “üçüncü bir takımın teşvik primi vermesi” seçeneğini ilk sırada göstermektedirler. Konuya bütün denekler açısından bakıldığında, “hakemin tarafı tutumu“ birinci sırada(%36), “üçüncü bir takımın teşviki“ ise ikinci sırada(%34) yer almaktadır. Bununla birlikte bütün denekler, “puan kaybetmesi istenilen takımın futbolcusuna yapılan teklif“ biçimindeki şike türünü %10.7 ile en son sıraya koymaktadır.

Tablo 30. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların Şike Türleri Hakkındaki Görüşleri

Seçenekler		Takım Sayısı				Toplam
		1-2	3-4	5-6	7+	
Üçüncü Bir Takımın Teşviki	f	130	119	70	51	370
	%	35.5	33	33.6	33.1	34
Hakemin Tarafli Tutumu	f	145	139	62	46	392
	%	39.6	38.6	29.8	29.9	36
Hatır Yolu	f	51	57	49	38	195
	%	13.9	15.8	23.5	24.7	17.9
Puan Kayb. İst. Tkm. Oy.YapTek	f	37	38	23	18	116
	%	10.1	10.5	11	11.7	10.7
Diğer	f	3	7	4	1	15
	%	0.8	1.9	1.9	0.6	1.4
Toplam	f	366	360	208	154	1088

Tablo 30’ da farklı sayıda takımda oynamış futbolcuların, liglerdeki şike olgusu hakkındaki değerlendirmelerinin frekans ve yüzdeleri verilmiştir.

Söz konusu durumda, 1-4 takımda futbol oynamış denekler “hakemin tarafli tutumunu”, 5-7 ve üzeri sayıda takım değiştirmiş denekler ise, “üçüncü bir takımın teşvik primi vermesi” biçimindeki şikeyi birinci sıraya koymaktadır. Tüm deneklerin görüşlerine göre; “hakemin tarafli tutumu“ en çok, “puan kaybetmesi istenilen takımın oyuncusuna yapılan teklif“ ise, en az tercih edilen şike türüdür.

Tablo 31. Şike Türleri Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler	Üçüncü Bir Takımın Teşvik Primi Vermesi (%34)	Hatır Yolu (%17.6)	Puan Kaybetmesi İstenilen Oyuncuya Yapılan Teklif (%10.7)
Hakemin Tarafli Tutumu (%36)	(p=0.323)	(p=0.001)	(p=0.001)
Üçüncü Bir Takımın Teşvik Primi Vermesi (%34)	-	(p=0.001)	(p=0.001)
Hatır Yolu (%17.6)	-	-	(p=0.001)

Futbol liglerindeki muhtemel şike eylemlerinin gerçekleşme biçimi hakkındaki futbolcu görüşleri arasındaki anlamlılık Tablo 31’ de verilmektedir. Burada, futbolcuların en çok tercih ettikleri seçeneklerden “hakemin tarafli tutumu“ ve “üçüncü bir takımın teşvik primi vermesi“ seçenekleri ile diğerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı seviyede fark vardır(p<0.05). Fakat futbolcuların yüksek oranda görüş bildirdiği bu iki seçeneğin birbirleri arasında anlamlı bir fark yoktur(p>0.05). Diğer yandan, “hatır yolu“

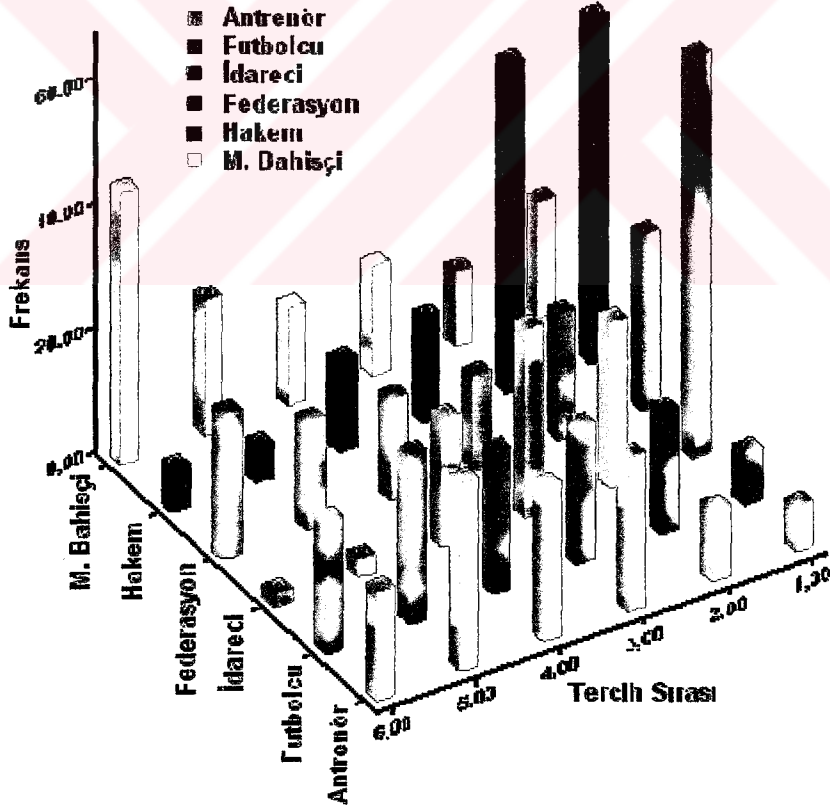
ile yapılan şike türü ile “puan kaybetmesi istenilen takımın oyuncusuna yapılan teklif” biçimindeki şike türü arasında da anlamlı seviyede farklılık söz konusudur($p<0.05$).

Tablo 32. Futbol Sektöründeki Kişi ve Kurumların, Şike Eylemi İçinde Bulunma Durumunun, Futbolcuların Öncelikli Tercihlerine Göre Sıralanması

Tercih	Seçenekler																	
	Antrenör			Futbolcu			İdareci			Federasyon			Hakem			M. Bahisçi		
	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)
1	30	6.6	4	34	7	4.6	257	43.9	34.6	113	23.4	15.2	221	37.8	29.7	88	17.9	11.8
2	35	7.7	6.3	79	16.3	14.3	106	18.1	19.2	81	16.8	14.7	211	36.1	38.2	40	8.1	7.2
3	99	21.8	19.3	88	18.1	17.1	121	20.6	23.5	61	12.7	11.9	67	11.5	13	78	15.9	15.2
4	99	21.8	19.3	91	18.8	17.8	82	14	16	65	13.5	12.7	109	10.1	21.3	66	13.4	12.9
5	121	26.7	29.3	108	22.3	26.1	11	1.9	2.7	69	14.3	16.7	23	3.9	5.6	81	16.5	19.6
6	70	15.4	17.5	85	17.5	21.3	9	1.5	2.2	93	19.3	23.3	3	0.5	0.7	139	28.3	34.8

*Tabloda, (a) sütün içi yüzde oranını, (b) satır içi yüzde oranını vermektedir

Grafik 18. Futbolcuların Öncelikli Tercihlerine Göre, Şike Eylemi İçinde Bulunma Grafiği

Tablo 32 ve Grafik 18’ de, futbol sektöründeki kişi ve kurumların şike eylemlerinin içinde bulunma durumunun, futbolcu görüşlerine göre öncelikli sıralaması verilmektedir. Bu konuda bütün futbolcu görüşlerinin tercih dağılımına bakıldığında;

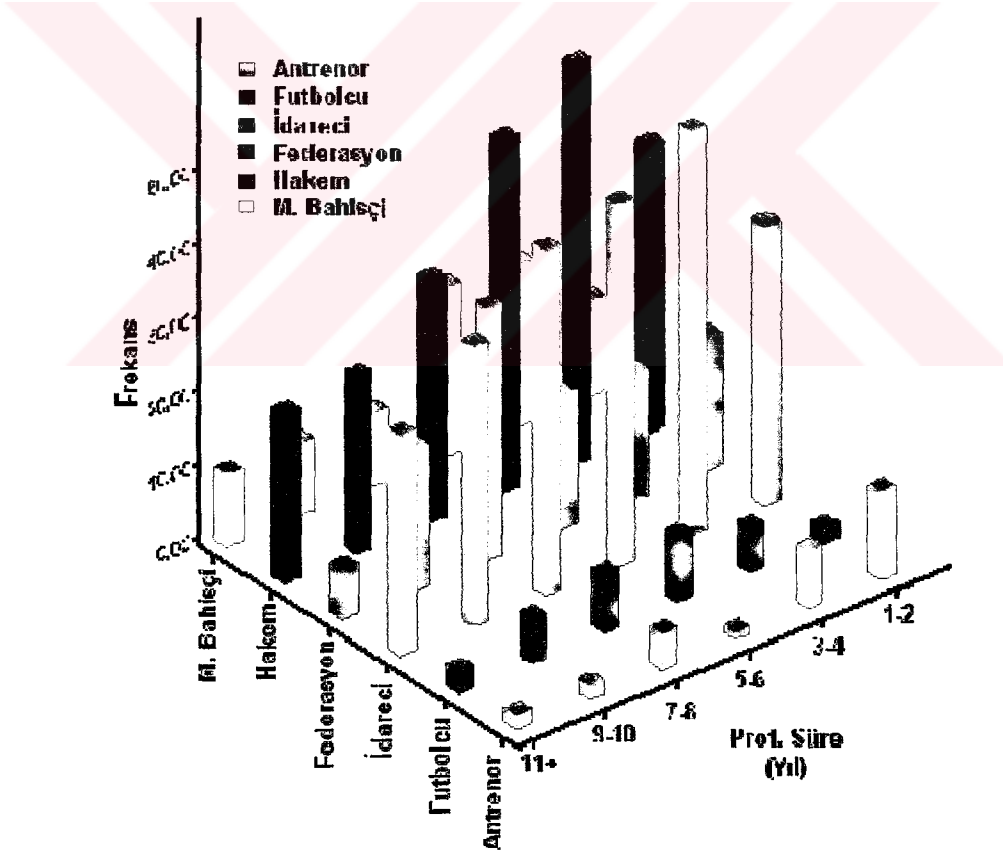
birinci tercihlerde ilk sırayı % 34.6 ile “kulüp idarecisi”, ikinci tercihlerdeki birinci sırayı ise %38.2 ile “hakemler” almaktadır. Öte yandan, futbolcuların önemli bir kısmı (%34.8) “müşterek bahisçi” unsurunun şike eylemi içindeki varlığına ancak en son sırada inanmaktadır.

Tablo 33. Futbol Sektöründeki Kişi ve Kurumların, Şike Eylemi İçinde Bulunma Durumunun, Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların, Birinci Tercihlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Süre (Yıl)											
	1-2		3-4		5-6		7-8		9-10		11+	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Antrenör	12	2.6	8	1.8	1	0.2	5	1.1	2	0.4	2	0.4
Futbolcu	2	0.4	6	1.2	9	1.9	8	1.6	6	1.2	3	0.6
İdareci	38	6.5	55	9.4	49	8.4	47	8	38	6.5	30	5.1
Federasyon	18	3.7	17	3.5	18	3.7	34	7.1	19	3.9	7	1.5
Hakem	39	6.2	54	8.5	48	7.6	33	5.2	24	3.8	23	3.6
M. Bahisçi	13	2.6	22	4.5	23	4.7	10	2	10	2	10	2

*Tablodaki yüzde, seçeneğin birinci sırada tercih edilme oranını vermektedir.

Grafik 19. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre Şike Eylemi İçinde Bulunanların Görünümü

Tablo 33 ve Grafik 19’ da, farklı oyunculuk deneyimlerine sahip futbolculara göre, kişi ve kurumların şike eylemlerinde bulunma durumlarının ilk sırada yer alma oranları görülmektedir. Bütün oynama sürelerindeki futbolcular şike eyleminde ilk sıraya “idareci” unsurunu koymakta, bunu ikinci sırada, 7-8 yıllık oyuncuların

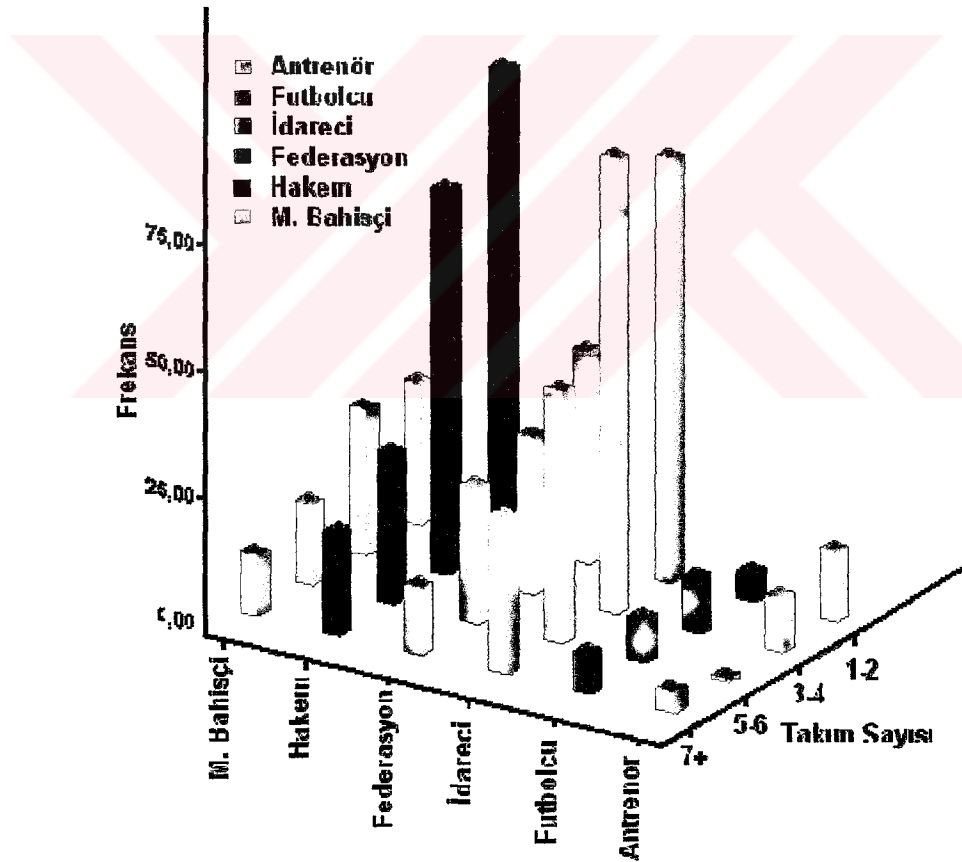
“federasyon“ tercihi dışında, “hakemler“ izlemektedir. Diğer taraftan bütün deneklerin, ilk tercihleri içinde en düşük seviyede gösterdikleri son iki seçenek “futbolcu“ ve “antrenör“ unsurudur.

Tablo 34. Futbol Sektöründeki Kişi ve Kurumların, Şike Eylemi İçinde Bulunma Durumunun, Farklı Sayıda Takımda Bulunmuş Futbolcuların, Birinci Tercihlerine Göre Dağılımı

Seçenekler	Takım Sayısı							
	1-2		3-4		5-6		7+	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Antrenör	14	3.1	11	2.4	1	0.2	4	0.9
Futbolcu	6	1.2	11	2.3	9	1.9	8	1.6
İdareci	84	14.3	90	15.4	50	8.5	33	6.7
Federasyon	42	8.7	31	6.4	27	5.6	13	2.7
Hakem	94	14.8	76	12	30	4.7	21	3.3
M. Bahisçi	28	5.7	29	5.9	16	3.3	13	2.6

*Tablodaki yüzde, seçeneğin birinci sırada tercih edilme oranını vermektedir.

Grafik 20. Farklı Sayıda Takımda Oynayan Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre Şike Eylemi İçinde Bulunanların Görünümü

Tablo 34 ve Grafik 20’ de değişik sayıda takımda futbol oynamış deneklere göre, kişi ve kurumların şike eyleminde ilk sırada gösterilme oranları verilmektedir. Bu tür şike olaylarında hemen hemen bütün denek grupları ilk iki sırada “idareci“ ve “hakemleri“ sorumlu tutmakta, buna sadece 5-6 takımda bulunmuş olanlarda

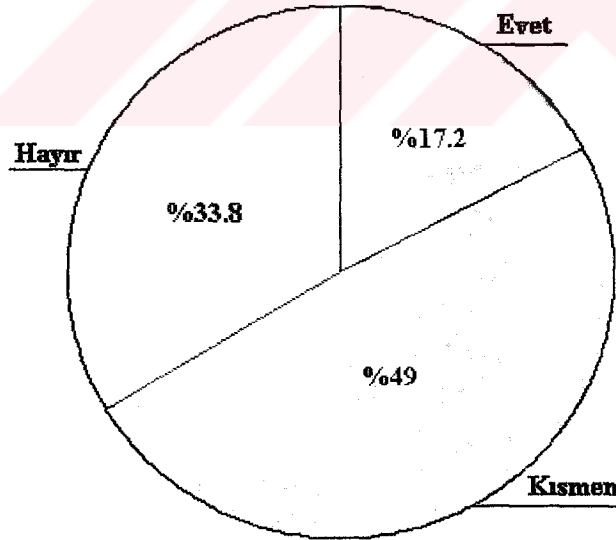
“federasyon“ tercihi eklenmektedir. Ayrıca bütün denekler, şike yapma konusunda “futbolcu“ ve “antrenör“ seçeneklerini son sıralara koymuşlardır.

Tablo 35. Şike Yapma Birinci Tercih Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler (%)	Hakem (%29.7)	Federasyon (%15.2)	M.Bahışçı (%11.8)	Futbolcu (%4.6)	Antrenör (%4)
İdareci (%34.6)	(p=0.045)	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)
Hakem (%29.7)	-	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)
Federasyon (%15.2)	-	-	(p=0.058)	(p=0.000)	(p=0.001)
M.Bahışçı (%11.8)	-	-	-	(p=0.001)	(p=0.001)
Futbolcu (%4.6)	-	-	-	-	(p=0.609)

Futbolculara göre kişi ve kurumların, muhtemel şike olaylarında birinci sırada yer alma anlamlılık durumu Tablo 35’ de verilmektedir. Tablodan anlaşıldığı gibi, “idareci“ ve “hakem” seçeneğinin hem diğer bütün seçeneklerle hem de kendi aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır(p<0.05).

Grafik 21. İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyebilme Durumu

Tablo 36. İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performans Sergileyebilme Durumu Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler	N	%	P
Evet	141	17.2	0.001
Hayır ve Kısmen	681	82.8	

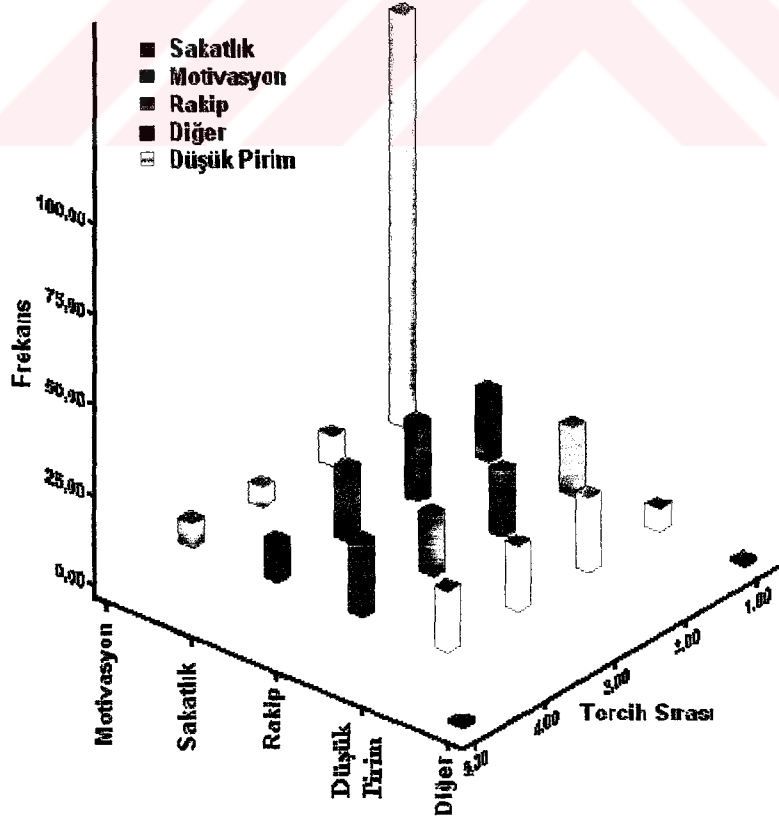
Grafik 11' de, önceden belirlenen bir takım hedeflere lig daha bitmeden önce ulaşma imkanı kalmamış veya ligden düşmesi kesinleşmiş bir futbol takımının; ligde herhangi bir hedefe ulaşma şansı hala devam eden takımlara karşı yapacağı müsabakalarda, gerçek performansını sahaya yansıtabilmesi konusunda deneklerin görüşleri verilmektedir. Burada deneklerin sadece %17.2' si, ligdeki konumu itibarıyla rahat olan bir takımın, iddiası devam eden takımlara karşı gerçek gücü ile oynayabildiğini belirtmektedirler. Tablo 36'da ise, Kısmen-Hayır seçenekleri bir arada değerlendirildiğindeki istatistiksel anlamlılık durumu ortaya konmaktadır.

Tablo 37. Futbolcuların Öncelikli Tercihlerine Göre, İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememesinin Sebepleri

Tercih	Seçenekler														
	Motivasyon			Sakatlık Endişesi			Rakibin Durumu			Düşük Pirim			Diğer		
	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)	f	% (a)	% (b)
1	455	89.7	71.8	77	26.4	12.1	76	25.3	12	25	10	3.9	1	25	0.1
2	34	6.7	12.3	87	29.8	31.5	72	24	26	83	33.2	30	0	0	0
3	11	2.2	4.7	82	28.1	35	68	22.7	29	73	29.2	31.2	0	0	0
4	7	1.4	3.4	46	15.8	22.3	84	28	40.8	69	27.6	33.5	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	75	100

*Tabloda, (a) sütün içi yüzde oranını, (b) satır içi yüzde oranını vermektedir.

Grafik 22. Futbolcuların Öncelikli Tercihlerine Göre, İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememe Grafiği

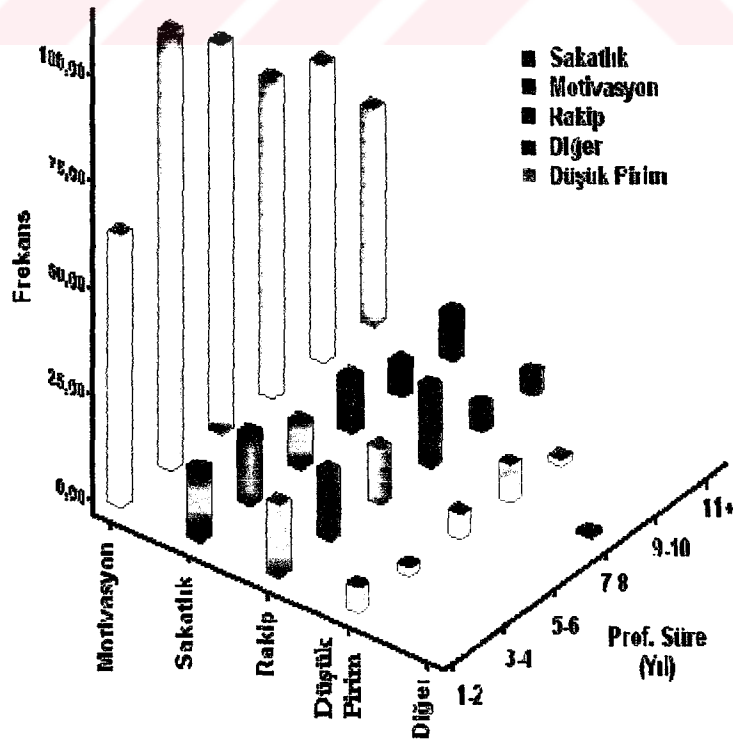
Belirlenen bir takım hedeflere ulaşma imkanı kalmamış veya ligden düşmesi kesinleşmiş bir futbol takımının; ligdeki herhangi bir hedefine ulaşma şansı devam eden takımlara karşı yapacağı müsabakalarda, gerçek performansını sahaya yansıtamamasının sebepleri, Tablo 37 ve Grafik 22’de de görüldüğü gibi göre sıralanmıştır. Bu tür müsabakalar oynamak zorunda kalan futbolcular, doğal performanslarını sahaya yansıtamamalarının birinci sebebini, %71.8 ile “motivasyon“ faktörüne bağlamakta ve bunu “sakatlık“ (%31.5) ile “düşükirim“ (%30) faktörleri izlemektedir. Futbolcuların burada en az etkili olduğuna inandığı faktör ise, “rakibin durumu“ (iddiasını sürdürmesi) seçeneğidir.

Tablo 38. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre, İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememesinin Sebebi

Seçenekler	Süre (Yıl)											
	1-2		3-4		5-6		7-8		9-10		11+	
	F	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Motivasyon	64	12.6	103	20.3	92	18.1	75	14.8	70	13.8	51	10.1
Sakatlık Endişesi	17	5.8	17	5.8	11	3.8	13	4.5	8	2.7	11	3.8
Rakibin Durumu	17	5.7	16	5.3	13	4.3	19	6.3	6	2	5	1.7
Düşük Pirim	6	2.4	2	0.8	6	2.4	9	3.6	2	0.8	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	1	25	-	-	-	-

Tablodaki yüzde, seçeneğin birinci sırada tercih edilme oranını vermektedir.

Grafik 23. Farklı Profesyonel Yaştaki Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememe Sebebi Grafiği

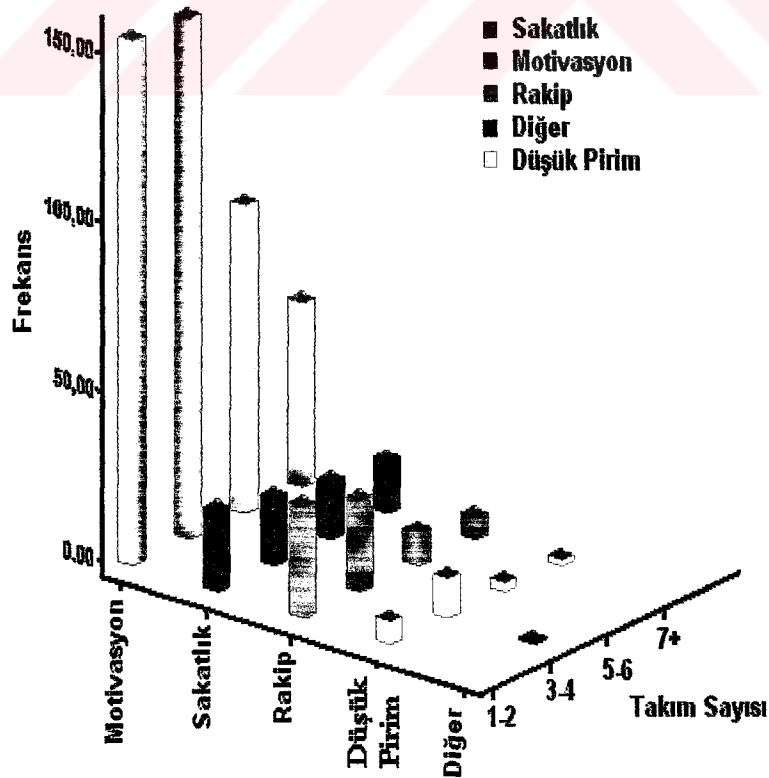
Tablo 38 ve Grafik 23’ de değişik süredir futbol oynayan deneklere göre; ligdeki hedeflerinden uzaklaşmış veya ligden düşmesi kesinleşmiş bir takımın oyuncularının, ligdeki hedeflerine ulaşma şansı devam eden takımlara karşı, gerçek gücü ile oynayamamasının sebeplerinin, birinci sırada gösterilme oranları verilmektedir. Bütün deneklere göre, bu tür durumlarda bir futbolcunun performansındaki düşüşün sebebi, “motivasyon” eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Daha sonra ise, futbolcu için “sakatlık endişesi” ve ” rakibin durumu” ön plana çıkmaktadır.

Tablo 39. Farklı Sayıda Takımda Oynamış Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre, İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememesinin Sebebi

Seçenekler	Takım Sayısı							
	1-2		3-4		5-6		7+	
	f	%	f	%	f	%	F	%
Motivasyon	155	30.6	154	30.4	91	17.9	55	10.8
Sakatlık Endişesi	24	8.2	20	6.9	17	5.8	15	5.5
Rakibin Durumu	33	11	27	9	10	3.4	6	1.9
Düşük Prim	7	2.8	12	4.8	3	1.6	2	0.8
Diğer	-	-	1	25	-	-	-	-

Tablodaki yüzde, seçeneğin birinci sırada tercih edilme oranını vermektedir.

Grafik 24. Farklı Sayıda Takımda Oynamış Futbolcuların Birinci Tercihlerine Göre, İddiasız Konumdaki Takımın, İddiası Devam Eden Takıma Karşı Gerçek Performansını Sergileyememe Sebebi Grafiği

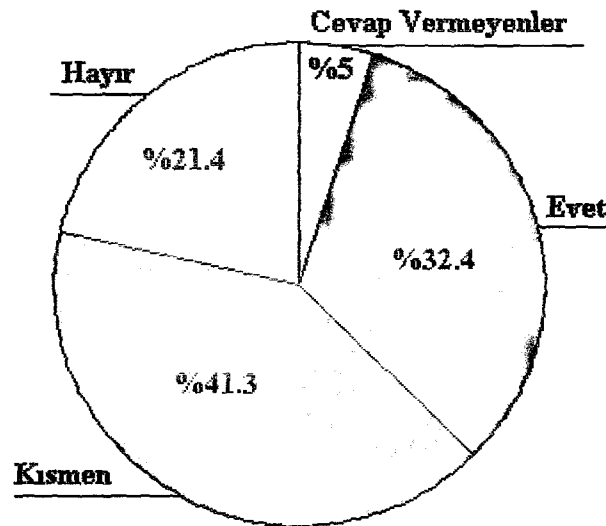
Tablo 40 ve Grafik 24’ de, ligdeki konumu itibariyle iddiası bulunmayan bir takımda yer alan ve farklı sayıda takım deneyimi olan oyunculara göre, iddiasını sürdüren takımlara karşı gerçek gücü ile oynayamamanın sebepleri, tıpkı farklı oynama sürelerindeki futbolcuların da belirttiği gibi, “motivasyon” faktöründe yoğunlaşmaktadır. Motivasyon dışında etkili görülen diğer faktörler ise, 1-4 takımda bulunmuş denekler için “rakibin durumu”, 5-7 ve üzeri sayıda takımda oynamış denekler için de “sakatlık endişesi” biçiminde gerçekleşmektedir.

Tablo 41. Gerçek Performansın Sergilenememesinde Birinci Tercih Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler (%)	Sakatlık Endişesi (%12.1)	Rakibin Durumu (%12)	Düşük Pirim (%3.9)
Motivasyon (%71.8)	(p=0.001)	(p=0.001)	(p=0.001)
Sakatlık Endişesi (%12.1)	-	(p=0.931)	(p=0.001)
Rakibin Durumu (%12)	-	-	(p=0.001)
Diğer (%0.1)	-	-	(p=0.001)

Ligin son haftalarında, hedefsiz kalmış bir takımda yer alan futbolculara göre, ligde hala ulaşılacak ciddi hedefleri olan bir takım karşısında, gerçek güç ile oynanamamasında etkili olan faktörler arasındaki anlamlılıklar Tablo 41’ de verilmektedir. Burada “motivasyon eksikliği“ ile diğer bütün faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır(p<0.05). Ayrıca, “sakatlık endişesi“ ve “rakibin durumu“ faktörleri ile “düşük pirim“ faktörü arasında fark da anlamlıdır(p<0.05).

Grafik 25. Futbolculara Göre Ligde İddia Kaybedildikten Sonra Gerçek Performansın Sergilenmesini Engelleyen Faktörlerin, Teşvik Pirimi İle Ortadan Kalkma Durumu

Tablo 42. Futbolculara Göre Ligde İddia Kaybedildikten, Gerçek Performansın Sergilenmesini Engellenen Faktörlerin, Teşvik Pirimi İle Ortadan Kalkma Anlamlılık Düzeyi

Seçenekler	N	%	p
Evet ve Kısmen	607	73.7	0.001
Hayır	176	21.4	
Cevap Vermeyenler	41	5	

Grafik 25, ligde iddiasız konumda bulunan bir takımın, kalan maçlarında gerçek performansını sahaya yansıtabilmesini etkileyen faktörlerin, “teşvik pirimi“ yolu ile ortadan kalkma durumunu göstermektedir. Bu husustaki futbolcuların %21.4’ü dışındaki, %73.7’si gibi büyük bir çoğunluk(evet ve kısmen) teşvik piriminin performans üzerinde etkili olduğunu söylemektedirler. Bu iki seçenek arasında da istatistiksel olarak anlamlı seviyede fark bulunmaktadır($p < 0.05$).

V. TARTIŞMA

Bugün ulusal ya da uluslararası futbol müsabakalarını dünyada her hafta yaklaşık bir milyar seyirci, tribünlerden ve medyadan ilgiyle takip etmektedir(İker,2002). Futbolun dünyadaki bu hızlı gelişim çizgisi, Türkiye açısından da benzerlikler gösterir. Gerçekten Türkiye erkek nüfusunun büyük çoğunluğu futbol tutkunudur. Ayrıca son yıllarda bayan seyircilerin katılımıyla birlikte, izleyici oranlarında da anlamlı artışlar görülmektedir. Bu değişimin sonucu olarak, 1996 verilerine göre, Türkiye’de statlara maç izlemeye giden insan sayısı 5 milyara yakındır(Döşyılmaz,1998). Bunun sonucu olarak futbol sektöründe yaşanan her olay, dünya kamuoyunda olduğu gibi Türkiye’de de sık sık gündem oluşturacak hal almıştır.

Esasen sektörün baş aktörleri konumunda bulunan profesyonel futbolcular, bu hareketliliğin yaşam kaynağıdır. Dolayısıyla onların futbol yaşantıları içindeki olaylara bakış ve yaklaşımları son derece değerlidir. Bu yüzden futbol ile ilgili olayları incelerken onların deneyimlerinden süzülen görüş ve düşüncelerine baş vurmak çok önemlidir.

Diğer bütün spor branşlarında olduğu gibi, futbolda da başarı, önceden belirlenmiş bir takım hedeflere ulaşmak olarak izah edilmektedir. Fakat futbolda bütün imkanlara rağmen başarıya ulaşmak her zaman mümkün olmayabilir. Çünkü futbol aynı zamanda sürprizlerle dolu bir oyundur. Aslında futbol bu yönüyle de heyecan vericidir. Ama ne var ki futbolda başarısızlığa tahammül etmek oldukça zordur. Nitekim futbol tarihi, “her şeye rağmen başarı”, anlayışının bir neticesi olarak sayısız çirkin ve suç teşkil eden olaylarla doludur. Bunların belki de en önemlisi sayılabilecek şike hadiseleri, futbolun reddedilmez bir realitesidir(zaman.com.tr,2003).

Şike ile ilgili olarak 13 Haziran 2000 de, Amerika Birleşik Devletlerinin Kentaki Üniversitesi Basketbol Takımı antrenörü Tubby Smith’in yaptığı açıklama ilginçtir; “her sabah oyuncularına kanunsuz olarak, performanslarını etkilemek için binlerce dolar verildiği ve sonucun dikte edildiği duygusuyla uyanıyorum. Bu etkiler eğer başarılı olursa, sevdiğim oyunun dürüstlüğünü tahrip edecek”(Cathryn,Lori, 2001).

Gerçekten Dünya Futbol Kupalarında bile dansıklı maçların yapıldığına dair kuvvetli iddialar vardır ve bunlar şike hadiselerinin devamlı gündemde kalmasını sağlamaktadır. Aslında çok gerilere gitmeye de gerek yoktur. Örneğin Fransa 98’ de, ortaya atılan şike iddiaları o günlerde kupaya bomba etkisi yapmıştır. Nitekim “D

Grubu”nda yer alan ve tur umudu, Bulgaristan maçını kazanmalarının yanında, Nijerya-Paraguay maçının da sonucuna bağlı olan İspanya’nın, Nijerya’ya Paraguay’ı yenmesi için önerdiği 1 milyon dolarlık şike iddiası hala hafızalardadır(Hurriyetim.com.tr., 2003). Yine, Yunanistan’ın Ermenistan’ı 1-0 yendiği 2002 Avrupa Şampiyonası grup eleme maçı ile ilgili ortaya atılan şike iddiaları üzerine, UEFA’nın müfettiş görevlendirdiği bilinmektedir(Akşam.com.tr.,2003) Diğer yandan Udovicic(1998), Amerika’ da 1945 ve 1962 yılları arasında sekiz, 1980’ lerde yedi ve 1990 ile Mart 1998 arasında 15 adet, çeşitli spor branşlarında danışıklı maçın yapıldığı hakkında şike skandalını bildirmektedir(Cathryn,Lori,2001).

Anlaşılacağı gibi dünyanın her tarafında ve her tür organizasyonda şike olaylarına raslanmaktadır. Dolayısıyla bu gerçeklik Türkiye için de bir problemdir ve sorunun Türkiye futbol liglerinde yaşanılması tabiidir.

Bu araştırmaya katılan futbolcuların önemli kısmı, medyada yer alan şike iddialarına “az” ya da “çok” katıldıklarını(%87) ifade etmekte, sadece %13’ ü ise bu iddiaları doğru bulmamaktadır. Aslında bahsedildiği gibi bu tür hadiseler yalnız sporunun kanayan yarası değildir. Nitekim diğer sektörlerde de bu olaylar yaygındır. Örneğin bir araştırmacının yaptığı “Adli Yargıda Yolsuzluk” araştırmasında, %94. oranında adli yargıda yolsuzluğun bulunduğu ve yargı mekanizmasındaki en yaygın yolsuzluk türünün de (%56) rüşvet olduğu ortaya konmuştur. Yargıtay’daki yolsuzluk inanışı ise %88.3 nispetindedir. Diğer yandan avukatların yüzde %74’ü, yolsuzluğun bu mesleki başarıda gözardı edilemeyecek derecede önemli bir faktör olduğunu söylemesi çok düşündürücüdür(Aksiyon.com.tr.,2003). Anlaşılacağı gibi adalet alanındaki yolsuzluk ve rüşvetle ilgili bu oranlar futboldakilerden daha yukarıdadır.

Futbolcuların basında yer alan şike iddaalarına yaygın olarak katılımları, konunun medyada kişi ve kurum isimleri ile geniş bir şekilde yayınlanmasından kaynaklanabilir. Nitekim uzun süredir spor kamuoyunu meşgul eden, Ali Fevzi Bir olayı hala sıcaklığını korumaktadır. Üç hakem ile Ali Fevzi Bir arasında geçen telefon konuşmalarının bütün açıklığıyla basında yer alması (“arpayı indirdin mi, indirmedi mi, kim galip gelecek, biz galip geleceğiz”), Bir’in televizyona çıkıp ithamlarda bulunarak oyuncu ve teknik adamları yerden yere vurması ve pek çok şahısla grift ilişkiler içinde bulunması futbolcuların bu konudaki inanışlarını güçlendirmektedir (Uzun,2001; Medyakronik.com.tr.,2003).

Medyada zaman zaman yer alan bu türden haberleri çoğaltmak mümkündür. Elbette basında yer bulan her iddia doğru sayılamaz. Ancak, böylesi haberlerin yazılı ve görsel medyada sıkça yer bulması geniş yığınların konu üzerindeki hassasiyetini artırmaktadır. Bu yüzden bu tür hadieseler üzerinde derinliğine araştırmalar yapılmaz ve olaylar bir an önce sonuçlandırılmazsa, hatta olaylar kapatılmaya çalışılırsa insanların liglerde şike yapıldığına dair kanaatleri değişmeyecektir.

Futbol liglerinin son haftalarında oynanan müsabakalarda, sürpriz skorlarla karşılaşan takımların idarecileri tarafından, söz konusu maçlar ile ilgili bir takım şike iddiaları öne sürülmektedir. Özellikle şampiyonluk ve ligde kalma mücadelesi veren takımlar, böylesi müsabakalarda puan kazandıklarında rakipleri, kaybettiklerinde ise kendileri bir takım şike iddialarını ortaya atmaktadır. Bu tür iddialar günlerce medyada konu olurken bazıları futbol federasyonu tarafından araştırılmak maksatıyla incelemeye alınmaktadır. Ancak Şike Tahkik Kurulu' nun yaptığı bu araştırmaların, genellikle mağdur tarafların haklarını iade edecek kararlarla neticelendiği söylenemez.

Ligin son haftalarında, ligde kalma ve şampiyon olma mücadelesi veren takımlar için, kendi maçları kadar rakiplerinin oynayacağı maçlar da önemlidir. Hatta lig puan cetvelinde rakiplerinden daha geride olan takımlar için aynı kulvardaki rakip takımların maçı daha da önem kazanır. Çünkü bu durumdaki takım kendi maçını kazanıp rakibinin de diğer maçta puan kaybetmesini beklemektedir. İşte liglerdeki bu gibi durumlarda şikenin bir türü olan “teşvik piri” gündeme gelir.

Bu şekilde yapılan şikeye çok sayıda örnek verilebilir. Mesela, 1987-88 futbol sezonunda, Malatyasporun Beşiktaş'ı 1-0 yenerek şampiyonluktan ettiği müsabaka hakkındaki iddialar teşvik piri ile ilgilidir. Burada Malatyaspor'lu Şehmuz'un açıklaması; BJK' yi yenmeleri için Galatasaray' dan, adambaşı 2.5 milyon TL. para(o günkü şartlarda bir arabanın 3 milyon olduğunu belirtiyor) aldıkları biçimindedir(Özalak,2003;StarTV,06.04.2003). Nitekim yine bir televizyon programına katılan BJK' nin eski bir idarecisinin bu konu ile ilgili, “Malatyasporun Galatasaraydan teşvik piri aldığını dünya alem biliyor” şeklindeki açıklaması ve aynı programın diğer konuğu Beşiktaşlı eski futbolcu Ali Güldiken'in de kendi zamanlarında küçük-büyük bütün takımların bu tür teşvikler verdiğini ifade etmesi, bu realiteyi gözler önüne sermektedir(Star TV, 30.03-06.04.2003).

2002-2003 futbol sezonunda, I. Süper Futbol Liginin son haftasında, Bursasporun, Altaydan puan alması için İstanbulspora teşvik teşvik primumu vermesi ve hatta bu iddiaların İstanbulsporlu üç futbolcu tarafından doğrulanmıştır. Hatta futbol federasyonunun bir üyesinin (ismini de vermiştir), bu müsabakada İstanbulspora 500 milyar teşvik primumu verdiği, Altay Kulüp başkanı tarafından açıkça medyaya beyan edilmiştir. Bu müsabakaların sonucuna göre ligden düşmesi söz konusu olan Altay Spor Kulübünün başvurusu üzerine, futbol federasyonuca görevlendirilen şike tahkik kurulu; bu müsabakalarla ilgili, kaset, hakem- gözlemci raporları ve futbolcu ifaadelerini değerlendirmek suretiyle, bahisi geçen müsabakalardaki şike iddialarını asılsız bulmuş ve ligu olduğu gibi tescil etmiştir(Altay ligden düşmüştür)(Bora; Erdoğan; Ersen; Kanat; Uluç, 2003; Foto Maç Gazetesi, 01.06.2003; Kanal D, 10.06.2003).

Teşvik primumu ile ilgili bütün yaşananlar “teşvik” olayının varlığına işaret etmektedir. Konuya futbolun merkezinde bulunanlar cephesinden bakıldığında da durum benzer nitelik taşımaktadır. Nitekim eldeki araştırmaya katılan futbolcuların önemli bölümü, hem ligde kalma(%32) hem de şampiyonluk(%33.1) mücadelesi verdikleri sezonlarda kendi takımlarının bu tür şikeye başvurduğunu belirtmektedir.

Diğer yandan bu konu ile ilgili soruya cevap vermek istemiyen deneklerin oranı da bir hayli yüksektir (her iki grup için sırasıyla; %19.8 ve%14.1). İlgili anket sorusunda, herhangi bir konuda bilgiye dayalı cevap gerektiren bir durum söz konusu olmadığından, deneklerin soruyu yanıtsız bırakması farklı mütala edilmelidir. Çünkü burada şike olaylarının içinde takımlarının yer aldığını açıkça söyleyemeyen deneklerin bu soruyu boş bırakmış olmaları bu soruyu “evet” biçiminde değerlendirdikleri anlamına gelmektedir. Gelecek endişesiyle bu soruyu cevaplamadığı düşünülen deneklerin bir bakıma “hayır” yanıtı vermemek suretiyle de, bu konudaki gerçeği araştırmacıya ulaştırmışlardır. Bu noktada teşvik şikesi yapıldığını söyleyenler ile bu soruya cevap vermeyen denekler birlikte mütala edildiğinde, futbolda teşvik şikesinin ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir.

Ligde kalma ya da şampiyon olma mücadelesi yapılan dönemlerde takımlarının teşvik primumu verip vermediğiyle ilgili cevaplar değişik profesyonellik yılına sahip futbolculara göre farklılıklar göstermektedir. Gerek ligde kalma gerekse şampiyon olma mücadelesi verilirken takımlarının, rakip takımlara teşvik primumu vermek suretiyle şike yaptığını ifade edenler içinde 7 ve üzeri yıl deneyimi olanlar, 1-6 yıllık futbolculara

göre daha fazladır. Hem ligde kalma hem de şampiyon olma durumundaki takımlarda yer almış 1-6 yıllık futbolcuların teşvik şikesini reddeden cevapları(hayır) anlamlıdır($p<0.05$) Fakat bu konuda ligden düşme durumundaki takımda oynamış, 7 ve üzeri yıllık futbolcuların cevapları arasında(evete-hayır) anlamlı bir fark yoktur($p<0.05$). Aynı şekilde şampiyonluğa oynayan takımında yer almış 7-8, 11 ve üzeri yıl futbol oynayan deneklerin cevapları arasında da bir anlamlılık söz konusu değildir($p>0.05$). Burada özellikle şampiyonluk yarışındaki takımlarda bulunmuş 9-10 yıllık futbolcuların teşvik şikesini kabul eden cevaplarının anlamlılığı hayli dikkat çekicidir($p<0.05$).

Öte yandan ligde kalma mücadelesinde; 7 ve üzeri yıldır futbol oynayan denekler ile 1-4, 9 ve üzeri yıllık denekler ile 5-6; şampiyonluk mücadelesinde ise; 7 ve üzeri yıllık denekler ile 1-6 yıllıklar arasında, takımlarının teşvik primi şikesi yaptığı(evete) yönünde anlamlılık bulunmaktadır($p<0.05$).

Bütün bu bulguların işaret ettiği husus, futbolda oynama süresi arttıkça şike olaylarına raslama olasılığının da hissedilir bir şekilde arttığıdır. Bilhassa 7 ve daha uzun yıl futbol deneyimi olan deneklerin, yer aldığı takımların ligdeki iddiasını sürdürebilmek bakımından teşvik şikesi yapıp yapmadığı konusundaki cevapları arasındaki oransal dağılım birbirine çok yakındır. Diğer yandan, profesyonellik yaşı küçük olan futbolcularda şike ile ilgili olaylara rastlama oranının düşük olması onların bu tür olayları dile getirmekten çekinmeleri ile izah edilebilir. Aslında bu durumu doğrulayan kanı, değişik oynama sürelerindeki deneklerin soruyu cevapsız bırakma oranlarından da anlaşılmaktadır. Gerçekten, 1-6 yıllık oyuncular(%20.3) ile 7 ve üzeri yıldır futbol oynayanların(%11.5) bu soruyu cevapsız bırakma oranları arasında önemli farklılık vardır.

Futbolcuların teşvik şikesi ile ilgili cevapları, onların oynadıkları takım sayısına göre de değişmektedir. Hem ligden düşme hem de şampiyon olma durumundaki takımlarda yer alan 5 ve daha çok takımında futbol oynamış deneklerin “evete-hayır” cevaplarının oranı, 1-4 takımında bulunmuş olanlara göre birbirine çok daha yakındır.

1-4 takımında futbol oynamış deneklerin kümede kalma mücadelesi yapma durumunda olan takımlarının teşvik şikesi vermediği biçimindeki(hayır) cevapları anlamlıdır($p<0.05$). 5 ve daha çok takımında bulunmuş deneklerin aynı konu ile ilgili cevapları(evete-hayır)arasında ise anlamlı bir fark yoktur($p>0.05$). Diğer yandan şampiyonluk mücadelesi yaparken takımlarının teşvik primi şikesi hakkında; 1-4

takımda futbol oynamış deneklerde “hayır“, 7 ve üzeri sayıda takımda bulunmuş deneklerde de “evet“ cevabı istatistiksel olarak anlamlıdır($p<0.05$). 5-6 takımda oynamış deneklerin cevapları(evety-hayır) ise istatistiksel yönden anlamlı değildir($p>0.05$).

Esasen takım değiştirme sıklığı bu tür Şike olaylarını yaşama olasılığını yükseltmektedir. Kuşkusuz çok takım değiştirme, daha uzun profesyonellik süresi gerektirir. Bu nedenle deneyimli oyuncuların konu ile ilgili sorulara diğerlerinden daha korkusuzca yaklaşmaları doğal karşılanmalıdır. Gerçekten de, 1-4 takımda bulunmuş denekler(%19.5) ile 5 ve üzeri takımda bulunmuş deneklerin(%10) söz konusu soruyu cevaplamama oranları arasındaki farklılık, bu düşünceyi doğrulatoryıcı niteliktedir.

Diğer yandan, 5 ve daha fazla takımda oynamış olan deneklerle 1-4 takımda bulunmuş deneklerin ligde kalma mücadelesi yaptıkları dönemler itibariyle takımlarının teşvik Şikesi yaptığını ifade eden cevapları arasında anlamlılık vardır($p<0.05$). Aynı şekilde Şampiyonluk mücadelesi veren bir takımda yer alırken, bu tür Şikeyi yaşayan 3 ve daha çok takımda oynamışlarla 1-2; 7 ve üzeri takımda bulunmuş olanlarla da 3-6 takımda bulunanlar arasında anlamlı seviyede fark görölmektedir($p<0.05$).

Futbol liglerinde yaşanan diğer bir Şike türü de, oynanacak müsabaka öncesinde iki takımın maçın skorunda anlaşmalarıdır. Ligin son haftalarında oynanacak müsabakalardaki puan kaybı, telafisi zor olacağından takımlar için hayati bir önem taşımaktadır. Özellikle Şampiyonluk ya da ligde kalma mücadelesi veren takımlar söz konusu olduğunda bu durum daha da önemlidir. Diğer taraftan bu Şartlar altındaki bir takımla karşılaşacak rakip için, bu tür bir müsabakadan alınacak puanlar, o kadar değerli değildir. İşte tam bu noktada, ligde kalması ya da Şampiyon olması için mutlaka puan veya puanlara ihtiyacı olan takımların, müsabakanın kendi lehlerine bir skorla tamamlanması için rakibine Şike teklifinde bulunması söz konusudur.

Çoğunlukla bu tür tekliflerin muhatabı futbolculardır. O yüzden bu çalışmadaki deneklere, bugüne kadar oynadıkları takımlar itibarıyla, düşmeme veya Şampiyonluk mücadelesi yaptıkları dönemlerde, takımlarının bu tür bir Şike eylemleri içinde bulunup bulunmadıkları yönünde bir soru sorulmuştur.

Ligde kalma mücadelesi yaptıkları sezonlarda, maçın skorunda anlaşmak suretiyle takımlarının rakibe Şike teklifinde bulunduğunu belirten(evety) deneklerin oranı %23.5, Şampiyonluk mücadelesinde ise bu durum %21.7 nispetindedir.

Burada hem şampiyonluk hemde ligde kalma mücadelesi ile ilgili oranların birbirine yakınlığı dikkat çekicidir. Binaenaleyh takımların ekonomik durum ve güçlü ilişkileri bu tür şikenin yapılmasında etkili değildir. Yani kısaca; hem şampiyonluk hem de ligde kalma mücadelesi yapan takımlar kendi lehine bir skor için rakiplerine şike teklifinde bulunmaktadır.

Teşvik şikesinin aksine bu tür şikeyle ilgili soruya cevap vermeyen deneklerin oranı oldukça az nispettedir(%0.7). Bu neticenin iki şekilde değerlendirilmesi mümkündür. Öncelikle; bu şikede doğrudan yenilmek için para almak söz konusudur. O yüzden burada, “evet” cevabı vermek ya da hiç cevap vermemek şikeyi kabul etmek anlamına geldiği için denekler ilgili soruda “hayır“ seçeneğini işaretlemiş olabilirler. İkinci olarak; bir rakibe yenilmesi için para teklifinde bulunmak ve rakibin de teklifi kabul etmesi çok zordur. Ayrıca bu tür bir şikenin tespit edilme olasılığı da düşünüldüğünde çok risklidir. Bütün bu güçlük ve riskler göz önüne getirildiğinde gerçekten bu şikenin teşvike göre daha az yapıldığı söylenebilir.

Ligde kalma veya şampiyonluk mücadelesi yapılan sezonlarda, takımlarının kendi lehlerine bir skor için rakibine şike teklifinde bulunması konusundaki cevaplar, deneklerin oynama sürelerine göre değişebilmektedir. Yani oynama süresi ile “evet“ oranlarındaki artış paralellik arz etmektedir. Özellikle de “evet“ oranı 9 ve daha uzun yıl futbol oynayanlarda en yüksek seviyeye ulaşmaktadır(%31.7). Ligden düşme mücadelesinde; sadece 9-10 senedir futbol oynayan deneklerin “evet” oranı, 1-2 yıllıklardan; şampiyonluk mücadelesinde ise; 9-11 ve üzeri yıldır futbol oynayan deneklerin oranı, 1-8 yıllık futbolculardan istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$).

Bunun sebebi olarak “teşvik” şikesindeki gibi, burada da oynama süresi ile birlikte bu tür olaylara şahit olma olasılığının artması ve/veya deneyimi yüksek olan oyuncuların gençlere göre bu soruyu daha cesur cevaplamaları gösterilebilir.

Esasen maçın kendi lehine bir skorla sonuçlanması için, idareci düzeyinde rakip takımın tümü ile veya önemli mevkillerinde(kaleci, defans ve forvet oyuncusu vb) oynayan bir kaç futbolcu ile şike anlaşması yapılabilir. Özellikle şikenin sadece bir kaç futbolcuya teklif edilmesi daha olağandır. Şikenin ona katılan futbolcular ifşa etmediği sürece tespitinin zor olması bu yöntemi etkili kılmaktadır. Bu yöntemde daha çok tecrübeli oyuncuların seçildiği de bir gerçektir.

Aslında Türkiye’de rüşvet, yolsuzluk ve şike türünden suçlar kurumsal olmaktan ziyade bireysel bir nitelik taşır. Burada insanların küçük veya büyük menfaatler karşılığında emeksiz olarak iş gördürebilme kanaatleri bu hadiselerin daha çok yaygınlaşmasına hizmet etmektedir. Nitekim ANAR tarafından yapılan bir ankete göre(Ekim-2002); Türk halkının büyük çoğunluğu(%93) rüşvetin yaygınlığına inanmaktadır. Ayrıca aynı çalışmada insanların %40’ının rüşvet vermek zorunda kaldığını ifade etmesi oldukça çarpıcıdır(Zaman.com.tr.,2003). Bu manada futbol sektöründe de bu yaygın inanın etkilerini görmek mümkündür.

Gerçekte uzun süre yarışmaya dayalı spor yapan kişilerin ahlaki değerlerinde ve etik davranışlarında düşüş görülür. Örneğin sporcu, şartlara bağlı olarak, kötü hareketi yakalanıncaya kadar, avantaj için kuralları çiğneyebilmektedir(Lumpkin, Cuneen,2001). O yüzden bu araştırmaya katılan ve uzun süredir futbol oynayan deneklerin, şike teklifinde bulunmak isteyenler tarafından öncelikli olarak tercih edilmiş olma ihtimali onların “evet“ cevaplarının yüksek çıkmasında etkili olabilir.

Diğer yandan futbolcuların oynadığı takım sayısı arttıkça, takımlarının şike yaptığını ifade etme oranlarında da(evet) bir artış gözlenmektedir. Örneğin 7 ve daha çok takımda futbol oynamış ve şampiyonluk veya ligde kalma mücadelesi yapan takımlarının rakibine şike teklifinde bulunduğunu söyleyen(evet) deneklerin oranı %34.7 dir. Düşmeme mücadelesi yaparken takımlarının şike yaptığı hususunda, 7 ve daha çok takımda futbol oynamış sporcular ile 1-4 takımda bulunmuş sporcular, şampiyonluk mücadelesinde ise 7 ve daha çok takımda bulunmuş olanlarla da 1-2 takımda futbol oynamış sporcular arasında, “evet“ cevapları bakımından istatistiksel manada anlamlılık vardır($p<0.05$). Tabiki burada daha çok takımda bulunmuş olma, bu tür hadiseleri yaşama olasılığını arttırmaktadır. Futbolcuların çok takım değiştirmesi aynı zamanda onun yetenekli ve aranan bir oyuncu olduğunu ortaya koyar. Bu özellik çok sayıda takımda yer almış oyuncuların şike konusunda verdiği cevapları(evet) da değerli kılmaktadır. Çünkü takımlarındaki konumları itibari ile güçlü durumda olan bu futbolcuların vermiş olduğu cevapların gerçeği daha çok yansıttığı söylenebilir.

Kuşkusuz kümede kalma ve şampiyon olma takımların ortaya koydukları performansla ilgilidir. Fakat buna rağmen gerek küme düşmede gerekse şampiyon olmada şike olgusunun etkili olduğu kamuoyunda sıklıkla ifade edilmektedir. Şikenin varlığı ile ilgili iddialar takımın her kademesindeki kişiler ile ilgili olabilir. Fakat bu

olgunun merkezinde, konumları itibariyle futbolcular yer almaktadır. Bu yüzden genellikle şike teklifleri oyunun baş aktörleri olan futbolculara yapılır. Kaldı ki başka kişilerce şikenin gerçekleştirilmesi durumlarında bile olayın farkında olan onlardır. Bu nedenle bahsedilen konuyla ilgili futbolcu görüşleri önemlidir. Örneğin, 2002 Dünya Kupası finallerinde, 0-0 sonuçlanan ilk yarıda soyunma odasına giderken, Portekiz Milli Takım yıldızı Luis Figo'nun, Güney Kore kaptanı LeeYoung Pyo'ya, "berabere kalırsak ikimizde ikinci tura kalabiliriz, ne dersin" sözünü, onlardan başka kim bilebilir(Soccerage.com.,2003).

Bu çalışmada şampiyonlukların ve küme düşmelerin belirlenmesinde futbolcuların sadece % 15.7' si şikenin "hiç etkili" olmadığını ifade etmektedir. Geri kalan büyük çoğunluk(% 83.1) ise değişik seviyelerde şikenin etkili olduğu görüşüne sahiptir.

Deneklerin ilgili soruya verdikleri yanıtlar; yüksek(%23.2), orta(%21.5), az(%15.7), hiç(%15.7) ve çok yüksek(%11.5) biçiminde sıralanmaktadır. Burada futbolcuların çok yüksek-yüksek-orta cevap seçenekleri birleştirilip "evet", çok az-az-hiç yanıtları da aynı şekilde birleştirilip "hayır" olarak kabul edilse dahi şampiyonlukların ve ligden düşmelerin belirlenmesinde şikenin etkili olduğu görüşü anlamlı çıkmaktadır($p<0.05$).

Bizzat kendilerinin şike olaylarına tanık ya da muhatab olduklarını söyleyen futbolcuların oranı %37'yi bulmaktadır. Bu oran oldukça manidardır. Dahası futbolcuların oynama yılları ve oynadıkları takım sayıları arttıkça bu oranların daha da yükseldiği izlenmektedir. Mesela bu oran, 9-10 senedir futbol oynayan deneklerde %52 nispetindedir.

Oynama yılları açısından 9-10 yıllık deneyimi olan futbolcular dışındaki($p>0.05$) bütün guruplarda "hayır" seçeneği, yani "şikeye tanık olmama" anlamlıdır. Yalnız burada 11 yıl ve üzerinde futbol oynayan deneklerin 9-10 yıllık deneyimi olan futbolculardan farklı olarak şikeye tanık olmadığını ifade etmesi($p<0.05$) biraz şaşırtıcıdır. Fakat bu durum onların artık futbolculuk dönemlerinin sonlarına gelmeleri ve büyük bir olasılıkla da son takımlarında bulunmaları sebebiyle takımlarını sahiplenmeleri(jübile beklentileri olabilir) yahut tıpkı genç futbolcularda olduğu gibi futbolculuk performansları bakımından güçlü bir konumda bulunmamaları ile açıklanabilir.

Diğer taraftan farklı takımlarda oynama açısından şikeye tanıklık etme, 7 ve daha çok takımda futbol oynayan deneklerde %47.9 oranına ulaşmaktadır. Ancak bu gruptaki futbolcuların cevaplarında bir anlamlılık söz konusu değildir($p>0.05$). Bunun dışındaki denek guruplarında(1-6 oynanan takım) ise “hayır” seçeneği anlamlı çıkmaktadır($p<0.05$). Burada şikeye tanıklık etme olasılığının yedi ve üzerinde takım değiştiren futbolcularda nispeten belirginleştiği söylenebilir.

Futbolda şike bir çok yoldan yapılabilir. Bunların başlıcaları; “üçüncü bir takımın teşvik primi vermesi”(ÜTTP), “hakemin taraflı tutumu”(HTT), “hatır yolu”(HY) ve “futbolcuya yapılan teklifler”(FYT) şeklinde sıralanabilir.

Araştırmaya katılan futbolcular, bu şike eylem türlerini önceliklerine göre; HTT(%36), ÜTTP(%34), HY(%17.9), FYT (%10.7) ve diğer(%1.4) biçiminde sıralamıştır. Görüldüğü gibi büyük oranda “hakem” ve “teşvik primi” seçeneğinde bir yoğunlaşma söz konusudur. Ayrıca bu yolların dışında önemli sayılabilecek başka bir şike yapma yolu olmadığı da deneklerin “diğer“ şikkını işaretleme oranından anlaşılmaktadır. Kaldı ki “diğer“ seçeneğini işletleyenlerin bahsettiği eylem türleri aynı zamanda verilen seçenekler içine girmektedir. Dolayısıyla araştırmada belirlenen şike çeşitlerinin bütün şike olaylarını kapsadığı söylenebilir.

Futbolcuların bu konudaki görüşlerini yansıtan oranlar, onların futbol oynama süreleri ve oynadıkları takım sayısı niteliklerine göre kısmen değişmektedir. Ama sadece ilk iki sıranın önceliğinde bir değişiklik söz konusudur. Özellikle de daha deneyimli oyuncular, yani daha uzun süredir futbolculuk yaşantısı olan ve daha fazla takımda bulunmuş denekler, “ÜTTP”yi, daha az deneyimli oyuncular ise “HTT”yi bu olaylarda daha etkin görmekteyizler. Nitekim 1-6 yıllık futbolculara göre; %39.4 ile “hakem“ birinci, %33 ile “teşvik“ ikinci, 7-11 ve üzeri yıldır futbol oynayan deneklere göre ise; %35.5 ile “teşvik” birinci, %31.4 ile “hakem” ikinci sıradadır.

Futbolcuların oynadıkları takım sıklığı açısından bu durum; 1-4 takımda oynamış futbolcularda birinci, “hakem”(%39.1); ikinci, “teşvik”(%34.3) biçimindedir. 5-7 ve üzeri takım değiştirmiş deneklerde ise, “teşvik“ birinci(%33.4) sırayı alırken, “hakem” ikinci(%29.8) sıradadır. Bu iki yöntem, diğer bütün seçeneklere göre istatistiksel manada anlamlıdır($p<0.05$). Fakat tercih edilme sırası bakımından kendi aralarında bir anlamlılık yoktur($p>0.05$). Bunun yanında üçüncü sırada gösterilen “HY” ve “FYT” ile ilgili şike türleri arasında da anlamlılığa rastlanmıştır($p<0.05$).

Sporada haksız mücadele ortamı yaratan ve bir tarafın emeğini hiçe sayarak başarı uğruna her türlü kural ve ahlak dışı uygulamaları kapsayan şike hadiselerinde, futbolcuların bilgi ve görüşlerine hem etkilenen hemde etkileyen taraf olmaları sebebiyle değer verilir. Bu noktada futbol liglerinde kimlerin öncelikli olarak daha çok şike hadiselerine karıştığı hususunda, onların birikim ve deneyimlerinden faydalanmak gerekir.

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan denekler şike eylemlerinin içinde yer alma konusunda %34.6 oranında “idareciyi” birinci sırada göstermektedir. “Hakemlerin” birinci sırada gösterilme oranı ise %29.7 dir. Yine deneklere göre diğer faktörlerden; futbolcu(%26.1) ve antrenör(%29.3) beşinci sırada, federasyon (%23.3) ve müşterek bahisçiler de(%34.8), altıncı sırada bu eylemlerin içindedir. Konuya istatistik açıdan bakıldığında deneklerin çoğunun şike yapmada “idareciyi” birinci sırada gösterme oranının diğer bütün seçeneklerden anlamlı olduğu anlaşılmaktadır($p<0.05$). Ayrıca ikinci sırada gösterilmesi bakımından “hakem” ile geri kalan diğer bütün unsurlar arasında da anlamlılık vardır($p<0.05$).

Öte yandan futbolcuların şike olayının içinde kendilerini birinci sırada gösterme oranı hayli düşüktür(%4). Aslında bu neticeye şaşırılmaması gerekir. Çünkü denekler bilhassa şike hadisesi ile doğrudan “idarecileri” ilişkilendirdiğinden öncelikli tercihlerini bu yönde yapmışlardır. Fakat burada unutulmaması gereken, idarecilerin şike yaptığı söylenirken, onların bu parayı kime teklif ettiklerinin gözden kaçırıldığıdır. Bu yüzden şike eyleminde tek başına idarecilerin suçlu olduğunu söylemek doğru değildir. Zira bu durumda her iki taraf da şike suçunun içindedir

Diğer yandan, deneklerin futbol oynama sürelerine göre tercih sıralamaları değişmektedir. Ancak bütün oynama yılları için “idareci” seçeneği birinci sıradadır. Bunun yanında 7-10 yıldır futbol oynayan deneklerde “federasyon“ seçeneği “hakemin” önünde ikinci sıraya yükselmektedir. Ayrıca futbolcuların oynadıkları takım sayısı bakımından bir değerlendirme yapılacak olursa, sadece 1-2 takımda bulunmuş deneklerin, “hakem“i %0.5 gibi küçük bir oranla “idarecinin“ önünde ilk sıraya taşınması dışında, deneklerin oynadığı takım sayısı ilk iki sırayı değiştirmemektedir.

Şüphesiz bir müsabakanın şike yolu ile kazanılmasında etkisi olabilecek unsurların başlıcaları, idareci, hakem ve futbolculardır. Her kurum ve organizasyonda olabileceği gibi futbol sektöründe de bu unsurların bir takım menfaatler karşılığında

değişik güçler tarafından, etkilenmesi olasıdır. Nitekim dünya futbolunda bunun yaşanmış pek çok örneği vardır. Mesela, televizyonlarda “kara düdük“ olarak lanse edilen, Çinli hakem Gong Jianping, futbol maçlarında şike yoluyla 44700 dolar para kazanadığını itiraf edince on yıla mahkûm olmuştur(Akşam Gazetesi, 30.01.2003).

Bu konuda hakem Sadık İlhan'ın yargılanarak 30 gün hapis yatmasıyla sonuçlanan olaylar hala sıcaklığını korumaktadır. Buna göre; “İlhan” almış olduğu telkinlerle müsabakadaki görevlerini kötüye kullanmış ve bu telkinlerin kendisine doğrudan değil federasyondaki yöneticiler kanalı ile ulaştırıldığını açıklamıştır*(Tele Gol, Star TV, 19.10.2003). Yine eski hakemlerden Metin Seval, 1-1 biten Rizespor-Yozgatspor(2001) maçının gözlemci rapor notu 85 olmasına rağmen 15 hafta maç alamamıştır. Ona göre, dürüst bir yönetim gösterdiği bu maçta, Federasyon kendisini Rizespor galip gelemediği için cezalandırmıştır. Daha sonra Seval, bu konuyu Tahkime götürüp kazanmasına rağmen yalnız II. Lig maçları alabildiğini belirtmektedir. Ayrıca bu hakem de, Federasyon' un bazı hakemlere maçlardan önce bir takım telkinlerde bulunduğunu doğrulamaktadır(Tele Gol, Star TV, 23.10.2003).

Sonuçta hakemlerin saha içinde tek karar verici olması, onları devamlı şike söylentileri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Eğer gerçekten hakemler bu tür eylemler içine giriyorsa, bunu engelleyici tedbirlerin derhal alınması gerekir. Profesyonel futbolda hakemlik bir yan uğraştan çıkarılmalıdır. Futbolcu, teknik direktör, antrenör ve menajerlerin çok fazla gelir sağladığı bir ortamda hakemliğin mali karşılığının huzur hakkı gibi bir tazminat veya bir defalık ücretle geçiştirilmesi uygun görülemez (Üçışık,1999)

Esasında bir takım ligin herhangi bir noktasında hedefsiz kalırsa oynayacağı diğer maçlarında hem kazanma hem de kaybetme yönünde şike tekliflerine maruz kalabilir. Böyle hedefsiz kalınan hallerde, sözü edilen takımların kalan maçlarda alacağı puanlar da önemli değildir. O nedenle söz konusu takımların devam eden ligde gerçek performanslarını sahaya yansıtılmaları çok güç olmaktadır. Aslında bu nokta futbol liglerinin yumuşak karnıdır. Çünkü, hedefi tükenmiş takımlar ile mutlak puan ihtiyacı

*Sadık İlhan Samsunspor-Trabzonspor maçına atandığında(2002) MHK Başkanı' nın; “Bu maçın sonucunda Trabzon galip gelse iyi olur” dediğini, söylemektedir. Neticede Trabzonspor söz konusu maçta öne geçince, maçın bu skorla tamamlanması için dua ettiğini ama bu arada Samsunspor' un bir penaltısını çalamadığını belirtmektedir. Canlı yayınlanan bir TV programında, Federasyon Başkanı' na bu durumu neden iletmediği sorulduğunda, “Yapamadım, çünkü böyle yapanların ne tür bir sonuçla karşılaşabileceğini biliyordum ve nitekim eski hakemlerden Burhan Koçak'ın kendine yapılan teklifi federasyona bildirdiğinde hakemliği bitti” biçiminde cevaplamıştır.

olan takımlar arasında oynanacak müsabakalar tabiatı gereği şike iddiaları için çok müsait bir ortam özelliği taşımaktadır.

Bu araştırmaya katılan futbolcuların %82.8'i, gerçekten de bahsedilen şartlar altında iyi futbol oynamanın ve gerçek performansı sahaya yansıtmanın zor olduğunu belirtmektedir.

Dahası söz konusu deneklerin önemli kısmı (%77.5) bu tür bir müsabaka öncesi, puan almaları için kendilerine diğer takımlardan teşvik primumi gönderildiği takdirde, gerçek güçlerini sahaya yansıtabileceklerini ifade etmektedirler. Bu netice teşvik primuminin futbolcular tarafından şike olarak algılanmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Ayrıca bu yaklaşım sadece oyuncuların sahip olduğu bir düşünce de değildir. Nitekim Beşiktaş Kulübü'nün eski bir idarecisi (İhsan Kalkavan); teşviğin şike değil bilakis onu önleyici bir tedbir olduğunu savunmakta ve deneyimlerine dayanarak olayları anlatırken “ karşı taraf 100 lira veriyor yenilmemiz için sen 10 lira ver namusuumuzla kazanmak için oynayalım“ şeklinde duyumların geldiğini belirtmektedir (Kalkavan, 2003).

Anlaşılacağı gibi burada teşvik primumi verme olaylarını olağanlaştıran ve daha çok yaygınlaşmasını sağlayan, teşvik primumi verilmesiyle maçın diğer bir takıma satılmasının engellenebileceği anlayışıdır.

Aslında ligde iddiasız duruma düşmüş takımların maçlarında iyi oyun sergileyememesini etkileyen bir çok faktör vardır. Bu konuda futbolcuların %71.8'i “motivasyon eksikliği” faktörünün ön plana çıkartmakta ve bunu sırasıyla; “sakatlık endişesi” (%12.1), “rakibin durumu” (%12), ve “düşük primum” (%3.9) faktörü izlemektedir.

Bu veriler diğer bir açıdan değerlendirildiğinde, yani o seçeneği işaretleyenler içinde gösterilme sırasına bakıldığında “motivasyon eksikliği” yine ilk sıradadır (%89.7). Daha sonra ise %33.2 ile ikinci sırada gösterilen “düşük primum” faktörü gelmektedir. Ayrıca “motivasyon eksikliği” seçeneğinin ilk sıradaki yeri deneklerin oynama yılı ve takım sayısı değişkenlerine göre de bir farklılık göstermemektedir.

Öte yandan “Motivasyon” faktörü istatistiksel açıdan diğer tüm seçeneklere göre oldukça anlamlıdır ($P < 0.05$). Fakat İkinci sırada gösterilme bakımından; “rakibin durumu ve “sakatlık endişesi” faktörleri arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık yoktur ($p > 0.05$).

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde şike olgusu bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de spor gündeminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Aslında genel ahlaki ilgilendiren bu tür davranış şekillerini bütün sektörlerde görmek mümkündür. Dolayısıyla şike, genel manadaki ahlaki çöküntünün futbol alanındaki bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Bu manada şike eylemleri, bütünüyle toplumsal bir sorun olarak ortada durmaktadır. Esasen bu sorun sadece günümüzün problemi de değildir. Zira futbol tarihinin hemen her döneminde bu tür olaylara sıkça rastlanılmaktadır. Bu nedenle şikeyi, futbolun reddedilmez bir realitesi olarak kabul etmek gerekir.

Fakat ne var ki bu eylemlerin gerçekliğinin kanıtlanması oldukça zordur. Gerçekten şike değişik yollarla yapılmakta ve çoğu kez de ispatlanamamaktadır. Kuşkusuz bu zorluklar problemin çözülemeyeceği anlamına gelmez. Nitekim futbolda yaşanan pek çok şike hadisesinin tanıklarca ifade edilmesi bu sorunun çözümü noktasında elverişli şartlar sağlamaktadır.

Futbolcu merkezli bu çalışma ile, faili bakımından şike olgusunun içinde kimlerin ne ölçüde yer aldığı ve bu eylemlerin hangi yollarla gerçekleştirildiği araştırılmıştır. Bu konuda öncelikle idareci ve hakem faktörünün ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Özellikle burada sporcuların futbol oynama yaşı ve buldukları takım sayısı arttıkça idareci ve hakemlerle ilgili bu oranların da yükseldiği görülür.

Futbolculara göre şikeyi hazırlayan başlıca sebep, bir takımın ligde iddiasız duruma düşmesidir. Lig usulü ile oynanan bir sistemde şüphesiz her takım için iddianın yitirilmesi olasıdır. Bu yüzden, burada esas olan; idianın sürekli diri tutulmasını sağlayacak tedbirlerin alınması olmalıdır. Burada özellikle ligdeki takım sayısı azaltılarak daha çok takımın farklı hedeflere oynaması sağlanabilir. Mesela 18 takımlı Süper Lig için; ilk iki takımın Şampiyonlar Ligi’ne, dört takımın UEFA kupasına(bir kupa şampiyonunu olarak) gideceği ve üç takımın da küme düşeceği bu ligde, dokuz takımın bir şekilde kazanımları ve kayıpları söz konusudur. Bir de buna, şampiyonluk veya Şampiyonlar Ligi için, en düşük ihtimalle iki ve ligden düşmemek için de 3-4 takım eklendiğinde, son haftalara kadar sürdürülecek bu mücadelede, ligde sadece 3-4 takımın bunun dışında kalması mevzu bahistir. Bu durumda ligdeki takım sayısı 16 ya indirilirse her takımın ligde bir iddiası olacağından, ligin son haftasına kadar mücadele devam edecektir. Böylece takımların da bu tür şike eylemleri içine girme ihtimali

nispeten azalacaktır. Bu yapılmadığı takdirde ise, ligde iddiasız duruma düşen takımların bir şekilde kalan maçlara motivasyonlarının sağlanması lazımdır. Çünkü futbolcuların bu tür maçlara gerçekten motive olamadıklarını, ama kendilerine teşvik primum teklif edildiğinde gerçek güçleri ile oynayabileceklerini ifade etmeleri, bu sorunun mutlak federasyonca çözülmesi gerektiğini ortaya koyar. Federasyon, kaynağını naklen yayın havuzundan elde edeceği özel primum sistemi ile bu tür maçlar oynayan takımlara yasal teşvik sağlayabilir. Mesela lig sıralamasında, alttaki takımdan bir puan üstte olmakla, iki puan üstte olmak arasında yüksek parasal bir fark esas alınarak bu dağıtım yapılmalıdır. Hal böyle olunca, kulüplere verilecek bu teşviğin büyük bir kısmının da futbolculara dağıtılması ile, bu durumdaki takımların ve futbolcularının diğer takımlarla şike ilişkisinden kaynaklanan para beklentileri azalacaktır. Böylece onlar da bu tür bir kazancı kesinlikle ahlaksız bir kazanç tercih etme onurunu göstereceklerdir.

Alt liglerde bu durum gerçekten daha vahimdir. Fakat çoğu kez bu liglerde yaşananlar gözden kaçmaktadır. Burada da Federasyonun şike eylemlerinin önüne geçmesi, takımların topladığı puan ölçüsünde parasal teşvik dağıtması ile mümkün olabilir. Bilhassa bu liglerdeki takımların büyük ölçüde maddi sıkıntılar içinde olması bu yöntemi etkili kılacaktır. Yani orta sıralardaki ile ligden düşmesi veya şampiyon olması kesinleşmiş takımlar, kalan maçlarda bir şekilde teşvik edilmezse, onların şike eylemleri içine girmesi kaçınılmazdır. Her ne kadar cezai yöntemlerle bu suçun önüne geçilebileceği ileri sürülse de, bunun delil bulma zorluğundan yeterli olmadığı tecrübelerle sabittir. Kaldıkı zaman zaman delil kabul edilebilecek verilerin bile dikkate alınmadığı ne yazık ki görülmektedir.

Bu liglerde şikenin önüne geçilmesinde kısmen faydalı olabilecek diğer bir yöntem ise; takım sayılarının azaltılması, grup sayısının çoğaltılması(II.Lig A) veya ligden düşecek ve çıkacak takım sayısının artırılmasıdır.

Diğer bir taraftan futbolcular, hakemlerin de büyük ölçüde şike eylemleri içinde bulduklarını belirtmektedir. Gerçekte sadece Türkiye’de değil bütün dünyada hakemler, bu tür tekliflerle karşı karşıyadır.

Esasen profesyonel bir meslek olmayan hakemlik iyi bir ek kazanç getirmekte, hatta bu işi yapanların asli mesleklerinden daha çok kazandırmaktadır. Bu yüzden hakemlikte kademe yükselmek ve/veya bulunulan kademeyi korumak hayli önemlidir. Dolayısıyla hakemlerin kariyerlerinde ilerleme sağlayabilmeleri, yani klasman

yükselme ve düşme işlemleri federasyon kurullarının insiyatifindedir. Her ne kadar bu işlemlerin bir prosedür içinde adil olarak yapıldığı söylene de bu konuda ciddi bir rahatsızlığın varlığı bilinmektedir. Çünkü takım tutan bazı Federasyon idarecilerinin hakemler üzerinde büyük ölçüde baskı ve telkinleri söz konusudur.

Burada yapılması gereken öncelikli iş, hakem atamada kura sisteminin işletilmesi yanında onların yükselmelerinde maçlarda topladıkları puanların esas alınmasıdır. Diğer taraftan hakemlerin tek bir iş yapmasının sağlanması yani hakemliğin profesyonel bir meslek haline getirilmesi de gerekir. Böylece hakemlerin kazançlarının artırılması ile, para karşılığında şike tekliflerinin asgariye indirilmesi mümkün olabilir. Ayrıca bu sayede asıl mesleklerindeki ilişkilerinden kaynaklanan bir çok baskılar da engellenmiş olacaktır.

Şike konusunda diğer bir yöntem müşterek bahis olgusudur. Bu mesele dünyanın gündeminde olmasına karşın Türk futbolunda son zamanlarda telafuz edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmaya katılan denekler, Türkiye Liglerinde bu tür bir şikenin çok az nispette yapıldığına inanmaktadır. Gerçekten de “müşterek bahis” konusu Türkiye’ye daha henüz yabancıdır. Fakat son zamanlarda basına yansıyan olaylar göz önüne getirildiğinde mutlaka önlem alınması gereken bir konu olduğu söylenebilir.

Müşterek Bahisin Türkiye’de henüz kanuni bir alt yapısı yoktur. Fakat internet aracılığı ile diğer ülkeler üzerinden oynanabilmektedir. Onun için geç kalınmadan, kredi kartı düzenlemeleri ve bahisçilere yapılan ödemeler gibi bu kumar türünde gerekli olan yasal düzenlemeler bir an önce hayata geçirmelidir.

Sonuç olarak bu araştırma ile bir yandan söz konusu eylemin nasıl ve kimler tarafından yapıldığı ortaya konmaya çalışılırken diğer yandan bu tezahürlerin futbolun kurumsal gelişimi üzerine ne tür etkiler yapacağı anlaşılacak istenmiştir. Şike ile ilgili futbolcu görüşleri bu olgunun Türkiye futbol liglerinde varlığına işaret etmektedir. Görülen o ki Türkiye liglerinde futbol oynayan ve bunu meslek olarak yapan önemli sayıda futbolcu, futbolun kurum ve organizasyonlarında vaz geçilmez öneme sahip olan, idareci, hakem ve federasyon unsurlarının şike içinde yer aldığına inanmaktadır. Bu kanaatin futbolu icra edenler tarafından belirtilmesi son derece anlamlıdır. Konu bu boyutuyla şikeyi besleyen sebepleri ortadan kaldıracak sistemli bir lig revizyonu ve yasal bazı düzenlemelere ihtiyaç göstermektedir.

Bunların dışında şike ile ilgili yapılacak çalışmalarda esas olmak üzere bu araştırma kapsamında değerlendirmeye alınmayan bazı hususlar için aşağıdaki öneriler geliştirilebilir;

- Türkiye profesyonel futbol liglerindeki şike hadiselerinin önlenmesi veya asgariyeye indirilmesi için bu çalışmanın sınırlılığı nedeniyle çalışılmayan farklı denek gurupları (teknik direktör, idareci ve hakem) ile de benzer bir araştırma yapılmalıdır. Bu çalışmalar hem aktif hem de pasif (faal olmayan-sporu veya görevi bırakmış olanlar) guruplar üzerinde ayrı ayrı ya da beraberce yapılmalıdır.

- Küme düşen ve şampiyonluğu son anda kaybeden takımlar üzerinde şike araştırmaları yoğunlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akarsu B.** (1982). *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi Yayınları, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 98.
- Akbulut İ.** (1997). *Ayak Oyumu*, Adalet Baskı, İzmir, 91.
- Akşam Gazetesi.**(2003). *Şike Yapan Hakeme 10 Yıl Hapis*, 30.Ocak.
- Allison L., Monnington T.** (2002). *Sport, Prestige and International Relation* Government and Opposition, Government and Opposition Ltd., Volume: 37, No: 1, London/UK,106.
- Alpman C.** (1972). *Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi*, I.Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,112,142,201,202.
- Arıpınar E.** (2002). *Basın ve Fair Play*, Toplum Bilim Futbol Özel Sayısı, Sayı-16, Ankara, 51.
- Atkinson R.L.** (1995). *Psikolojiye Giriş I - II* (çeviri)'de: Atakay K. ve Ark, Sosyal Yayınlar,İstanbul.
- Aydın İ.** (2003). *Hakemlerin Maç Öncesi Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Bazı Değişkenlerin Durumluk Kaygılarına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun,1.
- Baltaş A., Baltaş Z.** (1993). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, 13. Geliştirilmiş Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul,42,46,118.
- Başer E.** (1998). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*, III. Baskı, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 261-263,304.

- Bergler E., M.D.** (1974). *The Psychology of Gambling*, International Universities Press, **II. Printing**, England, 56.
- Berk K.** (2000). *T.C. Anayasası*, Alfa Yayınları, İstanbul,36.
- Berktaş A.**(2002). *Futbol Parasına Hoş Geldiniz*, Futbol A.Ş, **I. Basım**, Bölüm I., Kitap Yayınevi, S13-15, 61, İstanbul,11,14,15,61,85.
- Bora K.**(2003). *Siyah Beyazlılar İstanbulspor ile Berabere Kalıp.....*,Fanatik Gazetesi, 1.Haziran.
- Braynt J. Craty.** (1983). *Psychology in Contemporary Sport*, **II. Edititon**, Prentice-Hall, USA, 49.
- Cankalp M.** (2002). *Sporda Yönetim ve Organizasyon*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,17,19,73.
- Cathryn L., Lori K. Miller.** (2001). *The Gambling Industry and Sports Gambling*, Journal Of Sport Managment, Volüme 15, Number 4, Human Kinetics Publishers, USA, 351,354-357,360.
- Çaldağ S.** (1994). *Televizyon Haberlerinde Etik ve Toplumsal Sorumluluk*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 7.
- Çobanlı N.** (2002). *Futbol, Necdet Çobanlı'nın Anıları*, Gül Medya, İstanbul, 176,177.
- Daştan A.** (2001). *Meslek Ahlakı Kuralları ve Muhasebe Mesleğindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon,1,7-9,22.
- Demirci N.** (1986). *Spor Yönetimi ve Organizasyonu*, **I. Baskı**, M.E.B, İstanbul, 20.

- Doğan O.** (1999). *Tıp Fakülteleri için Davranış Bilimleri*, Genişletilmiş II. Baskı, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas,71.
- Doğar Y.** (1997). *Spor Yönetimi*, Öz Akdeniz Ofset, Adana,95,97,99,100.
- Döşyılmaz E.** (1998). *Ülkemiz Spor Medyasının Toplum Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları*, Doktora Tezi, İstanbul,28,29.
- Erdemli A.** (1996). *İnsan, Spor ve Olimpizm*, Sarmal Yayınevi, I. Baskı, İstanbul, 151,152,161,162,164,165.
- Erdoğan A.** (2003). *Şikede Düğümü Futbolcu Çözecek*, Foto Maç Gazetesi, 13.Nisan.
- Erkal M.** (1981). *Sosyolojik Açıdan Spor*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 109.
- Erkal M.** (1992). *Sosyolojik Açıdan Spor*, Genişletilmiş II. Baskı, Dizgi Baskı, İstanbul,107.
- Ersen C.** (2003). *Altay'ın Çırpınışı*, Milliyet Gazetesi, 02. Haziran.
- Ekenci G., İmamoğlu A.F.**(1998). *Spor İşletmeciliği*, Alp Ofset, Ankara, 44.
- Fişek K.** (1983). *Spor Yönetimi*, A.Ü.S.B.F.Yayınları, Ankara,39,95,153,154.
- Foto Maç.**(01.06.2003).
- Fraser N.** (2001). *Recognition without Ethics*, Theory Culture and Society, SAGE, Volume 18, Number 2-3, S/23, London,UK, 23.
- Fromm E.** (1994). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, IV. Baskı, (çeviri)'de; Salman Y., İçten N., Payel Yayınevi, İstanbul.

Genç A. D. (1999). *Futbol Kulüplerinin Stratejik Yönetimi*, Bağırğan Yayımevi, Ankara, 83,101,104.

Genç A. D.(1998). *Spor Hukuku*, I. Baskı, Alfa Basım Yayım, İstanbul,16,59.

Glyn C. Roberts (1992). *Motivation in Sport and Exercise*, Human Kinetics Publishers, İllionis, USA, 5,6,17-19

Gözübüyük Ş. (1983). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, “S” Yayınları IV.Baskı, Ankara, 37.

Günel N., Küçükgüngör E. (1998).*Türk Spor Hukukunun Genel Esasları ve İlgili Mevzuat*, Yetkin Basım Yayım, Ankara,21-24,166,167.

Gürkan H. (1997). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarındaki Öğrencilerde Değerler Sisteminin Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 27.

Haag H. (1994). *Theoretical Foundation of Sport Science as a Scientific Discipline*, Karl Hofmann GmbH and Co., Germany,63.

Hennenhofer G. (2001). *Korkuyu Yenmek*, (çeviri)'de;Yarbaş L., İlya Yayınevi, İzmir.

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/09/11/spor/spor12.html>.

<http://www.arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/98/06/25/spor/20spo.htm>.

<http://www.medyakronik.com/arsiv/04030205.htm>.

<http://www.soccerage.com/tr/13/f0812.html>.

<http://www.zaman.com.tr/2003/06/21/yazarlar/ozcanpehlivanoglu.ht>.

- İkizler C.**(1997). *Sporda Başarının Psikolojisi*, III. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 47,49,50,64,66,70-72,74,78,85,
- İker H.** (2002). *Futbol Medyasının Etik Sorunları ve Sorumlulukları*, Toplum Bilim Futbol Özel Sayısı, Sayı-16, Ankara, 43.
- İşcan F.** (1988). *Türklerde Spor*, Milli Eğitim Basımevi, Yayın No 55, Ankara, 11.
- Jim C., Thomas R.** (2001). *Gambling Against The State: The State and The Legitimation of Gambliig*, Current Sociology, Volume 49, Number 5, Sage Publications, UK, 5,6,8.
- Kalkavan İ.**(2003). *Turgay Demir'le Röportaj "Teşvik Şikeyi Önler"*, Foto Maç,18.Nisan.
- Kanal D. TV.**(2003). *3. Devre Programı*, 10.Haziran.
- Kanat K.**(2003). *2005 ve 2007' de Beşiktaş Şampiyon*, Sabah Gazetesi, 03.Haziran.
- Karaküçük S., Başaran Z.** (1999). *Stresle Başa Çıkmada Reaksiyon Faktörü*, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt / I, Sayı / IV, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ankara,56.
- Kılıçgil E.** (2001). *Örneklerle Türk Spor Kültürüne Sosyolojik Bakış*, Ankara, 59.
- Kıvanç H.** (2002). *Kupaların Kupası Dünya Kupası*, Türkiye İş Bankası Yayınları, III. Basım, Mas Matbaacılık, İstanbul, 253.
- Kocacık F.** (1986). *Davranış Bilimlerine Giriş*, A.Ü.A.F, Anadolu Üniversitesi Yayınları, I. Fasikül, Ünite/6, Ankara, 57.

- Konter E.** (1995). *Sporda Motivasyon*, Saray Medikal Yayıncılık, İzmir, 29.
- Kozanoğlu C.**(1990). *Bu Maçı Alıcaz* , Kıyı Yayınları, **II Baskı**, İstanbul, 235-237.
- Kösemihal Ş.N.** (1993). *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul,57.
- Kremer J, Scully D.** (1994). *Psychology in Sport*, Published by Taylor and Francis Ltd, USA, 125.
- Kuper S.** (1994). *Football Against The Enemy*, (çeviri)'de : Görtunca S. (1996). *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*, Gençlik Yayınları A.Ş. İstanbul,167.
- Lawther J.D.** (1972). *Sport Psychology*, Prentice- Hall, USA, 89.
- Lumpkin A.** (2000). *Physical Education And Sport*, **II. Edition**,USA.
- Lumpkin A., Cuneen J.** (2001). *Developing a Personal Philosophy of Sport*, Vol.2, No 8, JOPERD,Oct. USA,S40.
- Malloy D., Ross S.** (2002). *Sport Etics: Concept and Cases in Sport and Recreation*, Journal Of The Philosophy Of Sport, Volüme 29, Sayı 96-99, Canada,99.
- Mungan S.** (1995). *Sporda Motivasyon Faktörü Olarak Ödül ve Ceza*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 26,40.
- Olimpik Hareket.** (1988). *Fair Play*, XII. Bölüm, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Ankara, 3-4.
- Özalak T.**(2003). *Şimdi Ne Olacak*, Posta Gazetesi, 08.Nisan.
- Özbalkan N.** (1999). *Büyük İngilizce-Türkçe Sözlük*, Cilt/1, S/581, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 581.

- Özbaydar S.** (1983). *İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi*, I. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, Ankara, 96.
- Özcan M.** (2001). *Aristoteles ve Macintyre'nin Erdem Görüşü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 13.
- Öztürk F.** (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*, Bağırhan Yayınevi, Ankara, 5,7,38.
- Rousseau J.J.** (1989). *Toplum Anlaşması*, M.E.B. Yayınları, (çeviri)'de; Günyol V. İstanbul,48.
- Rowe D.** (1999). *Sport Culture and Media*, International Review for The Sociology of Sport, Open University Press, S/99, USA, 99.
- Ryan F., Joiner L., Ryan A.** (1985). *MİNİTAB Handbook*, II. Edition, PWS-KENT Publishing Company, USA.
- Sarıbrahimoğlu Y.Selim ve Ark.**(2002).*Spor Hukuku*, Odak Ofset, Ankara,19-21,43.
- Sena C.** (1970). *İnsanlar ve Ahlaklar*, Okat Yayınevi, İstanbul, 66.
- Sert M.** (2002). *Spor Dünyasında Beden-İktidar İlişkisi*, Toplum Bilim Futbol Özel Sayısı, Sayı-16, Ankara,111.
- Siedentop D.** (1990). *Introduction to Physical Education and Sport*, Mayfiel Publishing, USA, 107.
- Star TV.** (2003). *Tele Gol Programı*, 30.Mart, 06. Nisan.
- Sümer R.** (1990). *Sporla Demokrasi*, III. Baskı, Şafak Matbaa, Ankara,93,96.

Şahin M. (1998). *Spor Ahlakı ve Sorunları* , Evrensel Basım Yayımevi, İstanbul, 19,25,30,36,38,50-52.

Talimciler A. (2002). *Futbolun Metalaşması*, Toplum Bilim Futbol Özel Sayısı, Sayı-16, Ankara, 43.

T.C. Ankara II. İdare Mahkemesi (1987). *Esas No:1987/932*, Ankara.

T.C. Ankara II. İdare Mahkemesi (1987). *Esas No: 1987/808*, Ankara.

T.C Danıştay 12.Daire (1966). *Esas No: 1965/2775, Karar No: 1966/1115*, Ankara.

T.C Danıştay 12.Daire (1972). *Esas No: 1972/661, Karar No: 1972/3620*, Ankara.

T.C Danıştay 12.Daire (1971). *Esas No: 1970/4625, Karar No: 1971/1844*, Ankara.

Tele Gol, STAR TV.(06.04-30.03-19.10.2003).

Uluç H.(2003). *Ben 15 Puan Fark Atardım*, 03.Haziran.

Uraz F. (2002). *Kaleciyi Vurun*, Zaman Kitap, I Baskı, İstanbul,99-101.

Uzun R.(2001). *Türkiye' de Spor Basını(1980-2000)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 145.

Üçışık F.(1999). *Sporda Sorunlar ve Çözüm Önerileri* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 11,176.

Yılmaz E.(2002). *Futbol ve Yaşam, Türk Futboluna Sosyolojik Bir Bakış*, Toplum ve Bilim Özel Sayısı, Sayı:16, Ankara, 16,18,20

Yüksel M. (2002). *Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişisine Sosyolojik Bir Bakış*, A.Ü. SBF. Dergisi, Sayı-57/1, Ankara, 182.

EKLER

EK 1.**ANKET FORMU**

Bu anket Türkiye futbol liglerindeki şike iddialarını araştırma ve değerlendirme maksadıyla akademik bir çalışmada kullanılacaktır. Anketin bundan başka hiçbir amacı bulunmamakta, anketi dolduran kişi ve kulüplere herhangi bir sorumluluk yüklememektedir. Sorulara verdiğiniz içten ve samimi cevaplar araştırmanın güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Gösterdiğiniz ilgiye şimdiden teşekkür ederim.

Arş. Gör.Faruk ALBAY

O.M.Ü. Yaşar Doğu Bed. Eğt. ve Spor Yüksek Okulu /Samsun

1. Kaç yıldır profesyonel olarak futbol oynuyorsunuz?

1-2 3-4 5-6 7-8 9-10 11 +

2. Şu an hangi ligde mücadele ediyorsunuz?

Süper Lig 2. Lig (A) kategorisi 2. Lig (B) kategorisi 3. Lig

3. Kaç ayrı takımda profesyonel olarak futbol oynadınız?

1-2 3-4 5-6 7-8 9-10 11 +

4. Oynadığınız kulüplerde, ligin son haftalarına doğru yoğun olarak küme düşme korkusu yaşadınız mı?

Evet Kısmen Hayır

5. “4.” soruya cevabınız “Evet” ise, kulübünüz tarafından rakip takımlara teşvik primi teklif edildiğini duydunuz mu ?

Evet Hayır

6. Oynadığınız kulüplerde, ligin son haftalarına doğru yoğun olarak şampiyonluk heyecanı yaşadınız mı?

Evet Hayır

7. "6." soruya cevabınız "Evet" ise, kulübünüz tarafından rakip takımlara teşvik primi teklif edildiğini duydunuz mu?

Evet Hayır

8. Oynadığınız kulüplerde, küme düşmeye aday takımın yöneticisinden, futbolcularından ya da taraftarından vb., kendileri ile oynanacak maç öncesi, puan kaybınıza bağlı olarak herhangi maddi gelir teklifi aldınız mı ?

Evet Hayır

9. Oynadığınız kulüplerde, şampiyonluğa aday takımın yöneticisinden, futbolcusundan ya da taraftarından vb., kendileriyle oynanacak maç öncesi puan kaybına bağlı olarak herhangi bir maddi gelir teklifi aldınız mı?

Evet Hayır

10. Daha önce oynadığınız liglerin herhangi birinde, lig sonunda şampiyonluğun ya da küme düşmenin belirlenmesinde "şike olgusu" ne oranda etkili olmuştur?

Çok yüksek Yüksek Orta Az Çok az Hiç

11. Basında yer alan şike iddialarına hangi oranda katılıyorsunuz?

Yüksek oranda katılıyorum Düşük oranda katılıyorum Hiç katılmıyorum

12. Sizce futbol liglerinde şike olayları yaşıyorsa, daha çok kimler tarafından yapılıyor lütfen öncelik sırasına göre göre numaralandırınız? (1,2,3,4,5)

Antrenör Futbolcu İdareci Federasyon Hakem Müşterek Bahisçiler

13. Size göre Türkiye Liglerinde şike varsa, hangi yolla gerçekleşmektedir?

Üçüncü bir takımın teşvik primi vermesi Hakemin taraflı tutumu Hatır

Puan kaybetmesi istenilen bir takımın oyuncusuna yapılan teklif Diğer (lütfen

varsa belirtiniz.....

14. Futbol yaşamınızda, sizin dışınızda kişi ve kurumların şike yaptığını tanık oldunuz mu?

Evet Hayır

15. Size göre herhangi bir yarısta iddiasını kaybetmiş bir takım, iddialı bir takımla oynarken eski gücü ile oynayabiliyor mu?

Evet Kısmen Hayır

16. Eğer “15.” soruya cevabınız olumsuz ise bunun sebebi sizce ne olabilir. Lütfen öncelik sırasına göre numaralandırınız? (1,2,3,4 gibi)

Motivasyon eksikliği Sakatlık endişesi Rakip takımın içinde bulunduğu durum İdarecilerinizin o maç için belirlediği düşük prim Diğer (lütfen varsa belirtiniz).....

17. Şayet ligde iddia kaybedildiğinde, o takımın son haftalarda iddialı bir takım karşısında oynayacağı maça rakip takımlar tarafından teşvik primi verilmesi üstteki sorudaki sebepleri ortadan kaldırır mı?

Evet Kısmen Hayır

EK 2.

ÇALIŞMADA YER ALAN TAKIMLAR

Türkiye I. Süper Profesyonel Futbol Ligi Takımları

Samsunspor, Gençlerbirliği, Denizlispor, Elazığspor, Gaziantepspor, Kocaelispor, Bursaspor.

Türkiye II. Lig A Kategorisi Profesyonel Futbol Takımları

Adanademirspor, Kayserispor, Sivasspor, Gümüşhane Doğanspor, Yimpaş Yozgatspor, Vestel Manisaspor, Ankara BŞ.Belediyespor, İstanbul BŞ.Belediyespor, Mersin İdmanyurdu, Rizespor, Şekerspor

Türkiye II. Lig B Kategorisi Profesyonel Futbol Takımları

Tokatspor, Amasyaspor, Orduspor, Darıca Gençlerbirliği, Kayseri Erciyesspor, Kırıkkalespor, Adıyamanspor, İçel Mezitlispor, Tarsus İdmanyurdu, Gaziantep BŞ. Belediyespor.

Türkiye III. Ligi Profesyonel Futbol Takımları

Sinopspor, Ünyespor, Kastamonuspor, Rize Çayspor, Ağrıspor, Iğdırspor, Batman Petrolspor, Cizrespor, Şırnakspor, GASKİ, Ankara Egospor, Keçiörengücü, Vanspor, Kırşehirspor.

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı 15.08.1968' de Samsun/Kavak' ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Samsun' da tamamladıktan sonra 1985-86 öğretim yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümüne girdi. 1990-1991 öğretim yılında futbol ihtisas dalından mezun oldu. Dört yıl süreyle çeşitli okullarda Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği yaptı. Bu süreler içinde amatör seviyede voleybol ve profesyonel olarak da Türkiye İkinci Liginde futbol oynadı.

Eylül 1996' da Ondokuzmayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak girdi ve halen aynı üniversitenin Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

